



BAŞBAKANLIK
AİLE ARAŞTIRMA KURUMU

Mesleklere Göre
Aile Araştırması:

İşçi Ailesi

Bilim Serisi

110

T.C
Başbakanlık
Aile Araştırma Kurumu
Başkanlığı

Mesleklere Göre Aile Araştırması: **İşçi Ailesi**

Ankara
1998

T.C. BAŞBAKANLIK AİLE ARAŞTIRMA KURUMU BAŞKANLIĞI YAYINLARI

Genel Yayın No : 110
Yayın Serisi : Bilim
ISBN : 975-19-2116-3
Yayın Koordinatörü : Mesut TaŐçı
Teknik DanıŐman : Sadık GűneŐ
Baskı : İdeal Matbaası Tel : 230 16 60

***Bu araştırma Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı
tarafından 1997 yılında
yaptırılmıştır.***

Proje Grubu

*Dr. Vedat Bilgin
Dr. Mehmet Özden
Dr. Aydın Başbuğ
Dr. Fetullah Akın
Dr.İhsan Keleş
Berna Seyfeli*

SUNUŞ

Anayasamızın 41'inci maddesi "Ailenin Korunması" başlığı altında "Aile Türk toplumunun temelidir. Devlet ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar." hükmü ile ailenin Türk toplumunun temeli olduğu gerçeğinin altını çizerek, devlete, ailenin huzur ve refahının sağlanması yönünde bir görev yüklemektedir. Bu anayasal ilkeden hareketle teşkil edilen Aile Araştırma Kurumu devletin aile konusundaki sorumluluğunun gereklerini yerine getirmek amacıyla çalışmalarını sürdürmektedir.

Türk ailesi ile ilgili sosyal araştırmalar yapmak Kurumun temel faaliyet alanlarından birini oluşturmaktadır. Ailenin korunması, güçlendirilmesi, huzur ve refahının artırılması hedeflerine yönelik tutarlı, etkili ve uygulanabilir politikaların oluşturulabilmesi aile ile ilgili bilimsel bir veri tabanından hareketle mümkündür. Sanayileşme, şehirleşme, göç hareketleri, iletişim imkan ve araçlarının kazandığı ivme, başdöndürücü bir hızla devam eden sosyal, ekonomik ve teknolojik değişim ve gelişmeler yeni ihtiyaçları ve davranış kalıplarını da beraberinde getirmektedir. Bütün bu değişimlerin ve gelişmelerin toplumun temel müessesesi olan aile üzerinde de etkili olması kaçınılmazdır. Sosyal hayattaki bu dinamizmin aile üzerinde olumsuz etkiler doğurmasını önlemek ve aileyi koruyucu ve güçlendirici politikalar geliştirebilmek için bu dinamizmin yakından takip edilmesi ve aile üzerinde yarattığı etkilerin neler olduğunun bilimsel yollarla araştırılarak tespit edilmesi gerekmektedir. Elinizdeki bu kitap, bu ihtiyaçların karşılanmasına bir katkı sağlamak amacıyla Aile Araştırma Kurumu tarafından yaptırılan bilimsel bir araştırmanın ürünüdür.

Mensupları itibariyle ülkemizin en büyük meslek gruplarından birini oluşturan işçilerin ailelerini konu alan bu kitapta işçi ailesinin sosyo-ekonomik özellikler; eğitim; ailenin kuruluş şekli; aile içi rol ve ilişkiler; yaşanan mekân; kültürel, siyasi, dini tutum ve değerler; çevre ile olan ilişkiler; aile içi sorunlar vb. gibi çeşitli açılardan bilimsel olarak incelenip araştırılması sonu-

cu elde edilen bilgiler, tespitler ve öneriler yer almaktadır. Ülkemizde özellikle 1950'li yıllardan itibaren hızlanan kalkınma ve sanayileşme çabaları sonucu artan işgücü talebi köyden kente yoğun bir göç olgusunu doğurmuştur. Bu süreç günümüze gelindiğinde sosyal yapıda önemli değişimler yaratacak boyutlara ulaşmıştır. İşçilerimizin ve ailelerinin önemli bir bölümünün köyden kente göç etmiş kişilerden oluştuğu gerçeği dikkate alındığında işçi ailesinin, sosyal bünyemizdeki bu hızlı değişim ve gelişimde en yoğun etkilenen sosyal kategorilerden biri olduğu görülmektedir. Bu nedenle işçi ailesi üzerine yapılan bu çalışmanın, bir meslek grubu olarak işçi ailesini daha yakından tanımamızı sağlayan bilimsel verileri sağlaması yanında, kentleşme ve sanayileşme sürecinde yaşanan sosyal, ekonomik ve kültürel alandaki değişimlerin aile yapısı üzerinde ne gibi etkiler doğurduğu hususunda da önemli bilgilere ulaşmamıza katkı sağladığı kanaatindeyim.

Türk ailesinin korunması ve güçlendirilmesi, huzur ve refahının artırılması yönünde alınacak tedbirlere ve uygulanacak politikalara ciddi bir katkı sağlayacak olan bu kitabın başta bilim adamları olmak üzere konuyla ilgilenen kimseler için de önemli bir kaynak olacağına inanıyorum.

Işıl Saygın

Devlet Bakanı

SUNUŞ

Aile, toplumun temelini oluşturan en küçük ve en önemli kurumdur. Bu kurumun sağlıklı işleyişi, sağlıklı toplumlara, dolayısıyla iç ve dış problemlerini halledebilen başarılı milletleri ve milletleri idame ettiren mutlu ve sağlıklı nesilleri meydana getirir. Milletlerin devamını sağlayacak olan nesiller, sorumluluk sahibi erişkin olma yeteneğini ailede kazanırlar.

Bilindiği üzere sanayi öncesi toplumlara "geleneksel", sanayileşmekte olanlara da "geçiş toplumu" denilmektedir. Bu bağlamda işçi ailesi de geçiş ailesi olarak kabul edilmektedir. Çünkü toplumlar sanayileşme ve kentleşme sürecine girdiklerinde toplumsal yapıları hemen hemen bütünüyle değişime uğramaktadır. İşte toplumsal yapının temel öğelerinden olan aile de bu süreç içinde hem yapı, hem de işlevleri açısından değişime uğramaktadır.

Toplumsal düzeyde meydana gelen değişimler aileyi iki ayrı yönde etkilemiştir. Birincisi; aile dışında yeni bir takım sosyal kurumların meydana gelmesi ve ailenin görevlerini yüklenmesi nedeniyle görevlerin farklılaşması, ikincisi de; toplumsal sorunların ailenin iç dinamiğini etkileyerek aile içi sorunlara yol açmasıdır.

Ülkemiz sosyo-kültürel manada birbirinden farklı oluşumları ve değişimleri bir arada yaşamaktadır. Bunun bir anlamı değişimin getirdiği sosyal sıkıntıların her geçen gün artmasıdır. Diğer taraftan böylesi bir sosyal doku sosyolojik çalışmalar için önemli bir zenginlik sayılabilir. Ne var ki, bu zenginlik ve çeşitlilik içerisinde Türk ailesinin içine düştüğü sosyal, kültürel ve ekonomik güçlüklerin bilimsel bilgi ışığında tespit edilmesi ve çözüme kavuşturulması bireysel girişimlerin ötesinde kamu politikalarının bir parçası olarak devletin sorumluluk ve görev alanına girmektedir.

Bu anlamda Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu bugüne kadar gerçekleştirdiği bilimsel araştırmaları ve çoğu bu araştırma raporlarından oluşan yayınlarıyla, ülkemizdeki sosyoloji çalışmalarını da etkileyen önemli bir birikim sağlamıştır. Aile araştırma Kurumu'nun aile odaklı

araştırmalarıyla ortaya koyduğu birikim, öncelikle aile politikalarının bilimsel bir temele oturması açısından ilgili kurum ve kuruluşları ilgilendirmektedir. Ancak ülkemizde son yıllarda önem kazanan aile araştırmalarına yönelik kişi ve kurumları da bu konunun birinci derecede ilgilileri olarak kabul ediyoruz.

"Mesleklere Göre Aile Araştırması : İşçi Ailesi" ülkemizde önemli bir yekün teşkil eden işçi ailelerinin mevcut durumlarını, sorunlarını ve bunlara ilişkin çözümleri önerilerini içeren bir araştırmadır. Araştırmada ayrıntılarıyla görülebileceği gibi işçi ailesi geleneksel olandan modern olana doğru bir seyir izlediğinden "geçiş ailesi" olarak tanımlanmıştır. Böyle bir tanımlama modernleşme süreçlerinin aile üzerindeki etkilerinin anlaşılmasına yönelik olmakla beraber Türk ailesinin hem yeni olanı benimsemekte ve hem de mevcut değerlerini korumakta gösterdiği gayreti de ortaya koymaktadır.

Bu çalışmayı gerçekleştiren araştırma grubuna, her aşamasında emeği geçenlere teşekkür eder, bu alanda yapılabilecek diğer benzeri çalışmalara yeni açılımlara vesile olacak şekilde olumlu bir katkıda bulunmasını temenni ederim.

Osman Nuri FİLİZ

Başkan

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ (I. Saygın- D. Bakanı)	V
SUNUŞ (O. N. Filiz - AAK. Başkanı)	VII
İÇİNDEKİLER	IX
BÖLÜM 1 : GİRİŞ	1
1. Teorik Çerçeve	1
1.1.Konu	
1.2.Aile ve Ailede Değişme	2
2. Başlıca Aile Şekilleri	4
2.1. Geleneksel Aile	4
2.2. Geçiş Ailesi	5
2.3. Çekirdek Aile	5
3. Bir Meslek Grubu Ailesi Olarak: İşçi Ailesi	7
4. İşçi Ailesi Araştırmasının Hipotezleri ve Araştırmanın Ele Almak İstedığı İlişkiler	9
5. Metod	10
6. Kapsam ve Sınırlılıklar	11
7. Veri Toplama Teknikleri	12
8. İstatistiki Açıklama	12
9. Kavramsal Tanımlamalar	12
BÖLÜM II: İŞÇİ AİLESİ ARAŞTIRMASININ SAHA ÇALIŞMASI	17
1. İşçi Ailelerinin Toplumsal Profili	17
2. İşçi Ailesinin Yapısal Görünümü	18

2.1. Ekonomik İlişkiler	19
2.2. Eğitim Düzeyi.	24
2.3. Toplumsal Orjin	25
2.4. Kadının ve Erkeğin Statüsü, Eş Seçimi, Ailenin Kurulması	26
2.5. Aile İçinde Kararların Oluşum Süreci	29
2.6. İşçi Ailesinin Sosyal Münasebetleri.	29
2.7. Çocuklarla İlişkiler	30
2.8. Karı ile Koca Arasındaki Münasebetler	34
2.9. Geçimsizlik ve Aile İçi Problemlerin Kaynağı.	35
2.10. Aile Yapısında İnançlar	36
2.11. Boş Zamanların Değerlendirilme Tarzı	36
2.12. İşçi Ailesinin Yaşadığı Konutlar	37
2.13. Sosyal Haklar	38
2.14. İşçi Ailesi ve Siyaset	38
3. Saha Çalışması Verilerinin Analizi.	42
3.1. Aile ve Çocuklar	42
3.2. İşçi Ailesinin Ekonomik Durumu	56
3.3. İşçi Ailesi ve Siyaset.	67
3.4. Aile ve Toplumsal Çevre İlişkileri.	79
3.4.1. Eğitim ve Aile.	79
3.5. Aile İçi İlişkiler	88
3.6. Ailenin Kültürel Değerleri.	93

3.7. Geleceğe Bakış	98
3.8. Aile ve Kentsel İlişkiler.	99

BÖLÜM III: DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME

(DEPTH INTERVIEW)

SONUÇLARININ DEĞERLENDİRMESİ	105
-------------------------------------	------------

BÖLÜM IV: SONUÇ

Sosyal Politika Önerileri.	123
---	------------

Özet	125
-----------------------	------------

Abstract.	129
--------------------------	------------

Dipnotlar	133
----------------------------	------------

Bibliyografya.	135
-------------------------------	------------

Araştırmada Kullanılan Anket Soruları ve

Derinlemesine Mülakat Soru Setleri	137
---	------------

BÖLÜM I

GİRİŞ

1. TEORİK ÇERÇEVE

1.1. KONU

Türkiye'de 1950'lerden başlayan kalkınma/sanayileşme çabaları, 1990'lı yıllara gelindiğinde önemli sosyal yapı değişimleri yaratacak boyutlara ulaşmıştır. Bu yapı değişimlerini yeterince tahlil etmeden Türkiye'nin sosyal, ekonomik, kültürel ve hatta bireysel problemlerinin bir çoğunu anlamak ve bunlara çözüm üretmek, pek mümkün görünmemektedir.

Yapı değişimleri kavramı, yüzlerce yıllık birikimiyle oluşan pre-endüstriyel Türk Toplum Yapısının geleneksel dengesinin sanayileşme süreciyle değişmeye uğraması ve yeni bir nitelik kazanmak eğiliminde olması anlamında kullanılmaktadır'. Sosyal kurumlarla, kurumlararası münasebetlerde, hayat tarzı, örf, adet ve alışkanlıklarda, kültür ve dünya görüşlerinde tezahürleri görülecek olan yapı değişimlerini çeşitli seviyelerde tesbit etmek mümkündür. Bir toplumda meydana gelen bu türden köklü değişimlerin tesbit edilebileceği nisbeten kolay bir alan, toplumun, mekân seviyesinde geçirdiği değişimlerdir. Nitekim Türkiye'de değişimin, yarattığı hızlı şehirleşme ile, eski yapının mekândaki görünümü olan köylü ağırlıklı dokusunu, hızlı bir dönüşümle şehirler lehine değişmeye yönelttiği ve 1990'lı yılların başında da bu yönelmenin hızlandığı bilinmektedir.

Sosyal yapı araştırmaları, sadece toplumun sosyolojik olarak ne olduğunu anlamak için değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik politikalar üretmek için de gereklidir. Tatbik edilecek politikaların müessiriyeti, büyük ölçüde sosyal gerçekliğe hangi oranda dayalı olduklarına bağlıdır. Bununla beraber, sosyal yapıyı ve problemlerini tam olarak ortaya koymak, bütünün bir "fotoğrafını çekmek" zordur. Bu bakımdan problem "sosyal yapı"yı hangi seviyede ele almak gerektiği noktasında toplanmaktadır. Burada sosyal yapının, "kısmi sosyal yapı"lardan ve bunların arasındaki ilişkilerden müteşekkil olduğu gözönüne alınarak, hareket noktası olarak bu "kısmi yapılar"ı almak daha gerçekçi ve daha operasyonel olacaktır. Kısmi yapılar, sosyal yapı değişimlerinin karakter-

ristik ve bariz olarak hissedildiği unsurlardır ve bunların arasında da evlilik müessesesi ve aile kurumunun mühim bir yeri vardır.

Genel olarak geleneksel bir sosyal yapıdan endüstrileşen bir toplum yapısına geçiş sürecinde ortaya çıkan değişimleri aşağıdaki noktalarda tesbit etmek mümkündür:

- 1) Köylü ağırlıklı bir nüfus yapısının şehirli ağırlıklı bir nitelik kazanması,
- 2) Sosyal işbölümünde, kurumsal farklılaşmaların artması ve fonksiyonel bölünmelerin derinleşmesi,
- 3) Homojen nitelikli bir yapıdan, heterojen nitelikli bir yapıya geçilmesi, nüfusun "dinamik yoğunluk" kazanması,
- 4) Sosyal tabakalaşma sisteminin değişmesi, "zümre" topluluğundan, "açık sınıf" tabakalaşmasına geçilmesi,
- 5) Ekonomik ilişkilerin nicelik ve niteliğinin değişmesi ve ekonomik ilişkilerin geleneksel ilişkilerde görülmeyen bir seviyede ön plana çıkması.

Yukarıda tesbit edilen noktalar esas itibariyle "aile"yi de içine alan değişimleri kapsamaktadır. Bu yönüyle ele alındığında, mesele aile yapısında değişme şeklinde karşımıza çıkacaktır ².

1.2. AİLE VE AİLEDE DEĞİŞME

Kadın ve erkeğin toplumun kendi özelliklerine göre oluşturdukları birliğe, her toplumda rastlanmaktadır. Toplumun kendisini sosyal ve biyolojik olarak üretmesinin meşru zeminini teşkil eden ailenin evrensel bir kuruluş olarak nitelendirilmesine rağmen, bütün toplumlar için biricik bir aile "şekli" bulunmamaktadır. Tarihi ve sosyal özelliklerine göre aile şekilleri farklılık gösterdiği gibi bu şekiller de, mutlak değildir. Muhtelif sosyal, iktisadi ve psikolojik faktörlerin tesiri ile değişmeye açık yapılardır.

Aile en sade haliyle ana-baba ve çocuklardan oluşan bir kuruluş olmakla birlikte, bu "sade"lik zaman zaman karmaşık yapılar haline de dönüşebilir³

Bu şekilleri geleneksel geniş aile, birleşik aile, çekirdek aile, kök aile şeklinde sınıflandırmak mümkün olduğu gibi, yalnızca geleneksel aile, modern aile olarak sınıflandırmak veya bu iki aile tipine de girmeyen ana şekilleri ifade etmek bakımından sınıflandırmayı geleneksel aile, geçiş ailesi ve çekirdek aile diye değiştirerek ele almak da mümkündür.

Burada geleneksel ve modern aile dikotomisinin durumu yeterince yansıtmadığı, " modern aile" kavramının "çekirdek aile"yi vurgulamak için kullanılmasına karşılık yanıltıcı bir ifade olduğunu belirtmek gerekir; çünkü çekirdek aile biçimi, geleneksel toplum yapılarında dahi görülen bir aile türüdür ve münhasıran modern veya endüstriyel toplumlara mahsus bir aile biçimi değildir.

Ailenin evrensel bir müessese olduğu söylenirken bir sosyal müessese olarak onun her toplumda karşılaşmakta olduğu fonksiyonların vazgeçilmezliğine de işaret edilmiş olmaktadır. Nitekim sosyologlar bu fonksiyonları şu noktalarda tesbit etmektedirler:

1) İnsan türünün devamının sağlanması ve fertlerin cinsi beklentilerinin karşılanması,

2) Tabii ve sosyal tehlikelere karşı insanların korunmasının gerçekleştirilmesi,

3) İnsan yavrusunun beslenme güvenlik ve diğer ihtiyaçlarını tek başına karşılayamayacak bir yapıda doğması ve bunları karşılamak için diğer canlılardan çok daha uzun süre başkasına bağımlı olması,

4) Ailenin, insan şahsiyetinin ve psikolojik yapısının teşekkülüne, sosyalleşmesine, sevgiyi ve tatmini yaşayarak tanıtmasına imkan veren bir ortam teşkil etmesi.

Ailenin şekli ve özellikleri değişmesine rağmen bu fonksiyonların bütün aile şekillerinde görüldüğü bilinmektedir.

Aile tipolojileri yapılırken çeşitli kriterlerin (ailenin büyüklüğü, eş sayısı, evlilikte yerleşim kuralı, otorite yapısı, nesep vb.) ele alındığı ve tipolojilerin bunlara göre oluşturulduğu görülüyor. Şüphesiz ailenin şeklini belirlemek açısından tayin edilecek kriter hem aile içi ilişkileri hem de ailenin kuruluş ve devam sürecini yani mirasçısı olduğu aile ile ilişkilerini açıklayacak türde seçildiği takdirde; fonksiyonel bir sınıflama yapmak daha mümkün hale gelecektir⁴.

Bu araştırma boyunca bize referans çerçevesi olan aile şekilleri üzerinde kısaca durmak gerekir.

2. BAŞLICA AİLE ŞEKİLLERİ ^s

2.1. GELENEKSEL AİLE

Çeşitli geleneksel aile şekillerinden bahsetmek mümkündür. Ana soyuna dayalı olan otorite ilişkilerinin ana ve kadınlarda toplandığı geleneksel aile şeklinin yanında akrabalığın veya nesebin baba soyuna dayalı olduğu ve baba otoritesinin egemen olduğu geleneksel aile biçimlerinde otorite ve nesep düzenleri, ailenin ikamet kuralları da büyük ölçüde belirlemektedir. Baba soylu ailede yeni evlilik baba evinde oturma kuralına (patrilocal) riayet ederken, ana soylu ailede, onun evinde oturma esastır (matrilocal).

Geleneksel aile şekilleri arasında, baba otoritesine dayalı olduğu halde, baba evinde oturma yerine yeni evlilere yeni ev açma geleneğinin cari olduğu topluluklara da rastlanmaktadır.

Geleneksel aile denince pre-endüstriyel toplumların hepsini kapsayan, çok geniş bir toplumsal alandan bahsedilmektedir. Fakat bu kavram Geleneksel Geniş Aile şeklinde kullanılırken daha çok tarım toplumlarında ortaya çıkan aile şeklini ifade etmektedir. Geleneksel Geniş Aile, erkeğin baba evinde oturduğu, babanın prestijinin ailenin prestiji ile özdeştiği; babanın çocuklar ve gelinler üzerinde otoritesinin olduğu, oğulların statülerini aileden tevarüs ettikleri, erkeklerin karar almada ön planda olduğu ve ailenin temel üretim birimi olarak ekonomik faaliyetlere katıldığı bir ilişkiler yumağıdır.

Geniş aile, üyelerinin bütün hayatlarını kapsayan ve belirleyen bir mahiyet taşımaktadır. Geleneksel toplumda geniş aile üyesi, ferdi-şahsi kimliği ile değil, ailesinin kimliği içerisinde varolabilir.

Geleneksel aile yukarıda da bahsedildiği gibi yalnızca "geniş aile"den ibaret değildir. Geleneksel aile yapıları içerisinde "çekirdek aile"lere de rastlanmaktadır. Bu durumda bile bir geleneksel aileden bahsedilmesi, ailenin geleneksel toplumdaki fonksiyonları sürdürmesi ve bu toplumun değer yapısına bağlı olmasındandır. Ana baba ve evlenmemiş çocuklarından kurulu bulunan çekirdek aile, geleneksel toplumlarda baba soylu akrabalık düzenine bağlı olmasının yanı sıra, ekonomik ve sosyal teşkilat olarak da (aynı evde olmamalarına rağmen), kardeşler arası ve /veya büyükbaba ailesiyle işbirliği ve dayanışma ortamı niteliğini taşımaktadır. Geleneksel aile "çekirdek aile" formunda olsa da, ekonomik ve sosyal bakımdan baba ailesinden kopmamış, kendisini ona bağlı şartlarla birlikte sürdürmektedir.

2.2. GEÇİŞ AİLESİ

Geleneksel toplum, endüstri öncesi toplum yapılarının genel bir adlandırılması olarak ele alındığı zaman, endüstrileşme sürecindeki toplumları "geçiş toplumu", endüstrileşmiş toplumları da "endüstriyel toplum" diye adlandırmak sıkça yapılan bir tasniftir.

Toplumlar endüstrileşme sürecine girdikleri zaman geleneksel toplum yapısı ve bu yapıyı oluşturan sosyal münasebetler, müesseseler ve müesseseler arası münasebetler de değişmeye başlamaktadır. Bu değişme temel sosyal müesseselerden birisi olan ailede çok belirgin bir şekilde hissedilmektedir.

Endüstriyel topluma geçiş süreci aynı zamanda hızlı bir şehirleşme süreci olarak da yaşandığı için, köylülük toplumdan şehirli bir toplum haline gelme, geleneksel ailenin değişmesini de kapsamaktadır.

Aile bu süreç içerisinde hem yapısı, hem de fonksiyonları itibariyle değişmeye uğramaktadır. Bu değişme ailenin şeklini değiştirdiği gibi, toplumla ilişkilerini de etkilemektedir.

Geçiş ailesi sadece şekil olarak " geleneksel geniş aile" ile "çekirdek aile" arasında bir ara şekil değildir. Çünkü geçiş ailesi, şekil olarak her iki aile tipine de benzeyebildiği halde, toplumla sürdürdüğü ilişkilerin ve kendisini yeniden ürettiği sosyal ve ekonomik ilişkilerin değişmesiyle yapı ve fonksiyonların da değişikliklerin görüldüğü bir aile olarak tanımlanabilir.

2.3. ÇEKİRDEK AİLE

Ortaçağın sonlarında batı toplumlarında şehirlerde cemaat bağlarının zayıflamasıyla birincil plana yükselen çekirdek aile, zamanla şehirleşen toplumlarda hakim aile tipi haline gelmiştir. Şehirli toplum, piyasaların geliştiği ve endüstriyel/ticari ekonomik ilişkilerin yoğunlaştığı bir yapıya sahiptir. Bu yapıda insanların "asli bağlar"dan koparak sosyal hareketliliği motive eden açık statü yapılarının bulunduğu ve "ferdin" hürriyetlerinin geliştiği bir sosyal atmosferde yükseldiği düşünülürse; artık ataerkil veya anaerkil ilişkilerin, "aile"nin yenilenmesinde fazlaca rolü kalmayacağı açıktır. Bir başka söyleyişle aile, kuruluş tarzından aile içi rollere kadar büyük ölçüde bu yeni zeminde ve yeni ilişkilerde varlık ve fonksiyon bulacaktır.

Bu bakımdan "çekirdek aile" münhasıran şehirli/ endüstriyel toplumlarda görülmesi de, kendisine bütünüyle bu toplumda hayat imkanı bulmuştur diye-

biliriz. Artık akrabaların seçtiği veya beğendiği eşlerin yerini, genç erkek ve kadınların evlenecekleri kimseyi kendilerinin seçtiği eşler almakta, eşler çocuklarını diğer sosyal kurumlarla paylaşılan rol örgüsü içerisinde tamamen farklı bir atmosferde yetiştirmektedirler. Günümüz çekirdek ailesinde temel özellik anne-baba-çocukların bir arada oturmasından çok, ilişkilerin bu çerçevede üretilmesidir⁷. Yani büyük anne ve babasıyla birlikte oturma aile içi ilişkileri (ferdi seçme, birlikte karar verme vb.) ve ailenin toplumla kurduğu ilişkileri, değiştirmeyecektir.

Çekirdek aile bütün bu özellikleriyle yeni ilişki türlerinden ortaya çıkmakta veya güç almaktadır. Kandaşlık, aynı soy veya soptan gelme ve akrabalık bağları yerine, farklı bir esasta örgütlenen toplumlarda işbölümü, yeni bir siyasi sistem, fonksiyonel farklılaşma ve bütünleşme, milletleşme ve tabakalaşma süreçleri yeni bir sosyal yapı yarattığı gibi bağımsız ferdi şahsiyetlerin tercihleri istikametinde yükselen, yeni rol setlerini ortaya çıkarmaktadır. Otorite, sevgi ilişkileri, çocuğun değeri ve yetiştirilmesi anlayış ve tutumları da farklı bir şekilde oluşmaktadır.⁸

Şehirli ve sanayileşmiş toplumların aile şekli olarak bilinen çekirdek aile şekli nihai ve ideal bir aile şekli midir? Bu soruyu cevaplandırmak fazlaca anlamlı değildir, fakat çekirdek ailenin, bütün toplumlarda görülebilen bir aile şekli olduğu ve zamanla diğer aile şekillerinin de bu yönde değişme eğilimlerinin ortaya çıktığı fikri, genel bir görüş olarak kabul görmektedir.

Türkiye'de yapılan aile araştırmalarında da çekirdek ailenin Türkiye'de köylerde ve şehirlerde yaygın bir aile şekli olmakla beraber, şehirleşme seviyesi yüksek bölgelerde ve özellikle endüstrileşme ve şehirleşme oranları yüksek üç büyük şehirde en yaygın aile şekli olduğu tesbit edilmiştir.

Yukarıda kısmen temas edildiği üzere aile araştırmalarında "aile şekli", yapı ve fonksiyonları anlama bakımından sınırlı bir kıstas teşkil etmektedir. Aile araştırmaları, "şekil"den çok, hangi şekil altında toplumla ve aile üyeleriyle hangi ilişkilerin kurulduğu noktasında yoğunlaşmalıdır. Yapı, bu ilişkilerin formu olarak ailenin fonksiyonlarını ortaya koyacaktır ki bu, ailenin içinde bulunduğu durumu anlamak için önemli bir noktadır. Nitekim "çekirdek aile" de ancak bu çerçevede anlaşılabilir.

Bu çerçevede araştırmaların temel konusu olan işçi ailesi ile ilgili bir değerlendirme yapmak gerekmektedir.

3. BİR MESLEK GRUBU AİLESİ OLARAK: İŞÇİ AİLESİ

Yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığımız aile şekilleri içerisinde bir "işçi ailesi" şeklinden bahsedilmemektedir; çünkü işçi ailesi bir aile şekli değil, toplumda belli bir tabaka mensubu insanın " aile kuruluşu"nu ifade etmek üzere oluşturulmuş bir kategoridir.

Neden "işçi ailesi" terimi seçilmiştir? Bu soruyu Türk toplum yapısının genel özellikleri içerisinde ele almak gerekecektir.

Türk toplumu sanayileşme/ şehirleşme sürecinde önemli bir mesafe katetmiş olmakla beraber, henüz bu sürecin problemlerini çok yoğun bir şekilde yaşamaktan kurtulamamıştır.

Sosyal meselelerin çözümlenmesi, mahiyetlerinin anlaşılmasıyla mümkün olacağından, meselenin boyutlarını tesbit edebilmek için doğrudan doğruya, zuhur ettiği toplum alanında ele alınması zarureti vardır. Zira, sosyal problemler soyut ve spekülatif tartışmalarda değil, toplumun bizzat varlık unsurlarında tesbit edildiği takdirde anlaşılabilir ve isabetli sosyal politikaların üretilmesi de mümkün hale gelebilir. Toplumdaki değişimin mühim bir parçası ve göstergesi olan aile yapısındaki değişimler de bu çerçevede ele alınarak tahlil edilmelidir.

Türk toplumunda meydana gelen sanayileşme/şehirleşme hareketlerinin müşahhas sosyal neticelerinden birisi, şehirlerin mekan dokusundaki değişmelerini de hazırlayan nüfus hareketleri ve işçileşme sürecidir⁹. İşçiler sınıai ve şehirli toplumun müşahhas elemanları görünümündedir. Sanayileşme süreciyle değişmeye başlayan geleneksel yapının, değişmeye maruz kalan elemanları olan işçiler, yeninin inşası içerisinde de önemli bir fonksiyona sahiptirler.

Sosyal bir tabaka olarak işçiler, sanayileşme sürecine giren her toplumda, bu süreçle birlikte nitelik ve nicelik olarak gelişen bir sosyal gruptur. Geleneksel toplumlarda veya pre-endüstriyel toplum yapılarında işçi tabakalarına rastlanmaz. İşçiler statü ve rolleriyle, fonksiyonları ve ilişkileriyle, geleneksel toplumların çalışanlarından farklı özelliklere sahip yeni bir toplum tabakasıdır.

İşçiler sanayileşme süreciyle ortaya çıkan, sanayi ile varolan bir sosyal tabaka olmakla kalmaz, sanayileşme ile birlikte sosyal ilişkilerde, ekonomik ve politik olarak da ağırlıkları artar. Bir başka ifadeyle işçiler, sosyal işbölümündeki rollerine göre fonksiyonlarıyla birlikte sosyal hakları ve prestijleri de yükselen veya yükselme eğilimi içerisinde olan bir gruptur.

Çağımızdaki endüstri toplumlarında işçiler sosyal ve ekonomik haklar bakımından ileri seviyelere ulaşmış, bu bakımdan da sosyal tabakalaşma düzeni içerisinde de geniş bir yer işgal eden orta tabakalar arasına yükselmişlerdir. Bu gelişme şüphesiz kolay olmamıştır. Geline bu noktanın gerisinde, çatışmalar, büyük mücadeleler ve ıstıraplar vardır¹⁰. Bu gelişmeyi hazırlayan sebepler arasında " sosyal haklar ve hürriyetler", bunların sosyal ve ekonomik politikalar da temel tercihler haline gelmesi ve geliştirilmesinin önemli yeri vardır. Bir anlamda işçi topluluklarının sosyal problemlerinin çözülmesi, endüstriyel toplumların güçlü, sosyal mutabakatlara dayalı ve istikrarlı toplumlar olmasını da hazırlamıştır.

Türkiye henüz endüstriyel toplum haline gelmemiş olduğu gibi, endüstriyel toplumun sosyal tabakalaşma düzenini de oluşturamamıştır. İşçi tabakaları henüz orta tabakalaşma sürecinin gerisinde bulunmaktadır. Burada batılı toplumların sanayileşme süreçleriyle, Türkiye'deki sanayileşme süreci arasındaki mühim bir farktan bahsedilebilir. Batı toplumlarının sanayileşme süreçlerinde işçiler her türlü sosyal ve ekonomik haktan mahrumdurlar, bu hak ve hürriyetlerin geliştiği zemin olarak siyasi demokrasi, bu süreç geride bırakılırken gelişmiştir. Oysa Türkiye'de siyasi demokrasi içinde endüstrileşme süreci yaşanmaktadır ve demokratik haklar, sosyal ve ekonomik hakların geliştirilmesine imkan hazırlamaktadır. Bu bakımdan işçi ailelerinin sefalet ve sahipsizliğe terk edilmesi, çalışma sürelerinin kadın ve çocuklarını da kapsayacak şekilde 16-18 saate kadar uzadığı 19.yy. şartları, insan faktörünü ve emeği üretimin en önemsiz faktörü sayan kapitalist uygulamalar günümüzün çok gerisindedir ve Türkiye'deki problemlerin bu noktaya benzer bir tarafı yoktur. Endüstrileşme sürecinin Türkiye'de yarattığı problem, hem endüstriyel gelişmeyi sağlayacak ekonomik ve sosyal şartların hazırlanması (işgücü arzının, işgücü talebiyle dengelenmesi ve istihdam meselesi; sermaye birikimi, emeğin eğitimi ve kalifikasyonu v.b.) hem de insan unsurunun korunması, yetiştirilmesi, sosyal meselelerin çözülmesi ve sosyal entegrasyonunun sağlanması şeklindedir.

Geçiş sürecinde bu problemlerin büyük bir kısmı aile içerisinde halledilmeye çalışılmaktadır. Aile hem bir sosyal güvenlik sistemi, ekonomik yardımlaşma, eğitim teşkilatı, hem de sosyal ve kültürel değişme süreci olan sanayileşme/ şehirleşme hadiselerinin yaşandığı bir dönemde, insanların sosyal/ kültürel kimliklerini inşa ettikleri bir referans çerçevesi olmanın yanısıra aynı zamanda klasik fonksiyonlarını da sürdürme çabası içerisinde¹¹.

4. İŞÇİ AİLESİ ARAŞTIRMASININ HİPOTEZLERİ VE ARAŞTIRMANIN ELE ALMAK İSTEDİĞİ İLİŞKİLER

Araştırmada aşağıdaki hipotez ve ilişkiler denenmeye çalışılmıştır.

1. İşçi ailesi, geleneksel toplumdan, endüstriyel topluma geçişte, şehirlileşmeyi sağlayan şehirli kültürün benimsenip yeni nesillere aktarıldığı bir ortam niteliğindedir. Bu yönüyle işçi ailesi, meslek grubu ve sosyal sınıf şuurundan çok, şehirlilik şuurunun kazanıldığı yer özelliğini taşımaktadır.

2. İşçi ailesi, köy kültürünün şehir kültürü haline dönüştüğü kültürel bir mekan olması dolayısıyla, aynı zamanda geleneksel değerlerin, şehirlileşme sürecine katılmasını da kapsamaktadır. Başka bir ifadeyle bu süreç içerisinde, bazı geleneksel değerler değişirken, yeninin yaratılmasında da etkin bir rol icra etmektedir. Bu bakımdan işçi ailelerinin kültürü, geleneksel kültürle yeni kültür unsurlarının birarada bulunduğu bir "sentez" mahiyeti taşımaktadır.

3. Erkeğin veya kadının tek başına çalıştığı durumlara göre, kadın ve erkeğin birlikte çalıştığı durumlarda işçi ailesinin sosyal ve kültürel özellikleri farklılaşmaktadır. Birinci durumda mahalli/ geleneksel özellikler daha kalıcı olmaktadır.

4. İşçi ailesinde aile içi davranış ve tutumlar bir taraftan geleneklere, diğer taraftan sosyal çevre faktörüne göre şekillenmektedir. Ancak şehirde kalma süresinin artması, sosyal çevre ile münasebetlerin sıklaşması, şehirlilik psikolojisinin yerleşmesi ve köy ile irtibatın azalması gibi faktörler, aile içi davranış ve tutumların kaynağını geleneklerden, yeni sosyal çevre faktörlerine doğru kaydırmaktadır.

5. İşçi ailesi açık bir sınıf tabakalaşması içerisinde bulunmaktadır. Bu bakımdan üyelerinin yüksek sosyal hareketlilik beklentisi içinde oldukları, bunun "işçi" statüsünden, başka sosyal statülere geçme arzusu olarak tezahür etmesi müşahade edilmiştir. Bu arzunun, şehirde oturma süresi ile alakalı olduğu ve daha müşahhas olarak çocukların gelecekteki sosyal statüleri hakkındaki beklentilerinden kaynaklandığı tesbit edilmiştir.

6. Köy ve kasabalardan göç ederek şehire gelen ilk nesil işçi ailelerinin akra ve hemşehri dayanışmasının kuvvetli olması sebebiyle, bu çevrelerin dışında yeni ve farklı sosyal çevrelerle irtibat ve münasebetleri çok azdır. Bu durum, söz konusu ailelerin şehire ve şehir kültürüne intibaklarını güçleştirmektedir.

7. İlk nesil şehirli işçi ailelerine nazaran ikinci ve daha sonraki nesil işçi ailelerinin sosyal ve ekonomik talepleri artmaktadır.

8. İşçi ailelerinde, şehirleşme/modernleşme sürecine intibak esnasında, aile içi dayanışmanın kuvvetli olması ve dışa kapalılık dolayısıyla aile içi geçimsizlik ve uyumsuzluklar nisbi olarak azdır. Aileler bu sürece intibak ettikçe geçimsizlikler ve aile içi problemler de artmaktadır.

9. Sanayileşme ve şehirleşmenin yarattığı yeni toplum yapısı, bir taraftan insanlarda " ferdiyet şuurunu geliştirirken, diğer taraftan aile dışında yeni sosyal münasebetlerin oluşmasına da imkan ve zemin hazırlamaktadır Ferdiyet şuru gelişen ve aile dışında yeni sosyal münasebetler kuran işçi çocuklarında, (henüz evlenmeden önce) "aileden ayrılma", "müstakil yaşama" temayülleri mevcuttur.

10. İşçi ailesinin çocuk sayısı, çocuk yetiştirme ve çocuğun değeri konusundaki tutumları, modernleşme/ şehirleşme süreciyle birlikte değişmektedir. Bu süreç içerisinde; istenen çocuk sayısı azalmaktadır. Sosyal güvenlik uygulamaları, çocukları bir nevi gelecekteki "yaşlılık sigortası" olarak gören anlayışı silmekte, çocukların değeri, bizatihi " evlat" olmalarından kaynaklanır hale gelmektedir. Diğer taraftan, yine bu süreç içerisinde ahlaki ve içtimai açıdan giderek daha elzem hale gelmesine rağmen, çocukların aile içi eğitimleri kafi derecede verilememektedir.

11. Kitle iletişim vasıtalarının ortaya koyduğu aile ilişkileri ve modelleri kültürel olarak işçi ailesini de etkilemektedir. Bu etkiler davranış seviyesinde çok belirgin veya açık olmasa da değer ve tutumlarda yaşlılardan, gençlere doğru gittikçe daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Eğitim seviyesi düşük işçi ailelerinde, bu tesirin daha yüksek olması beklenmektedir.

12. İşçi ailelerinin siyasi talep ve davranışları sosyolojik manada "sınıf" temelinde göre değil, şehirli fonksiyonlara katılma veya modernleşme süreciyle münasebetlerine göre oluşmaktadır. Bu bakımdan, şehirleşme süreci ilerledikçe, siyasi davranışlarında da değişme görülmesi ihtimali artmış, siyasetten beklentileri farklılaşmıştır.

5. METOD

Araştırma, esas itibariyle bir saha çalışması mahiyetinde olduğu için, saha çalışması tekniklerini ihtiva eden metodolojik bir anlayışa dayalıdır.

Araştırma sürecinde, birinci safhada örneklem grubuna "anket" uygulanmıştır. Anket bütün saha çalışmalarında bir tanımlama ve problemin genel bir görünümünü verme imkanı sağladığı için gerekli bir çalışmadır; fakat tek başına anket çalışmasının sosyal bir problemi "anlama"ya yetmeyeceği, bu konuda sadece gerekli bir merhale olduğu da unutulmamalıdır.

Bu bakımdan anketin uygulama safhasında örneklem grubu içerisinden, temsil edici alt- örnekler teşkil edilerek, bu gruba diğer yüzyüze gözlem teknikleri uygulamak suretiyle problemin "anlam-değer" boyutu ve lafzı olarak söylenenlerin " arka planı" ortaya konulmaya çalışılmıştır.

İşçi ailesinin " değer-tutum" ve "davranış"larının yanısıra sosyal yapının çeşitli öğelerinin de inceleneceği saha araştırmasında "zihniyet ve davranış" öğeleri arasındaki ilişki veya sentetik durum, birbirini tamamlayıcı iki safhalı bir metodolojik yaklaşımı zaruri kılmaktadır. Araştırmada işçi ailesinin sosyo-kültürel özelliklerini "dışından" ve "içinden" kavranmaya uygun hem " tasvir edici", hem de " anlayıcı" bir metodolojik tavır tercih edilmiştir.

Ailenin kültürel özellikleri, içinde bulunulan kültürün unsurları ile irtibat noktaları, kültürel değerleri, tutum ve kanaatleri tesbit edilmeye çalışılırken; bu kanaat ve tavırların oluşturduğu tarihi- sosyolojik süreçte sahadan toplanan verilerle birlikte tahlile tabi tutulacaktır. Böylece ailenin sosyo- kültürel bir varlık olarak anlaşılması gibi girift hususiyetleri bulunan bir konuda, münhasıran anket ve mülakat yoluyla yapılacak araştırmaları bekleyen "yalıncatılık" tehlikesinden mümkün olduğunca uzaklaşmaya çalışılacaktır.

6. KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

Araştırmanın kapsamını esas olarak Türkiye'deki işçi aileleri teşkil etmektedir. Türkiye'deki toplam 3.140.070 işçiden evli olan 2.669.059 işçinin bölgeler bazında dağılımı bulunarak, bu dağılımdan örnek hatası düşük bir örneklem oranı tespit edilmiştir. Buna göre sektördeki dağılıma göre 1400 işçiye anket uygulanmıştır ve anket sonuçlarına göre buradan seçilen farklı sektördeki 100 işçi ailesine " depth interview" yapılmıştır.

Örneklemin çapı tespit edilirken Türkiye'deki işçi ailelerinin toplandığı bölgeler ve şehirlerdeki oranlar esas alınarak, ağırlıklı oranlara göre bir kademeleştirilmeye gidilmiştir. Bu yapılırken, aynı zamanda şehirleşme kriteri de göz önüne alınmak suretiyle, araştırmanın ele almak istediği ilişkilerin test edilebilmesine imkan sağlanmıştır.

Metodolojik açıdan kotalı örnekleme usulüne göre teşkil edilen örnek hacmine uygulanmış, bu araştırma ile, şimdiye kadar ülkemizde yapılan benzer araştırmalardan oldukça farklı ve kapsamlı bir gayeye ulaşılması hedeflenmiştir.

7. VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ

Araştırmanın alanı Türkiye'dir. Ancak bütün Türkiye çapında 1400 kişilik örneğin seçilmesi oldukça maliyetlidir. Bu durum gözönüne alınarak Türkiye'deki Ankara, İstanbul, İzmir Kocaeli, Zonguldak, Gaziantep, Adana, Diyarbakır, Erzurum, Bursa, Konya, Trabzon, Denizli gibi büyük illerin, a) Türkiye'nin en çok göç aldığı, b) Sanayileşmenin en hızlı olduğu, c) Nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu, d) Yeni sanayileşme ve geleneksel kültürün dönüşümünün tespit edilebileceği yerler olması gibi faktörlerden dolayı sosyo-ekonomik ve kültürel bakımdan Türkiye'yi temsil eden bu kentlerden Ankara, İstanbul ve Konya seçilmiştir.

8. İSTATİSTİKİ AÇIKLAMA

Bilgisayar verilerin analizinde çapraz tablolar için ki-kare anlamlılık seviyesi ve ilişki katsayısı testleri uygulanmıştır. Burada herkesin anlayabileceği bu testler kısaca şöyle izah edilebilir. Eğer anlamlılık seviyesi olan testin değeri 0.05'ten daha büyük ise iki bağımsız değişken sorulara benzer cevaplar vermişlerdir. Böylece değişken ayırımı esnasında ayrı bir değerlendirme yapmanın anlamı yoktur. Eğer anlamlılık seviyesi olan testin değeri 0.05'ten küçük ise değişkenlere göre soruya farklı cevaplar verilmiştir. Bu durumda değişkenlere göre soruya bakmanın anlamı bulunmaktadır. Bunun ölçüsü ise ilişki katsayısıdır. İlişki katsayısı 1'e yaklaştıkça değişkenler arasındaki ilişki daha yüksektir. İlişki katsayısı 0'a yaklaştıkça değişkenler arasındaki ilişki zayıflamaktadır. Sosyal bilimlerde bağımlı değişken vardır. Bu durum dikkate alındığında iki değişken arasındaki ilişkilerde ilişki katsayısının 0.10'dan daha büyük olması anlamlı bir ilişki olarak yorumlanabilir.

9. KAVRAMSAL TANIMLAMALAR

Araştırma analizinde kullanılan kavramlar, sosyolojik analizin kavramsal çerçevesine dayalıdır. Araştırma raporunun değerlendirilmesi yapılırken kavramların hangi anlamda kullanıldığı anlaşılır kılınmaya çalışılmış olsa da, bazı kavramların içeriklerinin iyice belirtilmesi yerinde olur düşüncesiyle, anlama ayrı bir açıklama veya tanımlayıcı açıklama ilave edilmesi gerekli olmaktadır.

Endüstriyel Toplum Yapısı

Endüstriyel devrimden sonra tarihsel olarak radikal bir değişimin yaşandığı, bir anlamda endüstri öncesi toplumsal yapıdan tamamen farklı olan, yeni bir toplumsal yapı kurulduğu bilinmektedir. Bu çalışmada endüstriyel toplum yapısı kavramı, endüstri devrimiyle oluşan yeni toplumun sahip olduğu kalıcı, kurumsal ilişkilerin birbirine göre düzenlenmiş formu ve toplumsal ve ekonomik ilişkilerin dayalı olduğu süreç ve ilkeleri kapsayacak şekilde kullanılmaktadır.

Açıklamak gerekirse bu ilişki, süreç ve ilkelere dayalı kurumlar ve kurumlar arası ilişki düzenleri şunları kapsamaktadır: İşyeri ve iş sürecinden farklılaşmış aile; fonksiyonel ve teknik iş bölümüne dayalı toplumsal ve ekonomik örgütlenme sistemi; pazar için üretim örgütlenmesi ve piyasaya dayalı ekonomik rasyonalizasyon süreci; toplumsal rol ve statülerin fonksiyonel farklılaşmasına dayalı tabakalaşma düzeni; kentsel dokunun tarım ve tarımdışı faaliyet üzerinde baskın olduğu bir mekan organizasyonu vb.

Kısaca endüstriyel toplum yapısı yukarıda belirtilen ilke, süreç ve ilişkilere dayalı bir toplumun belli bir zamandaki şemasını veya kesitini ifade etmektedir.

Sosyal Değişme Eğilimi

Toplumsal yapılar belli bir zaman içerisinde toplumun özelliklerini sağlayan, ona kalıcılık veren, onun niteliğini belirleyen, ilişkiler, kurumsal, kurumlararası ilişkiler ve bu ilişkileri düzenleyen ilkeler, süreçler olarak tanımlanırken, toplumsal değişme birincisi bu yapılardaki değişme anlamında köklü/radikal değişmeleri anlatmak üzere ikincisi ise yapısal özelliklerin değişmediği, rol ilişkilerinde veya kurumsal kısmi yapıların içinde meydana gelen, kısmi değişmeleri ifade etmek üzere her iki değişme biçimini de kapsayacak bir şekilde kullanılmaktadır.

Toplumsal değişme trendi, her iki türdeki toplumsal değişmedeki eğilim ve seyri ifade etmektedir. Toplumsal yapılardaki değişme trendi, makro ölçekli, radikal değişmelerin yöneldiği yeni durumu ifade ederken, mikro ölçeklerdeki değişme trendi ise davranışlardaki yenilikleri kurumların içlerinde meydana gelen değişme eğilimlerini, değişme yönelişini, yeni süreci ve yönünü kapsamaktadır.

Yeni Kentliler

Sanayileşme sürecine giren toplumlarda, kentleşme oranının hızlı bir şekilde arttığı ve bu orandaki artışa bağlı olarak kentleşme hızının tesbit edildiği bilinmektedir. Tarımsal bölgelerden göçeden nüfusun kente gelmesi yeni sorunlar yaratmaktadır. Bu sorunlardan birisi mekanda meydana gelen değişimler, eski kent dokusu etrafında yeni kentsel alanların ortaya çıkması, yeni yerleşim bölgelerinin oluşması gibi hususları kapsarken; ikinci sorun kırsal bölgelerden göç etmiş "yeni kentli'lerin" "kentlileşmesi" konusudur. Çalışmada kullanılan "yeni kentliler", "yeni kentli aileler" veya "yeni kentsel özellikler taşıyan aileler" gibi kavramlar, kentleşme hızının kente getirdiği fakat henüz " kentlileşme sürecini" tamamlamamış durumdaki grup veya kurumları ifade etmektedir.

Köylük Toplum

Tarımsal uygarlık yapısının belirleyici olduğu ilişkilerin toplumsal yapılar da devam ettiği; toplumsal ve ekonomik ilişkilerin tarımsal kültürünün sahip olduğu değer, norm ve ilkelerle sürdürüldüğü toplumsal özelliklere kırsal toplum veya köylük toplumsal ilişkiler denilmektedir. Köylük kavramı, sadece köyü değil, köy altı mezra, kom, oba, yayla, vb. gibi yerleşmelerdeki hayat tarzını ifade etmek üzere kullanılmıştır.

Geçiş Toplumu

Bu araştırmada kendisine sık referans verilen bir kavram da "geçiş toplumu" kavramıdır. Bilindiği üzere bu kavram tarımsal toplum yapısının değişmeye başladığı fakat kentsel yapının başat hale geçemediği, köylülüğün ve endüstrinin etkilerinin muhtelif etkileşim formları yarattığı toplumsal özellikleri tanımlamak üzere kullanılmaktadır.

Modernleşme

Tarımsal toplum yapılarından endüstriyel yapılara doğru meydana gelen değişme trendi, bir yönüyle modernleşmeyi ifade etmektedir. Modernleşme teknik anlamda bir toplumda kentleşme, bireyleşme, bürokratik örgütlenme düzeyinin yükselmesi, toplumsal ve kurumsal ilişkilerde rasyonalizasyonun yerleşmesi; üretimin teknoloji egemen bir biçime dönüşmesi vb. ilke ve süreçlerin toplumsal sisteme egemen olması anlamını taşımaktadır. Çalışmada modernleşme kavramı bu çerçevede ele alınmıştır.

Gelenek

Çalışmada sık sık kullanılan kavramlardan birisi geleneksel toplum, geleneksel sistem, geleneksel yapı vb. şekilde geleneğe referans yapan kavramsallaştırmalardır.

Burada " gelenek" toplumsal ilişkileri düzenleyen ilke ve kuralların meşruiyetini, gücünü ve düzenleyici etkisini geçmişten devralınan kültürel mirastan alması ve yerleşik, eski davranış ve düşünce biçimi; davranış modelleri ve kurumları kapsayacak şekilde kullanılmıştır.

BÖLÜM II

İŞÇİ AİLESİ ARAŞTIRMASININ

SAHA ÇALIŞMASI

1. İŞÇİ AİLELERİNİN TOPLUMSAL PROFİLİ

İşçi ailesi ile ilgili anket çalışmasının üç ilde yapıldığını daha önce de belirtmiştik. Bu illerin içerisinde İstanbul; Türkiye'nin en eski ve en büyük sanayi şehri, en büyük metropoli olmasından dolayı bunun yanında işçi kültürünün geliştiği en eski yerleşim yeri ve bünyesinde en fazla işçi barındırması özellikleriyle bu çalışma için vazgeçilmez illerin başında gelmektedir.

Anket çalışmasının gerçekleştirildiği ikinci il Ankara'dır. Ankara, İstanbul'dan sonra Türkiye'nin ikinci büyük şehri olduğu gibi yönetim merkezi olması sebebiyle de ekonomik yapı ve çalışma hayatında devletin en fazla etkin olduğu bir özelliğe sahiptir. Bürokratik niteliklerin ağır bastığı bu kent yapısında işçi topluluğunun bu özelliklerden etkinlenmiş olacağı düşüncesi bizim araştırmamız açısından bu il üzerinde önemle durmamızı gerektirmiştir.

Anketin gerçekleştirildiği üçüncü yer Konya'dır. Konya bilindiği gibi yeni, fakat hızlı sanayileşen tipik bir anadolu şehridir. Bu yeni sanayileşme durumu bize geleneksel olanın, sanayinin yarattığı modern karşısındaki konumunu yakalama fırsatı verebileceği gibi,değişimi tesbit etme imkanı da sunabilir. Bir anlamda Konya gelenekselle, yenileşme arasındaki ilişkilerin mekanik olmayan karakterini, bu sürecin ortasında yaşayan işçi ailesi açısından tesbit edilip kavranabilmesine uygun bir alandır. Konya'nın bir özelliği de küçük ve orta ölçekli işletmeler bakımından yüksek bir büyüme performansına sahip olduğunu göstermesi ve potansiyelinin bulunmasıdır.

Kısaca ele alınmış şehirler, Türkiye'de işçi çeşitliliğinin dar bir alanda tesbitine yönelik küçük çaplı bir araştırma için uygun niteliklere sahip görünmektedirler.

Anket uygulanan 1400 işçinin dağılımı aşağıda tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1 : İllere Göre Dağılımı.

İLLER	FREKANS	YÜZDE
Ankara	449	32.07
İstanbul	799	57.07
Konya	152	10.86
TOPLAM	1400	100.00

2. İŞÇİ AİLESİNİN YAPISAL GÖRÜNÜMÜ

Bir toplumsal grubun yapısal görünümü o toplumun içinde yaşadığı ilişkileri belirleyen temel çerçeveyi ifade etmek üzere kullanılır Bu çerçeve içerisinde, cinsiyet, yaş, çocuk sayısı gibi nüfus özellikleri vb. yer alır.

Tablo 2 : Cinsiyete Göre Dağılım

CİNSİYET	FREKANS	YÜZDE
Kadın	150	10.71
Erkek	1250	89.29
TOPLAM	1400	100.00

Anket uygulanan işçilerin % 10. 71'i kadın % 89.29'u erkektir. Araştırmanın cinsiyet dağılımı, araştırma kapsamını sınırlayan faktörlere uygun olarak teşekkül ettirilmiştir.

Tablo 3 : Yaşlara Göre Dağılım

YAŞI	FREKANS	YÜZDE
15-24	78	5.57
25-34	719	51.36
35-44	524	37.43
45+	79	5.64
TOPLAM	1400	100.00

İŞÇİ AİLESİ

Araştırma uygulanan işçilerin yaş dağılımına bakıldığı zaman % 88.79'unun 25-44 yaşları arasında nisbeten genç bir kategoride toplandığı görülmektedir. Nitelemelerde "genç işçi" kategorisini oluşturan 15-24 yaş grubunun araştırma kapsamının da % 5.57 gibi bir oranda kalması ise evli olmayan işçilerin araştırma kapsamının dışında bırakılmasıyla ilgilidir.

Tablo 4 : Çocuk Sayısına Göre Dağılım

ÇOCUK SAYISI	FREKANS	YUZDE
0	170	12.14
1	394	28.14
2	493	35.21
3	231	16.50
4	83	5.93
5	20	1.43
6+	9	0.64
TOPLAM	1400	100.00

İşçi ailesinin çocuk sayısı, bize işçi ailesinin üye sayısı hakkında kesin olmamakla beraber önemli bir bilgi verebilir. Kesin olmamakla beraber diyoruz çünkü çocuk sayısı araştırmanın yapıldığı tarihteki durumun tesbiti ile ilgilidir. Zira çocuk sayıları daha sonra da artabilir. Araştırma deneklerinin arasında yer alan gençlerde, yeni çocuk sahibi olma isteğinin yüksek olması beklenen bir durumdur. Bununla beraber, Tablo 4'te son iki satırda izleneceği gibi, beş ve üzerinde çocuk sahibi olan işçi ailesi oranının sadece %2.7 olması oldukça önemlidir. Zira bu küçük oran işçi ailelerinin çocuk sayısının beş ve üstüne çıkma eğiliminin çok düşük olduğunu hatta dört çocuklu aileleri de bunlara katarsak dört ve daha fazla çocuk sahibi olan ailelerin ancak % 8.63 gibi düşük bir oranda kaldığı tesbit edilebilir.

2.1. EKONOMİK İLİŞKİLER

İşçilerin ekonomik ilişkilerinde temel olarak ele alınan kamu işçi ücretleridir. Ücretler, işçilerin en büyük gelir kaynağını oluşturmaktadır. İşçilerin yaşama standartını ortaya koyması bakımından ücret düzeyi önemli olmaktadır. İşçilerin ücretlerinin yanında başka gelirlerinin olup olmaması da yaşama standartını etkilemektedir. İşçilerin gelir düzeyinin bir göstergesi de tasarruf yapip yapamadıklarıdır. Bunun yanında alış-verişlerini yaptıkları yerler, çocukların aile bütçesine katkıları, tüketim eğilimleri de önemli olmaktadır.

Tablo 5 : Aylık Ücrete Göre Dağılım

ÜCRET (MİLYON TL)	FREKANS	YUZDE
-25	23	1.64
26-45	428	30.57
46-65	615	43.93
66-85	265	18.93
86-100	51	3.64
100+	18	1.29
TOPLAM	1400	100.00

Araştırmanın çok önemli bulgularından birisi aylık gelire ilgilidir. Tablo 5'te izleneceği gibi, anket çalışmasının yapıldığı Ağustos-Eylül tarihinde işçilerin % 1.64'ü yirmibeşmilyonun altında ücret alıyor iken, ancak % 1.29'u yirmibeşmilyonun üzerinde aylık gelire sahip bulunmaktadır. Bu noktada Tablo 6'yı referans aldığımızda işçilerin % 78'i aylık olarak eşlerden sadece birisinin geliri ile geçindiği dikkate alınır, aylık ücretlerin işçilerin ekonomik durumuyla ilgili çok önemli bir göstere olduğunu daha iyi görebiliriz. Yine Tablo 5'te işçilerin % 23.86'sının altmışbeşmilyonun üstünde aylık ücret aldığı, bir başka ifadeyle yaklaşık % 76.14'ünün altmışbeşmilyon veya daha altında aylık gelire sahip olduğu görülmektedir. Yaşanılan enflasyonist ortam dikkate alınır, işçilerin ekonomik gelirlerinin toplamını alt tabakalardan yukarıya çıkaracak bir seviyede olmadığı kolayca tesbit edilebilir.

Tablo 6 : Aile Bütçesine İlave Gelir Sağlayan Kişiler

İLAVE GELİR SAĞLAYAN	FREKANS	YUZDE
Var	308	22.00
Yok	1092	78.00
TOPLAM	1400	100.00

Tablo 6'da görüldüğü gibi işçi ailelerinin % 22'sinin ailenin tek ücretlisinin dışında başka bir gelire sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 7 : Tasarruf Yapabiliyor musunuz, Nasıl?

	FREKANS	YÜZDE
Tasarruf Yapamıyorum	1044	74.57
Gayrimenkul Yatırımı Yapıyorum	109	7.79
Altın vb. Alabiliyorum	195	13.93
Bankada Değerlendiriyorum	19	1.36
Borsada Değerlendiriyorum	33	2.36
TOPLAM	1400	100.00

Tablo 7'de işçilerin tasarruf yapıp yapamadıkları, tasarruf yapanların tasarruflarını nasıl değerlendirdiklerinin dağılımı yapılmıştır. Buna göre işçilerin tasarruflarına baktığımızda, altın ve benzeri araçlara en çok itibar ettiği görülürken, gayrimenkul yatırımı ikinci sırada gelmektedir. Borsada yatırım yapmış olanların % 2.36 gibi küçümsenmeyecek bir oranda olması ilginçtir ve bu durum işçilerin modern ekonomik araçlara yönelik bir tutum içine girme eğiliminin göstergesi sayılabilir.

Tablo 8 : Alışverişlerinizi Nereden Yapıyorsunuz?

	FREKANS	YÜZDE
Semt Pazarından	574	41.00
Çarşıdan	103	7.36
Büyük Mağazalardan	723	51.64
TOPLAM	1400	100.00

İşçi ailelerinin tüketim alışkanlıklarıyla ilgili sorular onların tüketim kültürleriyle ilgili verileri sağlamaya yöneliktir. Alışverişlerinizi nereden yapıyorsunuz sorusunu % 41 'i semt pazarı diye cevaplandırmıştır. Çarşı ve büyük mağaza konularından ne anladıkları ise daha sonra görüşmelerden anlaşılacaktır. Burada görülmektedir ki semt pazarı sözkonusu şehirlerde yaşayan işçiler için önemli alışveriş yerleridir.

Tablo 9 : Alışverişlerinizi Nasıl, Kim Kararlaştırır?

	FREKANS	YÜZDE
Kadın	382	27.29
Erkek	186	13.29
Herkes İhtiyacını Belirler	50	3.57
Eşler Birlikte	782	55.86
TOPLAM	1400	100.00

Tablo 9'da görüldüğü gibi, alışverişlerin kim tarafından nasıl kararlaştırıldığına baktığımızda, en yüksek oranın erkek ve kadının birlikte kararlaştırdığı şeklindeki tercihte toplandığı görülmektedir. Kadınların kararlaştırıp yaptığını söyleyenlerin oranı ikinci sıradadır (%27.29). Buradan kabaca alışverişte kadınların daha ağırlıklı olduğu söylenebilir. Bu ise kadının ev içine yönelik bir otoritesinin "evin iç işleri" diye sayılan alışverişi de kapsadığı şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 10 : Alışverişlerinizde Hangi Ödeme Aracını Kullanıyorsunuz?

	FREKANS	YÜZDE
Para	975	69.64
Çek	2	0.14
Kredi Kartı	330	23.57
Taksit	93	6.64
TOPLAM	1400	100.00

Son yıllarda ekonomide kurumsal düzenlemelerin modernizasyonu ile ilgili gelişmelerden birisi de şüphesiz bankacılıktaki gelişmedir. Elektronik bankacılık ve kredi kartlarının yaygın olarak alışverişlerde kullanılmaya başlanmasıdır. İşçilerin bu gelişmelere karşı duyarlı olup olmadıkları, modernleşmeye açık tutumları onların yeni araçları kullanıp kullanmama veya kullanmaya yatkınlıklarıyla da ilgilidir. Bu bakımdan Tablo 10 incelendiğinde, kredi kartı kullanım oranının % 23.57 gibi bir oranda çıkması işçilerin belli konularda yeniliklere açık tutum içinde olmaları bakımından önemli sayılmalıdır.

Tablo 11 : Çocukların Aile Bütçesine Ne Zaman Katkıda Bulunmasını İstersiniz ?

	FREKANS	YÜZL E
Okumasın Çalışsın	14	1.00
Meslek Sahibi Olduktan Sonra	970	69.29
Hem Okusun Hem de Çalışsın	123	8.79
Okul Kapalı Olduğu Zaman	64	4.57
Aile Bütçesine Katkıda Bulunmasın	121	8.64
Diğer	108	7.71
TOPLAM	1400	100.00

Çocukların aile ile ilişkilerinde önemli bir husus da, onların rolünün aile bireyleri tarafından nasıl tanımlandığıyla ilgilidir. Çocuğa ailesine ekonomik olarak katkıda bulması gereken bir rol yükleme anlayışı, tarımsal kültürde yaygın bir tutumdur. Tablo 11'de görülebileceği gibi % 1'lik bir oranı teşkil eden grup, çocukların çalışması gerektiğini vurgularken, % 4. 57'lik bir grup okulların kapalı olduğu zamanlarda çocukların çalışmasını, aileye katkıda bulunmasını istemektedirler. % 8.79'luk grubun da "hem okusun hem çalışsın" dediği düşünülürse, yaklaşık % 15 civarında bir grubun çocuğa bakışında, onun aileye ekonomik katkıda bulunması beklentisi vardır. Bununla da çocuğun iş içinde sosyalleşmesi, ailenin ekonomik sorumluluğuna ortak olması gibi geleneksel toplumundaki alışkanlıkların devam ettiği görülmektedir.

Tablo 12 : Şu Andaki Aylık Gelirinizin En Büyük Kısmını Nereye Harcıyorsunuz ?

	FREKANS	YÜZDE
Yeme-İçme, Beslenme	997	71.21
Konut Giderleri (Gaz, Elektrik, Su vb.)	279	19.93
Giyim -Kuşam	36	2.57
Eğitim-Kültürel Giderler	81	5.79
Eğlence-Dinlenme, Tatil Harcamaları	7	0.50
TOPLAM	1400	100.00

Tablo 12'de işçi ailelerinin harcama biçimlerini, tüketim alışkanlıklarını test bit etmek için sorulan sorular; birincisi ihtiyaçlarının nasıl sıralandığı bakımından, ikincisi ekonomik durumları göstermesi bakımından önemlidir. Denekle-

rin % 71.21'i gelirinin en büyük kısmını beslenmeye, % 19.93'ü konut giderlerine harcadığını ifade etmektedir. Eğlence ve tatil harcaması yok denecek kadar az, eğitim ve kültür harcaması yapanlar (ki bunlar muhtemelen çocukların ihtiyaçlarını kastediyorlar) düşüktür.

2.2. EĞİTİM DÜZEYİ

İşçilerin ve eşlerinin eğitim durumu sorulurken formel eğitim ve eğitim kurumlarının yanında işçinin bu resmi eğitim kurumları dışında okuma-yazmayı öğrenmesi ve mesleki eğitimi düşünülerek, öğretimi de içine alacak şekilde eğitim düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Öğrenim resmi kurumlardan alınan eğitimi ifade ederken, bu kurumlar dışında elde edilen eğitimi içine almamaktadır. Hiçbir öğrenim kurumuna devam etmese dahi işçinin kendisinin eğitim seviyesi de sorgulanmak istenmiştir. Nitekim ilkökul mezunu bir kısım işçi bir öğrenim kurumuna devam etmedikleri halde okuma-yazmayı öğrenerek ve bazı kitaplar okuyarak, dışardan ilkökul bitirme sınavlarına girerek diploma sahibi olmuşlardır. Benzer örneklere ortaokul mezunlarında da rastlanmıştır.

İşçilerin eğitim düzeyleri ile ilgili iki veriyi dikkate aldığımız zaman işçilerin eşlerine göre çok yüksek düzeyde olmasa da daha fazla eğitim görenlerinin oranı yüksek çıkmaktadır

Tablo 13 : İşçilerin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

EGİTİM DÜZEYİ	FREKANS	YÜZDE
Okur-Yazar	8	0.57
İlkokul	408	29.14
Ortaokul	235	16.79
Lise	366	26.14
Meslek Lisesi	338	24.14
Yüksek Okul	45	3.21
TOPLAM	1400	100.00

İşçi eşlerinin eğitim seviyeleri ile işçilerin eğitim seviyeleri arasındaki en büyük farklılaşma, işçi eşlerinin büyük çoğunluğunun (% 56.50) ilkökul mezunu iken işçilerde bu oran % 29.14 gibi bir düzeyde kalması ve bunun yerine işçilerde en belirgin farklılık meslek liseleri bitirmiş olanların eşlerine göre (% 2.64) oldukça yüksek bir düzeye (% 24.14) çıkmış olmasıdır. Bunda öncelikle anket uygulanan işçilerin çoğunluğunun (% 89.29) erkeklerden oluşurken, eşlerin % 78.21'inin ev kadınlarından oluşmasının büyük bir rolü olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 14 : İşçi Eşinin Eğitim Düzeyine Göre Dağılım

EGİTİM DÜZEYİ	FREKANS	YÜZDE
Okur-Yazar	44	3.14
İlkokul	791	56.50
Ortaokul	198	14.14
Lise	289	20.64
Meslek Lisesi	37	2.64
Yüksek Okul	41	2.93
TOPLAM	1400	100.00

İşçi ailelerine çocuklarının hangi okullara gittiği sorusu ankette sorulmamıştır. Zira genç nüfusun ağırlıklı olması dikkate alınırca çocukların büyük bir çoğunluğu zorunlu ilkokul çağında bulunabileceğinden, işçi çocuklarının büyük bir oranı "ilkokula gidiyor" veya "işçi ailelerinde yüksekokula gitme oranı düşüktür." şeklindeki istatistiksel dağılımı araştırma kapsamındaki aileler için gerçeği yansıtıcı değil bozucu olacaktır. Zira küçük yaştaki çocukların çoğunluklu olduğu ailelerde lise ve yüksek eğitime katılmış olanların oranının düşük olması zaten işin tabiatına uygun bir neticedir.

2.3. TOPLUMSAL ORJİN

İşçilerin baba mesleği ve anne mesleği sorularak, nasıl bir toplumsal orjinden geldikleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Sanayileşme sürecinde, tarımdan sanayiye hızlı bir nüfus göçünün olacağı, bu bakımdan işçileşme sürecinin toplumsal kökenlerinin tarımsal toplum olacağı beklenmektedir. Ancak memur, esnaf, serbest çalışan işçi, v.s. mesleklerden de küçümsemeyecek oranda işçilerin toplumsal orjinini teşkil etmiş olması, sanayileşmeyle birlikte nüfusun çok büyük bir kısmının işçileşmesi bakımından anlamlı olmaktadır. Gerçekten sanayileşmiş toplumlarda nüfusun % 60-70'i bağımlı halde çalışma hayatına katılmaktadır. Bunun büyük bir kısmını ise işçiler oluşturmaktadır.

Tablo 15 : Baba Mesleği

MESLEK	FREKANS	YÜZDE
İşçi	407	29.07
Çiftçi	474	33.86
Memur	142	10.14
Esnaf	102	7.29
Serbest (Avukat, Hakim vb.)	84	6.00
Diğer	191	13.64
TOPLAM	1400	100.00

İşçi ailelerinin toplumsal kökeniyle ilgili bir gösterge baba mesleği ile ilgilidir. Tablo 15'i incelediğimizde, işçilerin babalarının % 33.86 gibi en yüksek oranı çiftçidir. İkinci oranı ise % 29.07 ile babası da işçi olan işçiler oluşturmaktadır.

Yine Tablo 15'te görülebileceği gibi, işçilerin hala büyük çoğunluğu köy kökenli bir aileden, tarımsal orjinden gelmektedirler.

Bu da gösteriyor ki, tarımdan tarımdışına nüfus aktarımı yüksek oranda devam etmektedir. Türkiye'nin köylük yapısının dönüşümü sürdükçe, bu eğilimin de niteliğini koruyacağı söylenebilir. Bununla beraber % 29.07 gibi yüksek bir oranda babalarının mesleği işçi olan işçilerin varlığı köylü nüfusun dönüşümüne paralel bir işçileştirme sürecinin yaşandığını göstermesi bakımından önemlidir. Başka bir ifadeyle, bir taraftan tarımdan açığa çıkan işgücü işçileşme sürecine katılmaktadır. Bu gelişme, sanayileşme sürecinin işçi kimliğini besleyen bir boyutunun günümüz Türkiye'sinde nasıl işlediğini göstermesi bakımından önemlidir.

Tablo 16 : Anne Mesleği

MESLEK	FREKANS	YÜZDE
Ev Hanımı	1317	94.07
Memur	14	1.00
İşçi	30	2.14
Esnaf	2	0.14
Diğer	37	2.64
TOPLAM	1400	100.00

İşçiliğin, tarımsal toplumsal şartlardan baslandığını göstermesi bakımından işçilerin anne meslekleri de önemli bir gösterge niteliğine sahiptir. Tablo 16'ya baktığımızda, % 94.07 gibi bir oranda anne mesleğinin ev hanımı olması geleneksel tarımsal toplumdaki, endüstriyel topluma geçiş kavşağında bir kurum olarak ailenin ele alınmasını daha da gerekli kılmaktadır.

2.4. KADININ VE ERKEĞİN STATÜSÜ, EŞ SEÇİMİ, AİLENİN KURULMASI

Aile yapısının tespitinde kadının aile içindeki statüsü önemli bir veri olmaktadır. Bu bakımdan kadının aile içinde bir mesleğe sahip olması ve çalışması önemli bir veridir. Bunun yanında ailenin kuruluş biçimi ve evlendikten sonra

İŞÇİ AİLESİ

anne ve babayla birlikte oturma işçi ailesinin yapısını ortaya koyma bakımından önemli faktörler olmaktadır. Bu amaçla işçilere yöneltilen sorulara verilen cevaplar aşağıdaki değerlerdirmeleri ortaya çıkarmıştır.

Tablo 17 : Eşinin Mesleği

MESLEK	FREKANS	YÜZDE
İşçi	130	9.29
Memur	64	4.57
Esnaf	14	1.00
Ev Kadını	1095	78.21
Çalışmıyor	6	0.43
Diğer	91	6.50
TOPLAM	1400	100.00

Tablo 17'de görüldüğü gibi, işçi eşlerinin çok yüksek düzeyde (% 78.21) ev kadını olması yukarıdaki sürecin hala trendini koruduğunu ifade etmektedir. Araştırma kapsamında yer alan 1095 erkeğin eşinin ev kadını olduğunu söylemesi, geriye kalan 145 kişinin eşinin ev kadını olmadığını gösteriyor. O halde bunu, işçilerin anne meslekleriyle birlikte düşünmesek de, işçileşme sürecinin yükselmesine rağmen hala geleneksel yapının bir özelliği olan kadının " evinin kadını" olması anlayışının devam ettiği olarak açıklayabiliriz.

Tablo 18 : Eşinizle Nasıl Evlendiniz?

	FREKANS	YÜZDE
Görücü Usülü	529	37.79
Akraba	87	6.21
Kendim Tanıştım	784	56.00
TOPLAM	1400	100.00

İşçi ailesinde ailenin kuruluşunu hazırlayan evlilik, evlilikle ilgili kararın alınması ve eş seçimi önemli hususlardır. Bunu tesbit üzere işçilere eşlerini nasıl seçtikleri sorulmuştur. Tablo 18'de izleneceği gibi, işçilerin % 46'sı gibi yüksek bir oranın eşlerini geleneksel usulle akrabalar arasında veya görü-

cü usulü ile seçtiklerini ifade etmişlerdir. Eşlerini kendisinin beğenip, tanıştığını ve bu yolla seçtiğini söyleyenlerin oranı toplam deneklerin yaklaşık yarısından biraz fazlasını (% 56) oluşturmakla beraber, bu "kendim tanıştım" diyenlerin de büyük ölçüde erkek ailesinin beğeni çevresi içinden seçtiği yönünde bulgulara rastladık. Kısaca geleneksel mekanizmanın eş seçiminde hala önemli bir rolü olduğu görülmektedir denilebilir.

Tablo 19 : Evlendikten Sonra Anne ve Babanızla Birlikte Oturdunuz mu?

	FREKANS	YUZDE
Hayır	657	46.93
Bir Müddet	277	19.79
Halen Birlikteyiz	160	11.43
Uzun bir Süre Oturdum	306	21.86
TOPLAM	1400	100.00

İşçilerin anne ve baba tarafı ile ilişkilerinin tesbit edilmesine yönelik soru bize bazı önemli ipuçları verdi. Bunlardan ilki, işçi ailelerinin kuruluşundan itibaren anne-baba ailesinden ne kadar bağımsız olduğuna ilişkin ipucudur. Tablo 19'daki verilere baktığımızda ailelerin % 46.93'ü evlilik aşamasında tamamen ayrı bir ev açarak anne baba ailesinden bağımsız bir aile kurduklarını görmekteyiz. Bununla beraber işçilerin % 19.79 gibi küçümsenmeyecek bir oranı evlilikten sonra kısa bir süre -ki biz bu süreyi 3 yıl ve altında bir süre olarak sınırlandırdık-, anne-baba aileleriyle birlikte oturduklarını ifade etmişlerdir. İşçilerin % 21.86'sı ise evlendikten sonra uzun bir süre- bu süreyi 3 yıldan fazla olarak aldık-, anne-baba evinde birlikte oturduklarını ifade etmişlerdir. Halen birlikte oturan % 11.43'lük oranı da dikkate alınca ortaya şu çıkmaktadır ki, işçi ailesinin şekil itibarıyla yarısından fazlası "geniş aile tecrübesini" bizzat kendi evlilikleriyle tecrübe etmiş bulunmaktadırlar. Bu durum işçi ailesinin toplumsal köken olarak köylü/tarımsal yapının izlerini taşıdığına göstergelelerinden birisidir. Elde ettiğimiz önemli bir ipuçtu da, işçi ailesinin geleneksel geniş aile yapısıyla ilgili bu tecrübesinin yanında hala % 11 civarında geniş aile olarak yaşamaya devam eden bir grubun varlığıyla ilgilidir. Bütün bunlar geleneksel-tarımsal yapının toplumsal kurumlar düzeyinde değişmesinin belli alanlarda çok hızlı olmadığı gibi, geleneksel aile değerlerinin çocuğun evlendikten sonra da ailesine bakma veya anne ve babanın evlenmiş çocuklarından sorumlu olma gibi fonksiyonlarının devam ettiğini göstermektedir.

2.5. AİLE İÇİNDE KARARLARIN OLUŞUM SÜRECİ

Anket sorularıyla aile içi kararların nasıl alındığını belirlemek mümkündür. Ancak bu kararların soru sorduğumuz denek tarafından nasıl algılandığı da önemli olmaktadır. Genellikle eve yeni bir eşya alma fikrinin kadından geldiğini, ancak bu eşyanın alınıp alınmama kararını aile reisi erkeğin aile bütçesine göre karara iştirak ettiği, anket sırasında sık sık dile getirilmiştir. Yine normal gıda tüketim alışverişinde ise evin çarşı ve pazara uzaklığına göre karar vermenin değiştiğini ifade etmişlerdir. Örneğin eğer denegın evi çarşıya veya semt pazarına uzak ise işçi akşam eve dönerken gıda ihtiyacını kendisi belirleyip aldığını, aksi durumdaki denekler çoğunlukla eşlerinin kendinin yada birlikte pazar alışverişini yaptıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 20 : Aile İçinde Kararları Nasıl Alırsınız?

	FREKANS	YUZDE
Ev İçi Kararları Eşim	35	2.50
Bütün Kararları Ben	267	19.07
Ortak Hareket	958	68.43
Eşime de Danışarak Ben	140	10.00
TOPLAM	1400	100.00

İşçilerin aile içi çeşitli konularda karar mekanizmasının nasıl işlediğine baktığımızda; Tablo 20'de izleneceği gibi işçilerin büyük bir oranının, % 68.43'ünün kararları ortak aldıklarını söylediği görülmektedir. Bu soruya verilen cevaplardan ailelerin yaklaşık % 70'inde kadın ve erkek arasından ortak karar almaya yönelik bir otorite paylaşımı var gibi görülmekle beraber, bu konuların ne kadar ortak alındığı, kadın ve erkeğin hangi konuları müzakere edip, hangi konuları gündeme getirmeye gerek bile duymadan karar alıp almadıkları belli değildir ki, bunu anket sonuçlarıyla kavramak zor görünmektedir.

2.6. İŞÇİ AİLESİNİN SOSYAL MÜNASEBETLERİ

İşçi ailesinin sosyal münasebetlerinde genellikle komşuluk ve arkadaşlık ilişkilerinin işçinin kendisi tarafından mı yoksa başka biçimde mi belirlendiği önem kazanmaktadır.

Tablo 21 : Arkadaşlık ve Komşuluk İlişkilerini Belirleme

	FREKANS	YÜZDE
Ben Belirlerim	261	18.64
Eşimle Birlikte Kararlaştırırız	919	65.64
Alışılmış Bir Şekilde Sürdürürüz	154	11.00
Eşim Karar Verir	66	4.71
TOPLAM	1400	100.00

Tablo 21'de görüldüğü üzere işçilerin %65 civarındaki bir grubu, yakın çevrelerini oluşturan arkadaş ve komşuluk ilişkilerini birlikte belirlediklerini söylemektedirler. Buradan da bu birlikte belirleme kavramına hangi anlamın yüklenildiği önem kazanmaktadır. Bu durumu daha sağlıklı belirlemek için görüşmelerden yararlanmak daha doğru olacaktır.

2.7. ÇOCUKLARLA İLİŞKİLER

İşçi ailesinde çocuklarla, anne-babanın ilişkileri nasıldır? Çocukların anne ve babalarıyla mesafelerini gösteren önemli bir gösterge, bir problemle karşılaştıklarında nasıl davrandığı ile ilgilidir.

Tablo 22 : Çocuğunuz Bir Problemle Karşılaştığında Ne Yapar?

	FREKANS	YÜZDE
Önce Annesine Danışır	932	66.57
Önce Babasına Danışır	196	14.00
Aile Büyüklerinden Birisine	87	6.21
Kendi Kendine Çözer	15	1.07
Çocuğu Yok	170	12.14
TOPLAM	1400	100.00

Araştırma bulgularına göre, işçi ailesinde çocukların % 66.57'si öncelikle annesine başvurup onun desteğini istemektedirler. Tablo 22'den görüleceği üzere çocuklar ev içinde baba ile mesafelidirler. Anne duygusal olarak onlara daha yakın ve daha az korkutan bir kimliğe, başka bir ifadeyle daha çok koruyucu bir işleve sahiptir. Baba daha mesafeli duran, otoritesi uzaklığa yol açan bir konumda görülmektedir. Bulguların ifade ettiği başka bir şey ise çocukların ken-

di sorunlarını kendisinin çözme alışkanlığının düşük olması, geleneksel aile değerlerinin cemaatçi bir dayanışma ilişkisini ön planda tutmuş olması ile ilgili olabilir.

Tablo 23 : Çocuğun Yetiştirilmesinde Korkutma ve Dayağın Sizde Rolü Nedir?

	FREKANS	YUZDE
Eğitim İçin Gerekli	41	2.93
Kesinlikle Yanlış	987	70.50
Çok Nadir Olarak Gerekli	372	26.57
TOPLAM	1400	100.00

İşçi ailesinde çocuk yetiştirmede korkutma ve dayağa bir rol verilmesi büyük bir oranda yanlış bulunmaktadır. Tablo 23'te izleneceği gibi yaklaşık % 30'luk bir grubun dayak atmayı belli ölçüde abartmadan bir terbiye aracı olarak gördüğü anlaşılmaktadır.

Tablo 24 : Çocukların Yetiştirilmesinde En önemli Etken

	FREKANS	YÜZDE
Aile ve Aile Büyükleri	990	70.71
Arkadaşları ve Çevre	212	15.14
Televizyon ve Okudukları	63	4.50
Okul ve Öğretmenleri	135	9.64
TOPLAM	1400	100.00

Çocukların gelişme çağında en fazla etkilendikleri kaynaklar nelerdir? Tablo 24'te görüldüğü gibi işçi ailesinde çocukların " en fazla aileden" etkilendiği görüşü ağırlık kazanmaktadır. Bunu, "çocuk öğrendiklerini, davranış kalıplarının oluşumunu aileden elde ettikleriyle kurar" şeklinde anlayabiliriz. İşçi ailesinde çok rastladığımız ve "insan terbiyesini ailesinden alır" şeklindeki ifadenin, sözkonusu tutumun yüksek bir orana ulaşmasında etkisi olmuş olabilir.

Tablo 25 : Kız Çocuklarının Eğitimi Konusunda Ne Düşünüyorsunuz?

	FREKANS	YÜZDE
Belli Bir Seviyeye Kadar Okutulmalı	71	5.07
Bir Meslek Sahibi Olana Kadar Okumalı	55	3.93
Okuyabileceği Yere Kadar Okumalı	1202	85.86
Sadece Din ve Ahlak Eğitimi Verilmeli	62	4.43
Ancak Bazı Mesleklere Sahip Olmak İçin Okumalı	10	0.71
TOPLAM	1400	100.00

Tablo 25 incelendiğinde işçilerin kız çocuklarının eğitimi konusunda yüksek oranda olumlu bir tutum içindedir. %85 oranında bir grup, kızlarından "okuyabildikleri yere kadar okumasını" istemektedir.

Tablo 26 : Çocuklarınızın Geleceğini Nasıl Görüyorsunuz?

	FREKANS	YÜZDE
Ahlak Çok bozuldu, Geleceklerinden Endişeliyim	252	18.00
Hayat Zorlaştı, İş Bulabilirler mi, Endişeliyim	559	39.93
Çocukları İyi Yetiştiriyoruz, İnşallah Başarılı Olurlar	374	26.71
Kendilerine Kalmış Bir Şey	45	3.21
Çocuğu Yok	170	12.14
TOPLAM	1400	100.00

İşçilerin, çocukların geleceği ile ilgili endişeleri vardır. Tablo 26'da izleneceği gibi, bunların % 18'lik oranı endişelerinin "ahlaki" olduğunu ifade ederken yaklaşık % 40'ı maddi bakımdan çocukların gelecekte ne yapacağı hususunda endişe duymaktadır. Yaklaşık % 26 oranında bir grup ise, çocukların geleceğine endişe yerine ümitle bakmaktadır. Bu ümidin, çocuklarını iyi yetiştirmeye dayanması çok önemlidir. Bunun anlamı şudur: Çocuklarımızı geleceğe hazırlıyoruz. Bu da bilinçli bir tutumdur.

Tablo 27 : İyi Bir Anne Çocuk Yetiştirmede En Çok Neye Dikkat Etmelidir?

	FREKANS	YÜZDE
Bilinçli Beslenmeye	250	17.86
Sağlığına	518	37.00
Zihinsel Gelişimine	177	12.64
Diğer	455	32.50
Ahlak ve Terbiye	173	12.36
Eğitim	77	5.50
Hepsi	54	3.86
Diğer	151	10.79
TOPLAM	1400	100.00

Araştırma kapsamında bulunanlara yöneltilen "çocuk yetiştirmede en çok neye dikkat etmek gerekir" türündeki soruya verilen cevaplardan Tablo 27'de görüldüğü gibi, aile içinde en çok çocuğun "sağlıklı" yetişmesine önem verildiği anlaşılmaktadır. Bu sorunun "diğer" şıkkı açık uçlu olduğu için, frekansı en yüksek olan cevaplar diktörtgen içine alınmıştır. Ahlak, terbiye ve eğitim konusunun öncelikli olduğunu söyleyenlerle beslenmeyi ön planda tutanların oranları birbirine yakın görülmektedir.

Tablo 28 : Aile İçinde Baba ve Çocuklar Arasında Sorun Çıktığında Annenin Rolü Ne Oluyor? (Ne Olmalı?)

	FREKANS	YÜZDE
Çocukları Koruyorum (Korumalı)	179	12.79
Hiç Konuşmam, Karışmam (Konuşmuyor, Karışmıyor)	302	21.57
Babanın Sözü'nün (Otoritesini) Geçerliliğini Sağlarım (Sağlıyor)	257	18.36
Arayı Bulurum (Arayı Buluyor)	439	31.36
Diğer	223	15.93
TOPLAM	1400	100.00

Baba ve çocuklar arasında sorun çıktığı zaman annenin bu durum karşısında nasıl davrandığını bilmek, kadının rolü hakkında bize ipucu verecek bir husustur. Tablo 28'deki değerlere baktığımızda ağırlıklı olan oran % 31.36 ile annenin arayayı bulma rolüne uygun görülmesidir. Deneklerin çoğunluğunun erkek olmasının anneye bu tarz bir rol biçmede etkili olup olmadığı daha sonra ele alınacaktır

Tablo 29 : Çocuklar Kötü Alışkanlıkları Nasıl Edinir?

	FREKANS	YÜZDE
Arkadaşlarından	1011	72.21
Okul Çevresinden	97	6.93
Televizyondan	197	14.07
Aileden	95	6.79
TOPLAM	1400	100.00

Çocukların genel olarak kötü alışkanlıkları nereden edindiği sorulduğunda, önemli bir kısmı arkadaş çevresini göstermektedir. Tablo 29'da görüldüğü gibi, % 14.07'lik bir grubun TV'yi kaynak göstermesi ilginçtir ve TV yayınlarından duyulan endişeyi yansıttığı düşünülmelidir.

2.8. KARI İLE KOCA ARASINDAKİ MÜNASEBETLER

Karı ile koca arasındaki ilişkilerin sağlık göstergelerinden birisi, bu ilişkinin şiddeti içermemesiyle ilgilidir.

Tablo 30 : Karınızı Döver misiniz? (Kocanız Sizi Döver mi?)

	FREKANS	YÜZDE
Çok Sınırlı İken	48	3.43
Sık Sık	12	0.86
Arada Bir	174	12.43
Kesinlikle Hayır	917	65.50
Bugüne Kadar Bir İki Defa	249	17.79
TOPLAM	1400	100.00

İşçi ailerinde karı-koca ilişkilerinde şiddet uygulanıp uygulanmadığına baktığımızda ortaya çıkan tablo düşündürücüdür. Çünkü araştırmanın kapsamındaki deneklerin yaklaşık % 35'i şu veya bu şekilde ya karılarını dövmüşler veya kocalarından dayak yemişlerdir. Kısaca işçi ailelerinde % 35'lik bir oran içinde şiddet uygulanmış veya uygulanmaktadır.

2.9. GEÇİMSİZLİK VE AİLE İÇİ PROBLEMLERİN KAYNAĞI

İşçi ailesinin ekonomik ve sosyal sorunlarının ortaya konulması, aile için üretilen sosyal politika araçlarına önemli bir veri sağlayacağı düşünülmüş ve ailenin sıkıntıları ve bu sıkıntıların kaynağı araştırılmaya çalışılmıştır.

Tablo 31 : Şu Anda Sizi En Çok Rahatsız Eden Sorun Nedir?

	FREKANS	YÜZDE
Geçim Problemi	718	51.29
Çocukların Geleceği	210	15.00
İş Güvencesinin Yokluğu (İşsizlik Korkusu)	221	15.79
Sorunum Yok	60	4.29
Diğer	191	13.64
TOPLAM	1400	100.00

İşçi ailelerinin karşı karşıya bulunduğu en büyük aktüel sorun geçim sıkıntısı ve hayat pahalılığıdır. Tablo 31'de bu oran % 51.29 olarak görülmektedir.

Tablo 32 : Aile İçinde En Çok Tartışmaya Yol Açan Olaylar Nelerdir?

	FREKANS	YÜZDE
Gelir ve Maddi Problemler	823	58.79
Eşimin Ailesi	40	2.86
Çocuklar Yüzünden	167	11.93
Eşimin Kötü Alışkanlıkları	23	1.64
Tartışma Olmuyor	135	9.64
Diğer	212	15.14
TOPLAM	1400	100.00

İşçi ailesinde karı ve koca arasındaki en çok tartışma hangi konuda ortaya çıkıyor? Aile içinde tartışmaların olması, zaman zaman bazı sorunların olması şu veya bu düzeyde yaşanması olağanüstü bir şey olmadığına göre bunların sebepleri önemlidir. Tablo 32'ye baktığımızda en büyük tartışma nedeninin maddi problemlerden(% 58.79) kaynaklandığını görebiliriz. Tartışma olmuyor diyenlerin oranı % 9.64'tür. Bunların ya "tartışma " lafını "kavga" olarak yanlış anlamış olduğu veya "iyi bir aile" imajı vermek için böyle cevap verdikleri düşünülebilir.

2.10. AİLE YAPISINDA İNANÇLAR

İşçilerin hayatında inançların yerini ve inanç karşısındaki tavırlarını belirlemek veya anlamaya çalışmak; bir kültürel unsurlar olarak inançlara nasıl yaklaştıklarını anlamak bakımından önemlidir.

Tablo 33 : İnançlarınızın Hayatınızdaki Önemi Nedir?

	FREKANS	YÜZDE
İnanmak İnsanlara Huzur Verir	349	24.93
İnançlar Bağnazlığa Yol Açmamalı	218	15.57
İnançlara Bağlı Olmak Gerekir	805	57.50
İnançlar Tutuculuğun Kaynağıdır, Yaşayışı Olumsuz Etkiler	28	2.00
TOPLAM	1400	100.00

İşçilerin, inanç dünyasına yönelik olarak sorulan soruya yaklaşık % 82.43 oranında inançlara olumlu bakan bir tavırları olduğu anlaşılmaktadır. % 15.57 oranında inançlara bir grubun da, inançlara ihtiyatlı bir şekilde olumlu bir tutum içinde olduğu varsayılırsa, işçilerin geleneksel toplumun değer sistemlerini değişim sürecinde inanç düzeyinde taşıdıklarını söyleyebiliriz. Geleneksel toplumun dönüşüm sürecinde önemli bir toplumsal aktör olan işçi ailelerinin, ekonomik değişim sürecinde geleneksel değerlerin önemli öğelerinden birisi olan inançlara referans veren bir yaklaşımı benimsedikleri anlaşılmaktadır. İnançları konusunda olumsuz tutuma sahip olanların oranı oldukça düşüktür.

2.11 BOŞ ZAMANLARIN DEĞERLENDİRİLME TARZI

İşçilerin boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri sorulmuştur. Anket esnasında anketörler boş zaman kavramının, iş saatleri dışındaki zaman olduğunu deneklere hatırlatmışlardır. Deneklerden bu çerçevede cevaplar alınmıştır.

Tablo 34 : İş Hayatı Dışındaki Zamanınızı Nasıl Değerlendirirsiniz?

	FREKANS	YÜZDE
Hobilerim Var, Onlarla Uğraşırım	152	10.86
Kitap Okur, Televizyon Seyrederim	156	11.14
Ek İş Yaparım	158	11.29
Ailemle Geçiririm	801	57.21
Eşi Dostu Ziyaret Ederim	133	9.50
TOPLAM	1400	100.00

İŞÇİ AİLESİ

İşçilerin büyük bir çoğunluğunun iş dışı zamanlarını ailesiyle geçirdiği anlaşılmaktadır. Türkiye'de işsizliğin çok yüksek olduğu, işçilerin iş yerlerinde çalışma saatlerinin çok uzun olduğu ve çalışma şartlarının çok zor olduğu düşünüldüğünde, Tablo 34'te görüldüğü gibi, ek iş bulup yapanların % 11.29 ile çok yüksek olduğu görülebilir.

2.12. İŞÇİ AİLESİNİN YAŞADIĞI KONUTLAR

İşçi ailesinin oturdukları konut türünün belirlenmesi yanında, konuta sahiplilik oranı da tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 35. Nasıl Bir Evde Oturuyorsunuz?

	FREKANS	YÜZDE
Gecekondu-Kira	97	6.93
Gecekondu-Mülk	105	7.50
Apartman-Kira	463	33.07
Apartman Mülk	480	34.29
Müstakil Ev- Mülk	255	18.21
TOPLAM	1400	100.00

Tablo 35'te görüldüğü gibi, işçilerin yaklaşık % 60'ı mülkiyeti kendilerine ait olan evlerde oturmaktadır. Bir başka açıdan oturdukları konutlara bakarsak, yaklaşık % 67.36'sı apartman dairesinde % 14.43 civarında bir oranı ise gecekondu da oturmaktadır.

Tablo 36. Oturduğunuz Ev Size Aitse Nasıl Edindiniz?

	FREKANS	YÜZDE
Tasarruf Yoluyla Aldım	326	23.29
Anne ve Babamdan Kaldı	372	26.57
Kooperatif Yoluyla Aldım	134	9.57
Köydeki Evimi Satıp aldım	8	0.57
Kira	560	40.00
TOPLAM	1400	100.00

Sahip oldukları evleri nasıl edindikleri sorulduğunda, örneklem grubunda yer alanların %23.29'luk bir oranı kendi tasarrufuyla aldığını söylerken, % 26.57'lik bir oranı anne veya babasından miras kaldığını söylemesi önemlidir.

2.13. SOSYAL HAKLAR

Çalışanlar bakımından sosyal ve ekonomik haklar kavramı içerisinde en önemli iki faktör sosyal güvenlik ve sendikal hakların kullanımı ve bu konudaki bilinçtir. Bu amaçla, İşçilerin Sosyal Hakları başlığı altında işçilerin sosyal güvenlik kurumuna üyeliği ile sendikaya üyelikleri tespit edilmiştir.

Tablo 37 : Bir Sosyal Güvenlik Kurumuna Bağlı mısınız?

	FREKANS	YÜZDE
Hayır	10	0.71
SSK'ya Üyeyim	1387	99.07
Özel Sigortam Var	3	0.21
TOPLAM	1400	100.00

Anket sonuçları, işçilerin neredeyse tamamının sosyal güvenlik kapsamında olduğunu göstermektedir. Bu netice, asgari ücretle çalışanların bile SSK kapsamına alınmasının kanunen zorunlu olması ile ilgilidir. Türk sanayiinde küçük hizmet ünitelerinde yaygın olmasına rağmen, sigortasız işçi çalıştırma eğiliminin düşük olduğunu en azından formel sektör için söyleyebiliriz.

Tablo 38 : Bir Sendikaya Üye misiniz?

	FREKANS	YÜZDE
Hayır, Üye Değilim	82	5.86
Üye Olmak İstiyorum, İşveren İzin Vermiyor	14	1.00
Üyeyim Ama Bir Faydasını Görmüyorum	495	35.36
Üyeyim Çok faydasını Görüyorum	803	57.36
Üye Olmayı Gereksiz Buluyorum	6	0.43
TOPLAM	1400	100.00

Anket çalışmasının yapıldığı işyerlerinde sendikalaşma oranının yüksek olduğu tesbit edilmiştir. Bununla beraber sendikalı işçilerin yaklaşık% 35 gibi küçümsenemeyecek bir kesiminin, sendikalarından memnun olmadıkları anlaşılmaktadır.

2.14. İŞÇİ AİLESİ VE SİYASET

Araştırmada önem verilen konulardan bir tanesi de işçilerin siyasetle ilgileri ve demokrasi bilinçleriyle ilgilidir. Bunun için deneklere, siyasetin ne olduğu ve hangi düzeyde siyasete katıldıkları, Türkiye'nin geleceğini nasıl gördükleri, siyasal kriz karşısında önerdikleri çözümlerle demokrasi bilinçleri tespit edilmiştir.

Tablo 39 : Sizce Siyaset Nedir? Hangi Düzeyde Katılıyorsunuz?

	FREKANS	YUZDE
Siyaset Kötü Bir Şeydir. Hiç İlgilenmem	102	7.29
Memleket Meselesidir.Seçimden Seçime Oy Veririm	539	38.50
Belli Bir Siyasi Görüşüm Var Ama Aktif İlgilenmem	626	44.71
Bir Parti Mensubuyum. Faal Olarak Katılıyorum	132	9.43
Ben İlgilenmem, Eşim İlgilenir	1	0.07
TOPLAM	1400	100.00

İşçiler siyasete nasıl bakmaktadır veya siyasetle ilgileri ne düzeydedir? Tablo 39'daki anket sonuçlarına göre,işçilerin siyasetle ilgilenmeyenlerinin oranı yaklaşık %7 civarındadır. Bununla beraber aktif olarak siyasetle ilgilenen ve siyasi faaliyetlere katılanların oranı da düşüktür (% 9.43). Büyük çoğunluk % 38.50'si sadece seçimden seçime oy vererek siyasete sınırlı bir şekilde katılmakla yetiniyorlar.Ancak "belli bir siyasi görüşüm var, fakat aktif olarak siyasete katılmam" diyenlerin oranı % 44.71'dir Bu kesim, bir siyasi partinin üyesi olmamakla birlikte siyasi görüşlerini "her zeminde ve her yerde" savunduklarını söylemektedirler.

Tablo 40 : Türkiye'nin Geleceğini Nasıl Görüyorsunuz?

	FREKANS	YÜZDE
Türkiye, Büyük Mesafeler Katetti	13	0.93
Problemler Var Ama Türkiye Gelişiyor	184	13.14
Türkiye İyiyeye Gidiyor Ama Politikacılar Kötü	544	38.86
Herşey Kötüye Gidiyor	659	47.07
TOPLAM	1400	100.00

İşçilerin gelecekle ilgili tutumlarını belirlemeye yönelik olarak sorulan soru ülkenin geleceğini nasıl gördükleriyle ilgilidir. Tablo 40'a baktığımızda araştırma kapsamındaki işçilerin % 47.07'si kötümserdir ve herşeyin kötüye gittiği yönünde bir kanaate sahiptirler. Diğerlerindeki yaygın inanış Türkiye'nin gelişmekte olduğudur.

Tablo 41 : Türkiye'de Siyasal Bir Kriz olduğunda Sizde Sorun Nasıl Çözülmeli?

	FREKANS	YUZDE
Sorun Parlamentoda Çözülmesi	699	49.93
Ordu Duruma Müdahil Olmalı	182	13.00
Hemen Seçime Gidilmeli	351	25.07
Aydınlar ve Bilim Adamlarından Kurulu Tarafsız Bir Hük.	168	12.00
TOPLAM	1400	100.00

Araştırma kapsamında deneklere yöneltilen demokrasi bilinçleri anlamaya yönelik çeşitli sorular bulunmaktadır. Bunların içinde, Türkiye'de siyasal bir kriz durumunda, çıkış yolunun ne olduğu yönündeki soru önemli bir yer tutmaktadır. Tablo 41.'e baktığımızda deneklerin % 49.93'ü siyasal krizlerin mecliste çözülmesini söyleyerek, demokratik bir tutum sergilemişlerdir. Bunlara seçimi bir çıkış yolu olarak gören % 25.07'lik grubu da ilave edersek yaklaşık % 75'lik büyük bir oranının siyasal krizlerden çıkışta demokratik bir yolu tercih ettikleri açıkça görülür. Kalan % 25'lik bir grubun ise demokratik olmayan çıkış yollarını tercih ettikleri ortadadır. Bununla, işçiler açısından demokratik bilincin %75 gibi küçümsenmeyecek bir oranda olduğunun altını çizmek gerekir.

Tablo 42 : Siyasal İstikrar Nasıl Sağlanır?

	FREKANS	YÜZDE
Partiler Biraraya Gelmeli	584	41.71
Herkes Fedakarlık Yapmalı	515	36.79
Atatürkçü Görüşte Birleşmeli	207	14.79
İşçi Sınıfı Örgütlü Siyasete Katılmalı	94	6.71
TOPLAM	1400	100.00

Yine demokrasi bilincini anlamaya yönelik ve yukarıdaki soruya verilen cevapları test etmek üzere sorulan siyasal istikrar nasıl sağlanır sorusuna verilen cevaplarda, Tablo 42'de % 41.71'lik bir grup partilerinin biraraya gelip müzakerelere ederek soruları çözmesi gibi parlamenter bir yolu tercih etmiş olması önemlidir. İşçi sınıfının örgütlü siyasete katılması ise siyasal hayata daha etkin katılım modeli arayışının ifadesi olarak yorumlanmalıdır. Diğer iki şıkkin konuyla alakası yoktur, bir çeşit tuzak sorulardır.

Tablo 43 : Suç Örgütlerine Karşı Çözümü Kim ve Nasıl Üretmeli?

	FREKANS	YÜZDE
Hukuk ve Bağımsız Yargı	717	51.21
Hükümetin Kararlı Tutumu	576	41.14
Kamuoyu ve Medya	73	5.21
Bilimsel Çevreler	34	2.43
TOPLAM	1400	100.00

Yine deneklerin siyasi bilinçlerini anlamaya yönelik bir soru olarak düşünülen "suç örgütlerine karşı çözümü kimden ve nasıl bekledikleri" sorusuna %51.21 oranında hukuk ve bağımsız yargı cevabının verilmesi, "hukuk devleti kavramının" küçümsenmeyecek bir oranda önem kazandığını göstermektedir.

Tablo 44 : Eşinizin Siyasetle İlişkisi Ne Düzeydedir?

	FREKANS	YÜZDE
Hiç İlgilenmez	451	32.21
Seçimden Seçime Oy verir	618	44.14
Aktif Olarak Çalışmalara Katılır	41	2.93
Benim Görüşlerimi Destekler	290	20.71
TOPLAM	1400	100.00

Deneklere eşlerinin siyasetle ilişkisi sorulmuştur. Deneklerin çoğunluğu erkek olduğu düşünülürse ve eşlerin yaklaşık% 80'inin ev kadını olduğu dikkate alınır, siyasetle ilgilenmeyenlerin neden % 32.21 düzeyinde olduğunu anlayabiliriz.

3. SAHA ÇALIŞMASI VERİLERİNİN ANALİZİ

Saha çalışması verilerinin analizi çapraz tablolarla yapılmıştır. Çapraz tablolarda yer alan rakamlardan parantez dışındakiler frekanslardır. Frekansların hemen altında parantez içinde yer alan birinci değer frekansın toplam içindeki % payıdır. Parantez içindeki ikinci değer ise o frekansın analizine dahil edilen kendi içindeki % payıdır. Tabloların altında yer alan istatistiki test değerlerinin yorumu tabloya bağlı olarak yapılmıştır.

Son satırdaki toplam değer sütundaki frekansların toplamını vermektedir. Son sütundaki toplam değer ise söz konusu satırdaki frekansın toplam değerini oluşturmaktadır.

YATES düzeltilmesi yapılmamıştır. Çünkü böyle bir düzeltmeyi gerektirecek bir durumla karşılaşılacak bir şekilde çapraz tablolar oluşturulmuştur.

Çapraz tablolarda birinci değişkenin almış olduğu değerler satırda, ikinci değişkenin almış olduğu değerler ise sütunda yer almaktadır. Örneğin; Tablo 45'te cinsiyet birinci değişken olup değerleri kadın ve erkek olmak üzere satırda, " Çocuğunuz bir problemle karşılaştığında ne yapar?" değişkenin almış olduğu değerler " annesine danışır, babasına danışır, aile büyüklerine danışır, kendi kendine halleder." olmak üzere sütunda yer almaktadır. Bizim analizimizde satır değişkenlerine göre değerlendirme yapılmıştır. Yani birinci değişkenin (ör: cinsiyet), ikinci değişkenle ilişkileri esasında (ör: çocuğunuz bir problemle karşılaştığında ne yaptıği) değerlendirme yapılmıştır.

3.1. AİLE VE ÇOCUKLAR

İşçilerin çocuklarıyla ilişkisinin ayrıntılı olarak incelenmesi, herşeyden önce kadın ve erkeğin çocuklarıyla olan ilişkilerine ayrı ayrı bakmayı gerektirmektedir.

Geleneksel ailede babanın otoritesinin çocuklarına bir mesafe koymak şeklindeki tezahürü işçi ailesinde de devam etmektedir. İşçi ailesinin toplumsal değişimin ortasında yer alan konumu bazı geleneksel formlarla yeni formların birarada yürümesine, bir başka ifadeyle bir sentez halinde devam etmesine yol açtığını dikkatten uzak tutmamak gerekir.

Tablo 45 : Cinsiyet x Çocuğunuz Bir Problemlle Karşılaştığında Ne Yapar?

	Annesine Danışır	Babasına Danışır	Aile Büyüklerine	Kendi Kendine	Toplam
Kadın	87 (7.1) (82.1)	5 (0.4) (4.7)	11 (0.9) (10.4)	3 (0.2) (2.8)	106
Erkek	845 (68.7) (75.2)	191 (15.5) 17.0)	76 (6.2) (6.8)	12 (1.0) (1.1)	1124
Toplam	932	196	87	15	1230

Ki Kare =14.03 İlişki Katsayısı = 0.11 Anlamlılık Seviyesi = 0.003
Not: Çocuğu Olmayan Kişi Sayısı = 170

Tablo 45'e baktığımızda araştırma kapsamındaki kadınların % 82.1 oranındaki bir kesimi çocukların herhangi bir sorunla karşılaştığında ilk önce annesine gidip ondan yardım istediğini, başka bir söyleyişle onu daha yakın bulduğunu ifade etmişlerdir. Aynı soruya erkeklerin verdiği cevapta annesine danışır diyenlerin oranı yine yüksek olmakla beraber kadınlara göre daha düşüktür; erkeklerin % 75.2'si çocukların anneyi daha yakın bulduklarını ifade etmişlerdir. Anlamlılık seviyesinin değeri düşük çıkmış olması ve ilişki katsayısının %11 gibi bir değerde bulunması nedeniyle, istatistiki bakımdan tablo anlamlı kabul edilebilir. Ancak anlamlılık düzeyi düşük çıkmaktadır.

Tablo 46 : Cinsiyet x Çocuğunuzun Yetiştirilmesinde Korkutma ve Dayağın Rolü

	Eğitim için Gereklidir	Kesinlikle Yanlış	Çok Nadir Olarak Gerekebilir	Toplam
Kadın	2 (0.1) (1.3)	117 (8.4) (78.0)	31 (2.2) (20.7)	150
Erkek	39 (2.8) (3.1)	870 (62.1) (69.6)	341 (24.4) (27.3)	1250
Toplam	41	987	372	1400

Ki Kare = 5.00 İlişki Katsayısı = 0.06 Anlamlılık Seviyesi = 0.08

Erkeklerin çocuğun yetiştirilmesinde otoriteryen tutumlarına paralel bir tercih içinde oldukları görülmekle birlikte istatistiksel olarak bu çok anlamlı bir ilişki değildir. Anlamlılık seviyesi 0.05'in üzerinde ve ilişki katsayısı 0.10'un altında çıktığı için, istatistiksel bakımdan anlamlı bulunmamaktadır. Yani kadın ve erkek sorulara benzer cevap vermişlerdir. Kadınların % 78'i korkutma ve dayığı kesinlikle yanlış bulurken, erkeklerde bu oran% 69.6'ya inmektedir. Dayığa çok nadir olarak başvurulabileceğini söyleyen erkeklerin oranı%27.3 iken, kadınlarda bu oran% 20.7'ye inmektedir.

Tablo 47 : Cinsiyet x Kız Çocukların Eğitimi Konusundaki Düşünceler

	Belli Bir Seviyeye Kadar Okutulmalı	Bir Meslek Sahibi Oluncaya Kadar Oku.	Okuyabildiği Yere Kadar Okutulmalı	Sadece Din ve Ahlak Eğitimi Verilmeli	Ancak Bazı Mesleklere Sahip Olana Kadar Oku.	Toplam
Kadın	0 (0.0) (0.0)	7 (0.5) (4.7)	143 (10.2) (95.3)	0 (0.0) (0.0)	0 (0.0) (0.0)	150
Erkek	71 (5.1) (5.7)	48 (3.4) (3.8)	1059 (75.6) (84.7)	62 (4.4) (5.0)	10 (0.7) (0.8)	1250
Toplam	71	55	1202	62	10	1400

Ki Kare = 19.15

İlişki Katsayısı = 0.12

Anlamlılık Seviyesi = 0.0007

Kadınların çocuklarıyla olan ilişkilerinin daha yoğun olması onların kız çocuklarının eğitimiyle ilgili tutumlarında da ortaya çıkmaktadır. Tablo 47'de izleneceği gibi, kadınların kız çocuklarının okuyabildiği yere kadar okutulmasını savunanların oranı % 95.3 iken, bu oran erkeklerde % 84.7'ye düşmekte "belli bir seviyeye kadar okumalı" fikrini benimseyen kadın yok iken, erkeklerin % 5.7'si bu görüşü savunmaktadır. Yine "sadece din ve ahlak eğitimi verilmelidir" görüşünü savunan kadın yok iken erkeklerin %5' bu fikirdedir. Tablodan da görüleceği gibi kadınlar kız çocuklarının toplumsallaşmasında eğitimin rolünü ön plana çıkarmaktadır. Tablo 47'de anlamlılık seviyesi, çok düşük, ilişki katsayısı ise nisbeten yüksektir. Bu durum istatistiki anlamda kabul edilebilir bir sonuçtur.

İşçi ailesinde kadınların kendi evlerindeki konumlarının değişmesi gerektiği fikrini dışavuracak önemli göstergelerden biri olarak kabul ettiğimizde, onların kız çocuklarına sahip olmamaları halinde bile kız çocuklarının geleceğiyle ilgili veya eğitimleriyle ilgili tutumlarında değişme istedikleri anlaşılmaktadır. Buradan özellikle işçi kadınların kendi konumlarını değiştirme çabaları görülmesi de, genel anlamda kadınların mevcut konumlarını değiştirme fikrine sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo 48 : Cinsiyet x Çocuklarınıza Yeterince Zaman Ayırabiliyor musunuz?

	Hayır Annesi ilgilenir	Hayır Babası İlgilenir	Boş Zamanlarımı Onlarla Geçiririm	Çok fazla Diyalog Kuramıyorum	Toplam
Kadın	0 (0.0) (0.0)	11 (0.9) (10.4)	85 (6.9) (80.2)	10 (0.8) (9.4)	106
Erkek	604 (49.1) (53.4)	0 (0.0) (0.0)	493 (40.1) (43.9)	27 (2.2) (2.7)	1124
Toplam	604	11	578	37	1230

Ki Kare = 125.24

İlişki Katsayısı = 0.30

Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

Not: Çocuğu Olmayan Kişi Sayısı= 170

İşçi ailesinde kadınların çocuklarıyla olan mesafesinin yakınlığı, onların çocuklarına ayırdıkları zamanla ilgilidir. Tablo 48'de, görüşme yaptığımız kadınların tamamının işçi ailesinin bir üyesi olduğunu dikkate alırsak % 80.2'sinin "Boş zamanlarımı onlarla geçiririm" sözü çok şey ifade edecektir. Erkekler de bu oranın % 43.9 olması, kadınların çocuklarıyla duygusal yakınlığının da göstergesi sayılabilir.

Bu noktada geleneksel baba rolünün çocuklara mesafesini açıklamak için kullandığı " ben çalışıyorum, işten yorgun dönüyorum, bu yüzden onlarla ilgilenemiyorum" tarzındaki gerekçelerin aslında ne kadar havada kaldığını gösteren önemli bir noktadır. Erkeklerle aynı şartlarda çalışan kadınların çocuklara bu kadar ilgi göstermeleri toplumsal ve kültürel belirleyiciliklerle açıklanabilir. Kadının rol gereği geleneksel olarak erkekler tarafından da, çocuklarıyla ilgi-

lenmesi düşüncesiyle çatışmaktadır. Nitekim hayır çocuklarla ben ilgilenmem, annesi ilgilenir diyen erkeklerin oranı azımsanacak bir oran değildir(% 53.4). İlişki katsayısı ve anlamlılık seviyesi değerlerine baktığımızda, istatistiki bakımdan anlamlıdır. Buna ilaveten ilişki katsayısının %30 gibi daha yüksek bir değerde çıkışı, kadın ve erkek esasında cevaplardaki farklılığın daha yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 49 : Cinsiyet x İyi Bir Anne Çocuk Yetiştirmede En Çok Neye Dikkat Etmelidir ?

	Bilinçli Beslenme	Sağlık Gelişimi	Zihinsel	Ahlak ve Terbiye	Eğitim	Hepsine	Diğer	Toplam
Kadın	37 (2.6) (24.7)	41 (2.9) (27.3)	32 (2.3) (21.3)	5 (0.4) (3.3)	9 (0.6) (6.0)	8 (0.6) (5.3)	18 (1.3) (12.0)	150
Erkek	213 (15.2) (17.0)	477 (34.1) (38.3)	145 (10.4) (11.6)	168 (12.0) (13.4)	68 (4.9) (5.4)	46 (3.3) (3.7)	133 (9.5) (10.6)	1250
Toplam	250	518	177	173	77	54	151	1400

Ki Kare = 30.97

İlişki Katsayısı = 0.14

Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

Çocukların yetiştirilmesinde bir annenin en çok neye dikkat etmesi gerektiği husunda erkekler ve kadınlar arasında anlamlı bir farklılaşma görülmektedir. Tablo 49'da ahlak ve terbiyeye önem veren erkeklerin oranı% 13.4, kadınlarda %3.3'tür. Kadınlarda zihinsel gelişime önem verenlerin oranı % 21.3 iken, erkeklerde bu rakam% 11.6'dır. Beslenme konusunda da tahmin edilebileceği gibi kadınlar daha titizdirler(%24.7). Bu oran erkeklerde %17'dir. Buradaki ilginç farklılaşma sağlık konusundadır. Erkeklerin % 38.3'ü çocuğunun yetiştirilmesinde en çok sağlığa önem verirken, kadınlarda bu oran % 27.3 çıkmaktadır. Burada erkeklerin sağlık deyince çocuklarını doktora götürüp götürmeme sorumluluğu ön planda tutulmuş olabilir,

Tablo 50 : Cinsiyet x Çocukların Yetişmesinde En Önemli Etken

	Aile ve Aile Büyükleri	Arkadaşları ve Çevre	Televizyon ve Okudukları	Okul ve Öğretmenleri	Toplam
Kadın	123 (8.8) (82.0)	11 (0.8) (7.3)	9 (0.6) (6.0)	7 (0.5) (4.7)	150
Erkek	867 (61.9) (69.4)	201 (14.4) (16.1)	54 (3.9) (4.3)	128 (9.1) (10.2)	1250
Toplam	990	212	63	135	1400

Ki Kare = 14.95 İlişki Katsayısı = 0.10 Anlamlılık Seviyesi = 0.002

Anne ve babalarda çocukların yetiştirilmesinde en önemli toplumsal etkenin ve ya çocukları etkileyen en önemli toplumsal çevre faktörünün aile çevresi olduğu fikri ağır basmaktadır. Tablo 50'de kadınların % 82'si çocukların aile ve aile çevresinden en fazla etkilendiğini söylerken, erkeklerin % 69.4'ü bu fikri paylaşmaktadır.

Erkeklerin % 16.1'i çocukların arkadaş çevresini, onların davranışlarını etkileyen önemli bir faktör olarak görmektedir. Bu oran kadınlarda % 7.3'e düşmektedir. Bu farklılaşmada erkeklerin daha dışa dönük yaşama tecrübesinin rolü olabilir. İstatistiki bakımdan Tablo 50'deki değerler anlamlı kabul edilmesine karşın ilişki katsayısının 0.10 gibi küçük bir değer çıkmış olması ilişki derecesi zayıf olarak görülmektedir.

Tablo 51 : Cinsiyet x Aile İçinde Baba ve Çocuklar Arasında Sorun Çıktığında Annenin Rolü Ne Oluyor? (Ne Olmalı?)

	Çocukları Korumalı	Hiç Konuşmaz Karışmaz	Babanın Otoritesini Sağlar	Arayı Bulur	Diğer	Toplam
Kadın	8 (0.6) (5.3)	50 (3.6) (33.3)	5 (0.4) (3.3)	40 (2.9) (26.7)	47 (3.4) (31.3)	150
Erkek	171 (12.2) (13.7)	252 (18.0) (20.2)	252 (18.0) (20.2)	399 (28.5) (31.9)	176 (12.6) (14.1)	1250
Toplam	179	302	257	439	223	1400

Ki Kare = 64.94 İlişki Katsayısı = 0.21 Anlamlılık = 0.0001

Kadın ve erkeğe göre çocuklar ve babaları arasında bir sorun yaşandığında annenin rolünü tanımlamada bir farklılaşma olup olmadığına baktığımızda şunu görmekteyiz ki; kadınların % 26.7'si kendilerini arabulucu olarak görmekte iken erkeklerin % 31.9'u annenin arabulucu olmasını söylemektedirler. Erkeklerin % 18'i baba otoritesini sağlaması gerektiğini veya sağladığını söylerken, kadınların % 3.3'ü ancak bu düşüncededir. Tablo 51'den de görüleceği gibi, işçi ailelerinde erkekler, çocuklarıyla olan ilişkilerinde eşlerinden kendi otoritelerini veya kendi konumlarını sürdürecektir rol beklentisi içindedirler. İstatistiki bakımdan değerler anlamlı kabul edilebilir düzeydedir. İlişki katsayısının nisbeten yüksek oluşu, cinsiyete göre cevapların farklılığının yüksek olduğu anlamındadır.

Tablo 52 : Cinsiyet x Çocuklar Kötü Alışkanlıkları Nasıl Edinir ?

	Arkadaşlarından	Okul Çevresinden	Televizyondan	Aileden	Toplam
Kadın	112 (8.0) (74.7)	11 (0.8) (7.3)	11 (0.8) (7.3)	16 (1.1) (10.7)	150
Erkek	899 (64.2) (71.9)	86 (6.1) (6.9)	186 (13.3) (14.9)	79 (5.6) (6.3)	1250
Toplam	1011	97	197	95	1400

Ki Kare = 9.33

İlişki Katsayısı = 0.08

Anlamlılık Seviyesi = 0.025

Çocuklar kötü alışkanlıkları nasıl ve nereden öğreniler? Sorusuna hem kadın hem de erkeklerin ağırlıklı olarak arkadaşlarından edinebilecekleri cevabını vermektedirler Bu konuda kadın ve erkek arasındaki farklılaşma TV karşısında ortaya çıkmaktadır. Erkeklerin % 14.9'u TV'yi kötü alışkanlıkların oluşmasında etkileyici bir kaynak olarak görür iken, kadınlarda bu oran %7.3 civarındadır. Ancak cinsiyete göre bu soruya verilen cevaplarda anlamlı bir farklılaşma gözükmemektedir. Bundan dolayı ilişki katsayısı çok zayıf çıkmaktadır.

Tablo 53 : Aylık Ücret x Çocuklarımızın Geleceğini Nasıl Görüyorsunuz?

	Ahlak çok Bozuldu. Geleceklerinden Endişeliyim	Hayat Zorlaştı İş Bulabilirler mi Endişeliyim	Çocukları İyi Yetiştiriyoruz İnşallah Başarılı Olurlar	Kendilerine Kalmış Bir Şey	Toplam
-25	4 (0.3) (26.7)	7 (0.6) (46.7)	3 (0.2) (20.0)	1 (0.1) (6.7)	15
26-45	97 (7.9) (25.5)	180 (14.6) (47.4)	92 (7.5) (24.2)	11 (0.9) (2.9)	380
46-65	115 (9.3) (21.3)	247 (20.1) (45.8)	157 (12.9) (29.1)	20 (1.6) (3.7)	539
66-85	32 (2.6) (13.6)	96 (7.8) (40.9)	96 (7.8) (40.9)	11 (0.9) (4.7)	235
86-100	3 (0.2) (6.8)	25 (2.0) (56.8)	15 (1.2) (34.1)	1 (0.1) (2.3)	44
100+	1 (0.1) (5.9)	4 (0.3) (23.5)	11 (0.9) (64.7)	1 (0.1) (5.9)	17
Toplam	252	559	374	45	1230

Ki Kare = 43.78 İlişki Katsayısı = 0.18 Anlamlılık Seviyesi = 0.0001
Not: Çocuğu Olmayan Kişi Sayısı = 170

Kazanılan aylık ücretle, çocukların geleceği hakkındaki tutumları arasında bir ilişki olup olmadığına baktığımızda; Tablo 53' te yüksek gelirli ailelerde çocukların iyi yetiştirilmesiyle başarılı olması arasında daha yüksek bir ilişkinin ortaya çıktığı görülmektedir. Bir başka ifade ile yüz milyonun üzerinde gelir elde eden ailelerde bu fikri destekleyenlerin oranı % 64.7'dir Bu oran çocuklarının geleceğinden endişe edenlerin oranına göre oldukça yüksektir (%29.4). En düşük gelir kategorisine baktığımızda çocukların geleceğinden endişe edenlerin oranı % 73.4'tür. Aynı gelir grubunda çocukların başarısını iyi yetiştirilmesine bağlı olarak görenlerin oranı % 20'dir. Tablo 53'te gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılaşma ortaya çıkmaktadır. İstatistiki bakımdan tablo anlamlı kabul edilmektedir.

Tablo 54 : Aylık Ücret x Çocuğunuzun Aile Bütçesine Ne Zaman Katkıda Bulunmasını İstersiniz?

	Okumasın Çalışsın	Meslek Sahibi Olduktan Sonra	Hem Okusun Hem de Çalışsın	Okul Kapalı Olduğu Zaman	Aile Bütçesine Katkıda Bulunmasın	Diğer	Toplam
-25	1 (0.1) (4.3)	14 (1.0) (60.9)	0 (0.0) (0.0)	3 (0.2) (13.0)	0 (0.0) (0.0)	5 (0.4) (21.7)	23
26-45	9 (0.6) (2.1)	295 (21.1) (68.9)	40 (2.9) (9.3)	19 (1.4) (4.4)	32 (2.3) (7.5)	33 (2.4) (7.7)	428
46-65	4 (0.3) (0.7)	432 (30.9) (70.2)	53 (3.8) (8.6)	27 (1.9) (4.4)	48 (3.4) (7.8)	51 (3.6) (8.3)	615
66-85	0 (0.0) (0.0)	186 (13.3) (70.2)	23 (1.6) (8.7)	10 (0.7) (3.8)	30 (2.1) (11.3)	16 (1.1) (6.0)	265
86-100	0 (0.0) (0.0)	29 (2.1) (56.9)	5 (0.4) (9.8)	5 (0.4) (9.8)	9 (0.6) (17.6)	3 (0.2) (5.9)	51
100+	0 (0.0) (0.0)	14 (1.0) (77.8)	2 (0.1) (11.1)	0 (0.0) (0.0)	2 (0.1) (11.1)	0 (0.0) (0.0)	
Toplam	14	970	123	64	121	108	1400

Ki Kare42.81

İlişki Katsayısı = 0.17 Anlamlılık Seviyesi = 0.014

Yine gelirlere, çocuğun aile bütçesine katkıda bulunması arasındaki ilişkiye baktığımızda; Tablo 54'te en düşük gelir gruplarında "okul kapalı olduğunda çocukların çalışması gerektiğini" söyleyenlerin oranı%13 iken, en yüksek gelir grubunda ise hiç kimse yer almamaktadır. Tahmin edilebileceği gibi düşük gelirli ailelerin bütçesinde ekonomik olarak çocuğun yapacağı katkıya bile ihtiyaç vardır. Tablonun istatistik değerleri anlamlı kabul edilebilecek düzeydedir.

Tablo 55 : Eğitim Durumu x Çocuğun Yetiştirilmesinde Korkutma ve Dayanın Rolü

	Eğitim İçin Gereklidir	Kesinlikle Yanlış	Çok Nadir Olarak Gerekebilir	Toplam
Okur-Yazar	2 (0.1) (25.0)	3 (0.2) (37.5)	3 (0.2) (37.5)	8
İlkokul	20 (1.4) (4.9)	261 (18.6) (64.0)	127 (9.1) (31.1)	408
Ortaokul	3 (0.2) (1.3)	167 (11.9) (71.1)	65 (4.6) (27.7)	235
Lise	5 (0.4) (1.4)	271 (19.4) (74.0)	90 (6.4) (24.6)	366
Meslek Lisesi	10 (0.7) (3.0)	251 (17.9) (74.3)	77 (5.5) (22.8)	338
Yüksek Okul	1 (0.1) (2.2)	34 (2.4) (75.6)	10 (0.7) (22.2)	45
Toplam	41	987	372	1400

Ki Kare 35.59

İlişki Katsayısı = 0.16 Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

Eğitim durumuyla çocuğun yetiştirilmesinde korkutma ve dayanın rolü konusundaki tutumlar arasındaki ilişkilere baktığımızda; eğitim seviyesi yükseldikçe, korkutma ve dayanın rolünü olumsuz olarak değerlendirenlerin oranı artmaktadır. Tablo 55'te Okur-yazarlar arasında bu oran % 37.5 iken, yüksek okul mezunları arasında % 75.6'ya ulaşmaktadır. Dayayı ve korkuyu eğitim için gerekli görenler sadece okur-yazarlar arasında % 25 oranında iken, ilköğretim mezunlarında %4.9, orta okul mezunlarında %1.3, lise ve dengi okul mezunlarında %4.4, yüksekokul mezunlarında ise % 2.2 arasında kalmaktadır. Buradan eğitim seviyesiyle çocuk eğitimi arasında olumlu bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz. İstatistiki değerler tabloyu anlamlı kabul etmektedir.

Tablo 56 : Eğitim Durumu x Kız Çocuklarının Eğitimi Konusundaki Düşünceler

	Belli Bir Seviyeye Kadar Okutulmalı	Bir Meslek Sahibi Oluncaya Kadar Oku.	Okuyabildiği Yere Kadar Okutulmalı	Sadece Din ve Ahlak Eğitimi Verilmeli	Ancak Bazı Mesleklere Sahip Olana Kadar Oku.	Toplam
Okur-Yazar	3 (0.2) (37.5)	0 (0.0) (0.0)	4 (0.3) (50.0)	1 (0.1) (12.5)	0 (0.0) (0.0)	8
İlkokul	38 (2.7) (9.3)	20 (1.4) (4.9)	312 (22.3) (76.5)	34 (2.4) (8.3)	4 (0.3) (1.0)	408
Ortaokul	13 (0.9) (5.5)	9 (0.6) (3.8)	204 (14.6) (86.8)	8 (0.6) (3.4)	1 (0.1) (0.4)	235
Lise	4 (0.3) (1.1)	15 (1.1) (4.1)	338 (24.1) (92.3)	6 (0.4) (1.6)	3 (0.2) (0.8)	366
Meslek Lisesi	12 (0.9) (3.6)	8 (0.6) (2.4)	304 (21.7) (89.9)	13 (0.9) (3.8)	1 (0.1) (0.3)	338
Yüksek Okul	1 (0.1) (2.2)	3 (0.2) (6.7)	40 (2.9) (88.9)	0 (0.0) (0.0)	1 (0.1) (2.2)	45
Toplam	71	55	1202	62	10	1400

Ki Kare 94.56

İlişki Katsayısı = 0.24 Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

Eğitim seviyesiyle kız çocuklarının eğitimi arasındaki ilişkilere baktığımızda, çocukların ancak belli bir seviyeye kadar okutulması düşüncesi, eğitim seviyesi yükseldikçe azalma eğilimi içindedir. Bununla beraber, her eğitim seviyesinde kız çocukların okuyabildiği yere kadar okutulma fikri ağırlık taşımaktadır. Burada da okur-yazar ve ilkököl mezunlarına göre diğer eğitim seviyelerinde kız çocuklarının okuyabildiği yere kadar okutulması düşüncesini taşıyanların oranı daha yüksektir. Tahmin edilebileceği gibi kız çocuklarına "sadece din ve ahlak eğitimi" verilmesi düşüncesi deneklerin eğitim seviyelerinin yükselmesiyle ters orantı içindedir. Tablo 56'nın istatistikî değerleri tabloyu anlamlı kılmaktadır. Buna ilaveten ilişki katsayısının nisbi yüksekliği, kız çocukların eğitimi konusunda deneklerin eğitim seviyesi yükseldikçe cevaplarda farklılaşma artmaktadır.

İŞÇİ AİLESİ

Tablo 57 : Eğitim Durumu x Çocuklarınızın Geleceğini Nasıl Görüyorsunuz?

	Ahlak Çok Bozuldu Geleceklerinden Endişeliyim	Hayat Zorlaştı İş Bulabilirler mi Endişeliyim	Çocukları İyi Yetiştiriyoruz İnşallah Başarılı Olurlar	Kendilerine Kalmış Bir Şey	Toplam
Okur-Yazar	4 (0.3) (50.0)	4 (0.3) (50.0)	0 (0.0) (0.0)	0 (0.0) (0.0)	8
İlkokul	73 (5.9) (18.3)	212 (17.2) (53.1)	97 (7.9) (24.3)	17 (1.4) (4.3)	399
Ortaokul	45 (3.7) (20.8)	100 (8.1) (46.3)	67 (5.4) (31.0)	4 (0.3) (1.9)	216
Lise	57 (4.6) (19.5)	119 (9.7) (40.8)	99 (8.0) (33.9)	17 (1.4) (5.8)	292
Meslek Lisesi	66 (5.4) (23.5)	114 (9.3) (40.6)	95 (7.7) (33.8)	6 (0.5) (2.1)	281
Yüksek Okul	7 (0.6) (20.6)	10 (0.8) (29.4)	16 (1.3) (47.1)	1 (0.1) (2.9)	34
Toplam	252	559	374	45	1230

Ki Kare 36.64 İlişki Katsayısı = 0.17 Anlamlılık Seviyesi = 0.0014
Not: Çocuğu Olmayan Kişi Sayısı = 170

Tablo 57'de işçiler arasında çocukların gelecekleri hususundaki endişeler okur-yazar ve ilkokul mezunu olanlar arasında oldukça yüksektir. Buna karşın eğitim düzeyi arttıkça çocukların başarılı olacağı hususundaki iyimserlik te düzenli bir şekilde artmaktadır. İstatistiki değerlerden de anlaşılacağı gibi, Tablo 57 istatistiki olarak anlamlı kabul edilmektedir.

Tablo 58 : Eğitim Durumu x İyi Bir Anne Çocuk Yetiştirmede En Çok Neye Dikkat Etmelidir?

	Bilinçli Beslenme		Zihinsel Gelişim	Ahlak ve Terbiye	Eğitim	Hepsine	Diğer	Toplam
Okur-Yazar	1 (0.1) (12.5)	3 (0.2) (37.5)	1 (0.1) (12.5)	2 (0.1) (25.0)	0 (0.0) (0.0)	0 (0.0) (0.0)	1 (0.1) (12.5)	8
İlkokul	64 (4.6) (15.7)	184 (13.1) (45.1)	31 (2.2) (7.6)	50 (3.6) (12.3)	21 (1.5) (5.1)	6 (0.4) (1.5)	52 (3.7) (12.7)	408
Ortaokul	51 (3.6) (21.7)	90 (6.4) (38.3)	27 (1.9) (11.5)	30 (2.1) (12.8)	11 (0.8) (4.7)	4 (0.3) (1.7)	22 (1.6) (9.4)	235
Lise	77 (5.5) (21.0)	113 (8.1) (30.9)	58 (4.1) (15.8)	33 (2.4) (9.0)	17 (1.2) (4.6)	22 (1.6) (6.0)	46 (3.3) (12.6)	366
Meslek Lisesi	44 (3.1) (13.0)	122 (8.7) (36.1)	49 (3.5) (14.5)	54 (3.9) (16.0)	27 (1.9) (8.0)	19 (1.4) (5.6)	23 (1.6) (6.8)	338
Yüksek Okul	13 (0.9) (28.9)	6 (0.4) (13.3)	11 (0.8) (24.4)	4 (0.3) (8.9)	1 (0.1) (2.2)	3 (0.2) (6.7)	7 (0.5) (15.6)	45
Toplam	250	518	177	173	77	54	151	1400

Ki Kare 88.47

İlişki Katsayısı = 0.24 Anlamlılık = 0.0001

Eğitim seviyesiyle çocuğun yetiştirilmesinde dikkat edilecek en önemli husus konusunda en dikkat çekici ilişki zihinsel gelişim konusundadır. Tablo 58'de eğitim seviyesi düşük olanlarda zihinsel gelişime önem verilmesi fikri % 12.5 oranında kalır iken, yüksek okul mezunlarında bu oran % 24.4'e çıkmaktadır. Ahlak ve terbiye konusunda durum tersinedir. Çocuğun yetiştirilmesinde en fazla bu faktör üzerinde duranların oranı, okur-yazarlar arasında % 25 iken, yüksek okul seviyesinde bu oran %8.9 çıkmaktadır. Bu veriler şunu ortaya koymaktadır ki, görece olarak eğitim düzeyi ile çocuk yetiştirme arasında ortaya çıkan ilişki ahlak, terbiye, zihinsel gelişim gibi kavramlar karşısında farklı kültürel algılama çerçeveleri bulunmaktadır. İstatistiki olarak Tablo 58'in anlamlı kabul edilmesine ilaveten, ilişki katsayısının yüksekliği eğitim seviyesi değişik cevaplarda farklılaşmanın daha çok yükseldiği anlamına gelmektedir.

Tablo 59 : Eşinin Eğitim Durumu x Aile İçinde Baba ve Çocuklar Arasında Sorun Çıktığında Annenin Rolü Ne Oluyor? (Ne Olmalı)?

	Çocukları Korumalı	Hiç Konuşmam, Karışmam	Babanın Otoritesini Sağlar	Arayı Bulurum	Diğer	Toplam
Okur-Yazar	5 (0.4) (11.4)	7 (0.5) (15.9)	12 (0.9) (27.3)	16 (1.1) (36.4)	4 (0.3) (9.1)	44
İlkokul	119 (8.5) (15.0)	162 (11.6) (20.5)	175 (12.5) (22.1)	255 (18.2) (32.2)	80 (5.7) (10.1)	791
Ortaokul	25 (1.8) (12.6)	48 (3.4) (24.2)	29 (2.1) (14.6)	56 (4.0) (28.3)	40 (2.9) (20.2)	198
Lise	22 (1.6) (7.6)	65 (4.6) (22.5)	35 (2.5) (12.1)	87 (6.2) (30.1)	80 (5.7) (27.7)	289
Meslek Lisesi	4 (0.3) (10.8)	12 (0.9) (32.4)	4 (0.3) (10.8)	13 (0.9) (35.1)	4 (0.3) (10.8)	37
Yüksek Okul	4 (0.3) (9.8)	8 (0.6) (19.5)	2 (0.1) (4.9)	12 (0.9) (29.3)	15 (1.1) (36.6)	41
Toplam	179	302	257	439	223	1400

Ki Kare = 93.02

İlişki Katsayısı = 0.25

Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

Eğitim durumuyla ilgili bir soruda deneklerin eşlerinin eğitim seviyesiyle ilgilidir. Büyük bir çoğunluğu ev kadını olan eşlerin eğitim seviyeleriyle farklılaşma görülmektedir. Bununla beraber eşlerin eğitim seviyeleriyle çocuğun bir problemle karşılaştığında nasıl davrandığı hususunda bir farklılaşma görülmemektedir. Ancak eşin eğitim durumuyla, baba ve çocuklar arasında bir sorun çıktığında annenin baba otoritesini sağlamak konusundaki görüşünü benimseyenler arasında ciddi bir farklılaşma vardır. Tablo 59'da eşler okur-yazar olanların % 27.3'ü annenin görevini böyle durumlarda baba otoritesini sağlayacak şekilde tanımlarken, eşleri yüksek okul mezunu olanlardan bu konuda eğilimleri olanların oranı %4.9 da kalmaktadır. Tablo 59 istatistiki bakımdan anlamlı kabul edilmektedir. İstatistiki değerlere baktığımızda, eşlerin eğitim seviyesi değişmekle cevaplar arasında büyük farklılaşmanın olduğunu görmekteyiz.

3.2. İŞÇİ AİLESİNİN EKONOMİK DURUMU

İşçi ailesinin aylık ücret seviyelerini daha önce vermiştik. Burada ücret seviyeleri ile diğer toplumsal özellikler arasındaki ilişkilere bakmak istiyoruz. Bu ilişkiler aylık gelir düzeyine göre, eğitim durumları, kendilerini en çok rahatsız eden sorunları, boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri, nasıl bir evde oturdukları, tasarruf yapıp yapmadıkları, konuta sahip olup olmamaları ve konut edinme şekli, Türkiye'nin geleceğini nasıl gördükleri, alış-verişlerini nereden yaptıkları gibi sorulara verdikleri cevaplardaki ilişkiler ele alınacaktır.

Tablo 60 : Aylık Ücret x Eğitim Durumu

	Okur-Yazar	İlkokul	Ortaokul	Lise	Meslek Lisesi	Yüksek Okul	Toplam
-25	2 (0.1) (8.7)	7 (0.5) (30.4)	5 (0.4) (21.7)	3 (0.2) (13.0)	5 (0.4) (21.7)	1 (0.1) (4.3)	23
26-45	5 (0.4) (1.2)	176 (12.6) (41.1)	82 (5.9) (19.2)	84 (6.0) (19.6)	75 (5.4) (17.5)	6 (0.4) (1.4)	428
45-65	0 (0.0) (0.0)	180 (12.9) (29.3)	106 (7.6) (17.2)	156 (11.1) (25.4)	154 (11.0) (25.0)	19 (1.4) (3.1)	615
66-85	1 (0.1) (0.4)	41 (2.9) (15.5)	37 (2.6) (14.0)	107 (7.6) (40.4)	69 (4.9) (26.0)	10 (0.7) (3.8)	265
86-100	0 (0.0) (0.0)	3 (0.2) (5.9)	3 (0.2) (5.9)	12 (0.9) (23.5)	28 (2.0) (54.9)	5 (0.4) (9.8)	51
100+	0 (0.0) (0.0)	1 (0.1) (5.6)	2 (0.1) (11.1)	4 (0.3) (22.2)	7 (0.5) (38.9)	4 (0.3) (22.2)	18
Toplam	8	408	235	366	388	45	1400

Ki Kare= 182.65

İlişki Katsayısı= 0.34

Anlamlılık seviyesi= 0.0001

Aylık ücret seviyesi ile eğitim durumu arasındaki ilişkiye baktığımızda; Tablo 60'ta yirmibeşmilyon ve altında gelir elde edenlerin büyük bir çoğunluğunun (%30) ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Yirmialtı ve kırkbeşmilyon arası gelir elde edenler arasında da yine en büyük kategori ilkokul mezunları teşkil etmektedir. Kırkaltı ve altmış beş milyon arasındaki gelir grubunun içinde en yüksek oranı yine ilkokul mezunları teşkil etmektedir. Altmışaltı-seksenbeşmilyon gelir kategorisinde durum değişmektedir. Bunlar içinde en yüksek oran lise mezunları arasındadır (%40.4). Seksenaltı ile yüzmilyon gelir gelir grubunda durum yine değişmekte, meslek liselerinin ağırlığı belirgin bir şekilde öne çıkmaktadır (% 54.9). Yine yüzmilyon üzeri gelir kategorisinde meslek liseliler oransal ağırlıklarını korumaktadırlar (% 38.9). Burada şunu işaret etmek gerekir ki; gelir seviyesi arttıkça yüksekokul mezunlarının oranı da yükselen gelir kategorisinde artmaktadır. İstatistiki bakımdan tablo anlamlı kabul edilmektedir. İstatistiki değerlere baktığımızda, ilişki derecesinin çok yüksek olduğu görülmektedir. Yani aylık ücretteki değişimle eğitim durumu arasında yüksek bir ilişki bulunmaktadır.

En düşük gelir grubunda yüksekokul mezunu oranı % 4.3 iken, en yüksek gelir grubunda bu oran %22.2'dir

Tablo 61 : Aylık Ücret x Şu Anda Sizi En Çok Rahatsız Eden Sorunuz Nedir ?

	Geçim Problemi	Çocukların Geleceği	İş Güvencesinin Yokluğu	Sorum Yok	Diğer	Toplam
-25	15 (1.1) (65.2)	2 (0.1) (8.7)	2 (0.1) (8.7)	2 (0.1) (8.7)	2 (0.1) (8.7)	23
26-45	251 (17.9) (58.6)	50 (3.6) (11.7.)	78 (5.6) (18.2)	15 (1.1) (3.5)	34 (2.4) (7.9)	428
46-65	311 (22.2) (50.6)	106 (7.6) (17.2)	87 (6.2) (14.1)	24 (1.7) (3.9)	87 (6.2) (14.1)	615
66-85	111 (7.9) (41.9)	48 (3.4) (18.1.)	42 (3.0) (15.8)	16 (1.1) (6.0)	48 (3.4) (18.1)	265
86-100	25 (1.8) (49.0)	2 (0.1) (3.9)	10 (0.7) (19.6)	2 (0.1) (3.9)	12 (0.9) (23.5)	51
100+	5 (0.4) (27.8)	2 (0.1) (11.1)	2 (0.1) (11.1)	1 (0.1) (5.6)	8 (0.6) (44.4)	18
Toplam	718	210	221	60	191	1400

Ki Kare = 62.60

İlişki Katsayısı = 0.21

Anlamlılı Seviyesik = 0.0001

Ailelerin aylık gelir seviyeleri ile şu anda en çok rahatsızlık duydukları konular arasındaki ilişkiye baktığımızda; geçim problemini en büyük problem olarak görenlerin oranı arasında ters bir orantı vardır. Gelir seviyesi arttıkça geçim problemi yaşayanların oranı düşmektedir. İstatistiki bakımından Tablo 61 anlamlı kabul edilmektedir. İlişki katsayısı da yüksek kabul edilebilir.

Tablo 62 : Aylık Ücret x Çalışma Dışındaki Zamanınızı Nasıl Değerlendirirsiniz?

	Hobilerim Var	Kitap Okur TV Seyrederim	Ek İş Yaparım	Ailemle Geçiririm	Eşi Dostu Ziyaretle	Toplam
-25	3 (0.2) (13.0)	2 (0.1) (8.7)	1 (0.1) (4.3)	16 (1.1) (69.6)	1 (0.1) (4.3)	23
26-45	33 (2.4) (7.7.)	31 (2.2) (7.2)	66 (4.7) (15.4)	261 (18.6) (61.0)	37 (2.6) (8.6)	428
46-65	72 (5.1) (11.7)	81 (5.8) (13.2)	74 (5.3) (12.0)	327 (23.4) (53.2)	61 (4.4) (9.9)	615
66-85	32 (2.3) (12.1)	36 (2.6) (13.6)	12 (0.9) (4.5)	161 (11.5) (60.8)	24 (1.7) (9.1)	265
86-100	7 (0.5) (13.7)	5 (0.4) (9.7)	3 (0.2) (5.9)	27 (1.9) (52.9)	9 (0.6) (17.6)	51
100+	5 (0.4) (27.8)	1 (0.1) (5.6)	2 (0.1) (11.1)	9 (0.6) (50.0)	1 (0.1) (5.6)	18
Toplam	152	156	158	801	133	1400

Ki Kare = 49.29

İlişki Katsayısı = 0.18

Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

Gelir seviyesi ile çalışma dışındaki zamanını nasıl değerlendirdiği konusuna baktığımızda; Tablo 62'de ağırlıklı olarak işçilerin boş zamanlarını aileleriyle geçirdiklerini görmekle beraber şunu farkedebiliriz ki yüksek gelir grubuna doğru gittikçe bu oranda bir azalma söz konusudur. Yine düşük ücretlilerin (%13) çeşitli hobilerle uğraştıklarını söyler iken en üst gelir grubunda hobileriyle uğraşanların oranı % 27.8'dir. Tablo 62 istatistiki bakımından anlamlıdır. İstatistiki değerleri dikkate aldığımızda anlamlılık seviyesi yüksek kabul edilebilir.

Tablo 63 : Aylık Ücret x Nasıl Bir Evde Oturuyorsunuz?

	Gecekoncu Kira	Gecekondu Mülk	Apartman Kira	Apartman Mülk	Müstakil Mülk	Toplam
-25	1 (0.1) (4.3)	4 (0.3) (17.4)	13 (0.9) (56.5)	4 (0.3) (17.4)	1 (0.1) (4.3)	23
26-45	55 (3.9) (12.9.)	50 (3.6) (11.7)	137 (9.8) (32.0)	98 (7.0) (22.9)	88 (6.3) (20.6)	428
46-65	38 (2.7) (6.2)	40 (2.9) (6.5)	211 (15.1) (34.3)	229 (16.4) (37.2)	97 (6.9) (15.8)	615
66-85	3 (0.2) (1.1)	11 (0.8) (4.2)	78 (5.6) (29.4)	113 (8.1) (42.6)	60 (4.3) (22.6)	265
86-100	0 (0.0) (0.0)	0 (0.0) (0.0.)	18 (1.3) (35.3)	26 (1.9) (51.0)	7 (0.5) (13.7)	51
100+	0 (0.0) (0.0)	0 (0.0.) (0.0.)	6 (0.4) (33.3)	10 (0.7) (55.6)	2 (0.1) (11.1)	18
Toplam	97	105	463	480	255	1400

Ki Kare = 109.57

İlişki Katsayısı = 0.27

Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

Tablo 63'te, aylık ücret seviyesi ile oturlan konut türü arasında nasıl bir ilişki olduğuna baktığımızda yüz milyon üstü gelir sahiplerinin % 88.9'u apartmanda oturmaktadır. Seksenaltı ile yüz milyon gelir sahibi olanların % 86'sı apartmanda oturur iken, diğer gelir gruplarında bu oran düşmektedir. Apartman dairesine sahip olma oranına baktığımızda benzer oluşumu çok açık olarak görebilmekteyiz. En alt gelir grubunda % 17.4 olan apartman dairesine sahip

İŞÇİ AİLESİ

olma oranı, yüz milyon'un ve üstü gelir elde edenler içerisinde % 55.6'ya ulaşmaktadır. Yine geçekonduda mülk sahibi olanların oranının en yüksek olduğu gelir kategorisi düşük gelirlilerdir. Tablo 63 istatistiki bakımdan anlamlıdır. İstatistiki değerlere bakıldığında, gelir düzeyiyle oturdukları konut oranında önemli bir farklılaşmanın olduğu görülmektedir.

Tablo 64 : Aylık Ücret x Tasarruf Yapabiliyor musunuz, Nasıl ?

	Tasarruf Yapamıyorum	Gayrimenkul Yatırımı	Altın vb. Yatırımı	Bankada Değerlen.	Borsada Değerlend.	Toplam
-25	20 (1.4) (87.0)	2 (0.1) (8.7)	0 (0.0) (0.0)	0 (0.0) (0.0)	1 (0.1) (4.3)	23
26-45	362 (25.9) (84.6)	16 (1.1) (3.7)	41 (2.9) (9.6)	2 (0.1) (0.5)	7 (0.5) (1.6)	428
46-65	467 (33.4) (75.9)	44 (3.1) (7.2)	84 (6.0) (13.7)	8 (0.6) (1.3)	12 (0.9) (2.0)	615
66-85	165 (11.8) (62.3)	32 (2.3) (12.1)	51 (3.6) (19.2)	6 (0.4) (2.3)	11 (0.8) (4.2)	265
86-100	23 (1.6) (45.1)	12 (0.9) (23.5)	12 (0.9) (23.5)	2 (0.1) (3.9)	2 (0.1) (3.9)	51
100+	7 (0.5) (38.9)	3 (0.2) (16.7)	7 (0.5) (38.9)	1 (0.1) (5.6)	0 (0.0) (0.0)	18
Toplam	1044	109	195	19	33	1400

Ki Kare= 95.86 İlişki Katsayısı= 0.25 Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

Aylık ücret seviyesi ile tasarruf eğilimleri arasındaki ilişki bir anlamda işçi ailesinin ekonomik durumunun önemli bir göstergesi sayılabilir. Nitekim en düşük gelir grubunda tasarruf yapamayanların oranı %87 iken, en yüksek gelir grubunda bu oran % 38.9'a düşmektedir (bakınız Tablo 64). En yüksek gelir grubunda en fazla göze çarpan tasarruf biçimi altın, döviz vb. kıymetlere yatırım şeklindedir (%38.9), daha sonraki yatırım türü gayrimenkuldür (% 16.7). Tablo 64 istatistiki bakımdan anlamlıdır. İstatistiki değerler dikkate alındığında ilişki katsayısının 0.25 olması gibi anlamlılık seviyesi yüksek kabul edilebilir.

Tablo 65 : Aylık Ücret x Konut Edinme Şekli

	Tasarruf Yoluyla	Anne ve Babadan	Kooperatif Yoluyla	Köydeki Evimi Satım	Toplam
-25	2 (0.2) (22.2)	6 (0.7) (66.7)	1 (0.1) (11.1)	0 (0.0) (0.0)	9
26-45	94 (11.2) (39.8)	116 (13.8) (49.2)	22 (2.6) (9.3)	4 (0.5) (1.7)	236
46-65	137 (16.3) (37.4)	157 (18.7) (42.9)	68 (8.1) (18.6)	4 (0.5) (1.1)	366
66-85	74 (8.8) (40.2)	72 (8.6) (39.1)	38 (4.5) (20.7)	0 (0.0) (0.0)	184
86-100	14 (1.7) (42.4)	17 (2.0) (51.5)	2 (0.2) (6.1)	0 (0.0) (0.0)	33
100+	5 (0.6) (41.7)	4 (0.5) (33.3)	3 (0.4) (25.0)	0 (0.0) (0.0)	12
Toplam	326	372	134	8	840

Ki Kare = 22.48 İlişki Katsayısı = 0.16 Anlamlılık Seviyesi = 0.095
Not : Evi Kira Olan Kişi Sayısı = 560 dir.

Aylık ücretle konut edinme ilişkisine baktığımızda; Tablo 65'te görüldüğü gibi gelir yükseldikçe tasarruf yoluyla konut edinenlerin oranı arasında olumlu bir ilişki görülmektedir. Miras yoluyla konut sahibi olanların en yüksek oranı (%66.7) düşük gelir grubundandır. Bu grupta yer alanların anne ve babalarından gecekondulu türü bir konutu miras yoluyla edindiklerini düşünebiliriz. Ancak Tablo 65 istatistiki bakımdan anlamlı kabul edilmemektedir. Çünkü anlamlılık seviyesi değeri 0.05'in üzerindedir. Yani ücret farklılaşmasına bağlı olarak konut edinme şekli sorusuna verilen cevaplarda önemli bir farklılaşma görülmemektedir.

Tablo 66 : Aylık Ücret x Türkiye'nin Geleceğini Nasıl Görüyorsunuz?

	Türkiye Büyük Mesafeler Katetti	Problemler Var Ama Türkiye Gelişiyor	Türkiye İyiyeye Gidiyor Ama Politikaçılar Kötü	Herşey Kötüye Gidiyor	Toplam
-25	0 (0.0) (0.0)	3 (0.2) (13.0)	4 (0.3) (17.4)	16 (1.1) (69.6)	23
26-45	1 (0.1) (0.2)	47 (3.4) (11.0)	163 (11.6) (38.1)	217 (15.5) (50.7)	428
46-65	6 (0.4) (1.0)	91 (6.5) (14.8)	248 (17.7) (40.3)	270 (19.3) (43.9)	615
66-85	5 (0.4) (1.9)	33 (2.4) (12.5)	102 (7.3) (38.5)	125 (8.9) (47.2)	265
86-100	1 (0.1) (2.0)	5 (0.4) (9.8)	19 (1.4) (37.3)	26 (1.9) (51.0)	51
100+	0 (0.0) (0.0)	5 (0.4) (27.8)	8 (0.6) (44.4)	5 (0.4) (27.8)	18
Toplam	13	184	544	659	1400

Ki Kare = 21.98

İlişki Katsayısı = 0.12 Anlamlılık Seviyesi = 0.108

Tablo 66'da izleneceği üzere, ücret seviyelerine göre Türkiye'nin geleceği ile ilgili tutumlarını ele aldığımızda; düşük gelir gruplarından yüksek gelir gruplarına gittikçe, ülkenin geleceğiyle ilgili karamsar tutumlar azalmaktadır. Tersine bir ilişki Türkiye'deki gelişmelerin olumlu fakat politikacıların kötü yönetimleri hususunda ortaya çıkmaktadır. Kısaca Türkiye geliyor diyenler, ülkenin geleceğine iyimser bakanlar yüksek gelir kategorisine mensuplar arasında daha fazla bir orandadır. Fakat istatistikî bakımından anlamlı değildir. Çünkü anlamlılık seviyesi değeri 0.05'in üzerindedir.

Tablo 67 : Aylık Ücret x Alışverişinizi Nereden Yapıyorsunuz?

	Semt Pazarı	Çarşı	Büyük Mağaza	Toplam
-25	13 (0.9) (56.5)	1 (0.1) (4.3)	9 (0.6) (39.1)	23
26-45	229 (16.4) (53.5)	42 (3.0) (9.8)	157 (11.2) (36.7)	428
46-65	240 (17.1) (39.0)	45 (3.2) (7.3)	330 (23.6) (53.7)	615
66-85	76 (5.4) (28.7)	13 (0.9) (4.9)	176 (12.6) (66.4)	265
86-100	14 (1.0) (27.5)	2 (0.1) (3.9)	35 (2.5) (68.6)	51
100+	2 (0.1) (11.1)	0 (0.0) (0.0)	16 (1.1) (88.9)	18
Toplam	574	103	723	1400

Ki Kare = 80.99 İlişki Katsayısı = 0.23 Anlamlılık Seviyesi = 0.001

İŞÇİ AİLESİ

Tablo 67'de, aylık ücret düzeyi ile alışverişlerin nerelerden yapıldığına dair cevaplara baktığımızda; düşük gelirli işçi ailelerin % 56.5 oranında semt pazarını tercih ederken, yüzmilyon üstü gelir grubunda yer alanların büyük mağazaları tercih ettikleri görülmektedir. İstatistiki bakımından Tablo 67 anlamlı kabul edilmektedir. İstatistiki değerlere göre, örneğin ilişki katsayısının 0.23 olması gibi, anlamlılık derecesi yüksek çıkmaktadır.

Tablo 68 : Aylık Ücret x Alışverişlerinizde Hangi Ödeme Aracını Kullanırsınız?

	Para	Çek	Kredi Kartı	Taksit	Toplam
-25	16 (1.1) (69.6)	0 (0.0) (0.0)	6 (0.4) (26.1)	1 (0.1) (4.3)	23
26-45	320 (22.9) (74.8)	0 (0.0) (0.0)	55 (3.9) (12.9)	53 (3.8) (12.4)	428
46-65	431 (30.8) (70.1)	2 (0.1) (0.3)	149 (10.6) (24.2)	33 (2.4) (5.4)	615
66-85	171 (12.2) (64.5)	0 (0.0) (0.0)	89 (6.4) (33.6)	5 (0.4) (1.9)	265
86-100	30 (2.1) (58.8)	0 (0.0) (0.0)	21 (1.5) (41.2)	0 (0.0) (0.0)	51
100+	7 (0.5) (38.9)	0 (0.0) (0.0)	10 (0.7) (55.6)	1 (0.1) (5.6)	18
Toplam	975	2	330	93	1400

Ki Kare = 90.68

İlişki Katsayısı = 0.25

Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

Aylık ücret düzeyi ile kredi kartı kullanma alışkanlığı arasında tahmin edilebileceği gibi yüksek bir ilişki bulunmaktadır. İstatistiki bakımdan Tablo 68 anlamlı bulunmakta ve ilişki derecesinin yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 69 : Aylık Ücret x Aylık Gelirinizin En Büyük Kısmını Nereye Harcıyorsunuz?

	Yeme-İçme Beslenme	Konut Giderleri (Gaz, Elektrik,Su vb.)	Giyim Kuşam	Eğitim Kültürel Giderler	Eğlence Dinlenme Tatil Harcamaları	Toplam
-25	13 (0.9) (56.5)	6 (0.4) (26.1)	2 (0.1) (8.7)	2 (0.1) (8.7)	0 (0.0) (0.0)	23
26-45	318 (22.7) (74.3)	79 (5.6) (18.5)	10 (0.7) (2.3)	18 (1.3) (4.2)	3 (0.2) (0.7)	428
46-65	461 (32.9) (75.0)	104 (7.4) (16.9)	14 (1.0) (2.3)	33 (2.4) (5.4)	3 (0.2) (0.5)	615
66-85	166 (11.9) (62.6)	66 (4.7) (24.9)	10 (0.7) (3.8)	22 (1.6) (8.3)	1 (0.1) (0.4)	265
86-100	33 (2.4) (64.7)	16 (1.1) (31.4)	0 (0.0) (0.0)	2 (0.1) (3.9)	0 (0.0) (0.0)	51
100+	6 (0.4) (33.3)	8 (0.6) (44.4)	0 (0.0) (0.0)	4 (0.3) (22.2)	0 (0.0) (0.0)	18
Toplam	997	279	36	81	7	1400

Ki Kare = 46.72

İlişki Katsayısı = 0.18 Anlamlılık Seviyesi: = 0.0006

Aylık gelir düzeyi ile harcama türleri arasındaki ilişkilere baktığımızda; işçi ailesinde gelir düzeyi arttıkça yeme-içme gibi beslenme harcamalarının oransal olarak düştüğü görülmektedir. Buna karşın eğitim ve kültürel giderler, konut giderleri yükselmektedir. İstatistiki bakımdan Tablo 69 anlamlı olduğu görülmekle birlikte anlamlılık derecesi, ilişki katsayısının 0,18 olması sebebiyle ortanın biraz üzerinde görülmektedir.

3.3. İŞÇİ AİLESİ VE SİYASET

İşçinin siyasal bilinci ve siyasal katılımının cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve gelir durumu faktörleri karşısında etkileşimi araştırılmak istenmiş ve siyasal bilinç ile ilgili sorunlar bu faktörlerle analiz edilmiştir.

Tablo 70 : Cinsiyet x Sizce Siyaset Nedir, Hangi Düzeyde Katılıyorsunuz?

	Siyaset Kötü Bir Şeydir, Hiç İlgilenmem	Memleket Meselesidir, Seçimden Seçime Oy Veririm	Belli Bir Siyasi Görüşüm Var. Ama Aktif İlgilenmem	Bir Siyasi Parti Mensubuyum Faal Olarak Katılıyorum	Toplam
Kadın	8 (0.6) (5.3)	87 (6.2) (58.0)	50 (3.6) (33.3)	5 (0.4) (3.3)	150
Erkek	94 (6.7) (7.5)	452 (32.3) (36.2)	576 (41.2) (46.1)	127 (9.1) (10.2)	1249
Toplam	102	539	626	132	1399

Ki Kare = 28.94 İlişki Katsayısı = 0.14 Anlamlılık Seviyesi = 0.0001
Not: "İlgilenmem Eşim İlgilenir" Diyen 1 Kişi, Değerlendirme Dışı Tutulmuştur.

İşçilerin siyasete ilgi düzeyinin aktif olarak düşük olduğunu tespit etmiştik. Tablo 70'de görüleceği gibi bunun sadece kadınlarda (% 5.3) değil erkeklerde de (% 7.5) düşük olduğu görülmektedir. Siyasetle ilgilenme biçimleri sadece seçimden seçime oy verme şeklinde olanların kadınlar arasındaki oranı % 58'dir. Erkeklerde bu oran % 36.2 iken, erkeklerin % 46.1'i belli bir siyasi görüşe sahip olduğunu fakat aktif olarak bir siyasi faaliyete katılmadıklarını söylemektedir. İstatistiki bakımdan Tablo 70 anlamlı kabul edilmekle birlikte anlamlılık düzeyi orta derecede bulunmaktadır.

Tablo 71 : Cinsiyet x Türkiye'de Siyasal Bir Kriz Olduğunda Sızce Sorun Nasıl Çözölmeli?

	Parlamentoda Çözölmeli	Ordu Müdahil Olmalı	Hemen Seçime Gidilmeli	Aydınlar ve Bilim Adamlarından Bir Hükümet Kurulmalı	Toplam
Kadın	47 (3.4) (31.3)	37 (2.6) (24.7)	39 (2.8) (26.0)	27 (1.9) (18.0)	150
Erkek	652 (46.6) (52.2)	145 (10.4) (11.6)	312 (22.3) (25.0)	141 (10.1) (11.3)	1250
Toplam	699	182	351	168	1400

Ki Kare = 34.32

İlişki Katsayısı=0.15

Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

Kadınların siyasete ilgi düzeylerinin nisbeten daha düşük olması, onların siyasal bir kriz anında parlamento dışı çözümlere daha fazla yönelmeleri şeklinde bir netice çıkarmıştır diyebiliriz. Tablo 71'de bir siyasal kriz anında kadınların % 24.7'si "ordu müdahalesini" çözüm olarak önerirken, bu oran erkekler arasında % 11.6'da kalmaktadır. Sorunun parlamentoda çözölmelerini savunanların erkekler arasındaki oranı % 52.2 iken, kadınlar arasında bu oran % 31.3'tür. İstatistiki bakımdan anlamlılık seviyesi orta düzeyde olan bu ilişkinin tablodan da göröldüğü gibi işçi ailesinde kadın ve erkeğin demokrasi bilincinde bir farklılık ortaya koymaktadır.

Tablo 72 : Cinsiyet x Siyasal İstikrar Nasıl Sağlanır?

	Partiler Bıraraya Gelmeli	Herkes Fedakarlık Yapmalı	Atatürkçü Görüşte Birleşmeli	İşçi Sınıfı Örgütlü Siyasete Katılmalı	Toplam
Kadın	38 (2.7) (25.3)	53 (3.8) (35.3)	56 (4.0) (37.3)	3 (0.2) (2.0)	150
Erkek	546 (39.0) (43.7)	462 (33.0) (37.0)	151 (10.8) (12.1)	91 (6.5) (7.3)	1250
Toplam	584	515	207	94	1400

Ki Kare = 74.23

İlişki Katsayısı = 0.22

Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

İŞÇİ AİLESİ

Benzer bir tutumun siyasal istikrar konusunda ortaya çıktığı görülmektedir. Tablo 72'de siyasal istikrar nasıl sağlanır sorusuna cevap veren kadınlar arasında % 2'lik bir grup " işçilerin siyasete katılmasını" savunurken, %72.3'lük bir grup " parlamento dışı" bir çözüm arayışına yönelmektedir. İşçi sınıfının siyasete katılmasını savunan erkeklerin oranı % 7.3 düzeyindedir. İstatistiki bakımdan Tablo 72 anlamlı kabul edilmektedir ve anlamlılık seviyesi yüksektir.

Tablo 73 : Yaş x Türkiye'de Siyasal Bir Kriz Olduğunda Sizce Sorun Nasıl Çözülmeli?

	Parlamentoda Çözülmeli	Ordu Müdahil Olmalı	Hemen Seçime Gidilmeli	Aydınlar ve Bilim Adamlarından Bir Hükümet Kurulmalı	Toplam
15-24	24 (1.7) (30.8)	26 (1.9) (33.3)	22 (1.6) (28.2)	6 (0.4) (7.7)	78
25-34	346 (24.7) (48.1)	104 (7.4) (14.5)	179 (12.8) (24.9)	90 (6.4) (12.5)	719
35-44	285 (20.4) (54.4)	47 (3.4) (9.0)	126 (9.0) (24.0)	66 (4.7) (12.6)	524
45+	44 (3.1) (55.7)	5 (0.4) (6.3)	24 (1.7) (30.4)	6 (0.4) (7.6)	79
Toplam	699	182	351	168	1400

Ki Kare = 48.28

İlişki Katsayısı = 0.18

Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

İşçilerin yaş seviyeleri ile demokrasi bilinçleri arasındaki ilişkilere baktığımızda yaş seviyesi arttıkça "parlamento içi" çözüm yollarının bir siyasal krizden çıkış olarak savunuların oranının arttığını görmekteyiz. Benzer bir ilişkiyi " ordu müdahalesini" bir çözüm olarak görenlerle ilgili olarak da söyleyebiliriz. 15-24 yaş arasında yer alanlardan % 33.3'ü " ordu müdahalesini" savunurken yaş seviyesi arttıkça bu oran giderek düşmektedir. Tablo 73 istatistiki bakımdan anlamlı kabul edilecek istatistiki değerlere sahiptir.

Tablo 74 : Aylık Ücret x Sizce Siyaset Nedir, Hangi Düzeyde Katılıyorsunuz?

	Siyaset Kötü Bir Şeydir, Hiç İlgilenmem	Memleket Meselesidir, Seçimden Seçime Oy veririm	Belli Bir Siyasi Görüşüm Var, Ama Aktif İlgilenmem	Bir Siyasi Parti Mensubuyum Faal olarak Katılıyorum	Toplam
-25	2 (0.1) (8.7)	11 (0.8) (47.8)	10 (0.7) (43.5)	0 (0.0) (0.0)	23
26-45	43 (3.1) (10.0)	162 (11.6) (35.7)	184 (13.1) (43.0)	39 (2.8) (9.1)	428
46-65	41 (2.9) (6.7)	219 (15.6) (37.9)	289 (20.6) (47.1)	65 (4.6) (10.6)	614
66-85	9 (0.6) (3.4)	121 (8.6) (45.7)	112 (8.0) (42.3)	23 (1.6) (8.7)	265
86-100	6 (0.4) (11.8)	23 (1.6) (45.1)	18 (1.3) (35.3)	4 (0.3) (7.8)	51
100+	1 (0.1) (5.6)	3 (0.2) (16.7)	13 (0.9) (72.2)	1 (0.1) (5.6)	18
Toplam	102	539	626	132	1399

Ki Kare = 29.12 İlişki Katsayısı = 0.14 Anlamlılık Seviyesi = 0.015
Not : "Ben İlgilenmem Eşim İlgilenir" Deyen 1 Kişi, Değerlendirilme Dışı Tutulmuştur.

Aylık ücret seviyesi ile siyasete katılma düzeyi arasındaki ilişkilere baktığımızda; ücret seviyesi yükseldikçe siyasete aktif katılımın arttığı nisbi olarak görülmektedir. İstatistiki bakımdan Tablo 74 anlamlı kabul edilmekte ilişki katsayısının nisbi düşüklüğü göz önüne alındığında, anlamlılık derecesi orta düzeyde görülmektedir.

İŞÇİ AİLESİ

**Tablo 75 : Eğitim Durumu x Sizce Siyaset Nedir
Hangi Düzeyde Katılıyorsunuz?**

	Siyaset Kötü Bir Şeydir, Hiç İlgilenmem	Memleket Meselesidir, Seçimden Seçime Oy veririm	Belli Bir Siyasi Görüşüm Var, Ama Aktif İlgilenmem	Bir Siyasi Parti Mensubuyum Faal olarak Katılıyorum	Toplam
Okur-Yazar	1 (0.1) (12.5)	4 (0.3) (50.0)	2 (0.1) (25.0)	1 (0.1) (12.5)	8
İlkokul	45 (3.2) (11.1)	164 (11.7) (40.3)	169 (12.1) (41.5)	29 (2.1) (7.1)	407
Ortaokul	21 (1.5) (8.9)	83 (5.9) (35.3)	105 (7.5) (44.7)	26 (1.9) (11.1)	235
Lise	14 (1.0) (3.8)	135 (9.6) (36.9)	177 (12.6) (48.4)	40 (2.9) (10.9)	366
Meslek Lisesi	20 (1.4) (5.9)	146 (10.4) (43.2)	140 (10.0) (41.4)	32 (2.3) (9.5)	338
Yüksek Okul	1 (0.1) (2.2)	7 (0.5) (15.6)	33 (2.4) (73.3)	4 (0.3) (8.9)	45
Toplam	102	539	626	132	1399

Ki Kare = 42.82 İlişki Katsayısı = 0.17 Anlamlılık Seviyesi = 0.0002
Not : "Ben İlgilenmem Eşim İlgilenir" Diyen 1 Kişi, Değerlendirme Dışı Tutulmuştur.

Tablo 75'te görüleceği üzere, eğitim durumuyla siyasete katılma ilişkisine baktığımızda; "siyaset kötü bir şeydir" diyenlerin oranı okur-yazarlar içerisinde % 12.5, "seçimden seçime oy veririm" diyen okuryazar içindeki oranı %50 iken, yüksek okul mezunu arasında en yüksek oranı "belli bir siyaset görüşüm var fakat aktif olarak ilgilenmiyorum" diyenler oluşturmaktadır. Bu görüşte olanlardan okur-yazarların %25'i, ilkokul mezunu olanların %41.5'i, ortaokul mezunu olanların % 44.7'si, lise mezunlarında % 48.4, yüksek okullarda ise % 73.3'e çıkmaktadır. İstatistiki bakımdan Tablo 75 anlamlı kabul edilmekte, istatistiki değerlere bakıldığında, anlamlılık düzeyi yüksek çıkmaktadır.

Eğitim durumuyla demokrasi bilinci arasındaki ilişkiye baktığımızda; nisbi olarak fazla bir ilişki görülmemektedir. Yüksek eğitimliler parlamento içi çözüme ağırlık verirken, aydınlardan ve bilim adamlarından kurulu hükümeti çıkış yolu olarak görenlerin oranı da, eğitim seviyesine göre özellikle orta eğitim düzeyinde yoğunluk kazanmaktadır.

Tablo 76 : Eğitim Durumu x Türkiye'de Siyasal Bir Kriz Olduğunda Sızce Sorun Nasıl Çözölmeli?

	Parlamentoda Çözölmeli	Ordu Müdahil Olmalı	Hemen Seçime Gidilmeli	Aydınlardan ve Bilim Adamlarından Bir Hükümet Kurulmalı	Toplam
Okur-Yazar	1 (0.1) (12.5)	1 (01) (12.5)	4 (0.3) (50.0)	2 (0.1) (25.0)	8
İlkokul	198 (14.1) (48.5)	61 (4.4) (15.0)	113 (8.1) (27.7)	36 (2.6) (8.8)	408
Ortaokul	128 (9.1) (54.5)	27 (1.9) (11.5)	54 (3.9) (23.0)	26 (1.9) (11.1)	235
Lise	174 (12.4) (47.5)	56 (4.0) (15.3)	89 (6.4) (24.3)	47 (3.4) (12.8)	366
Meslek Lisesi	177 (12.5) (52.4)	34 (2.4) (10.1)	82 (5.9) (24.3)	45 (3.2) (13.3)	338
Yüksek Okul	21 (1.5) (46.7)	3 (0.2) (6.7)	9 (0.6) (20.0)	12 (0.9) (26.7)	45
Toplam	699	182	351	168	1400

Ki Kare = 28.67

İlişki Katsayısı = 0.14 Anlamlılık Seviyesi = 0.017

Eğitim seviyesi ile siyasal istikrarın nasıl sağlanacağı konusundaki ilişkiye baktığımızda da benzeri bir tutarsızlığı görebiliriz. Eğitim düzeyi düşük olan kesimlerde nisbi olarak " partileri ve uzlaşmayı" esas faktör olarak görenlerin oranı yüksektir. Kısaca; eğitim düzeyinin demokratik bilinci oluşturmada sonuçlara bakarak çok fonksiyonel olmadığını söyleyebiliriz. Tablo 76 istatistik bakımından anlamlı kabul edilmekle birlikte, ilişki düzeyi orta derecede çıkmaktadır.

Tablo 77 : Eşinin Eğitim Durumu x Eşinizin Siyasetle İlişkisi Ne Düzeydedir?

	Hiç İlgilenmez	Seçimden Seçime Oy Verir	Aktif Olarak Çalışmalara Katılır	Benim Görüşlerimi Destekler	Toplam
Okur-Yazar	21 (1.5) (47.7)	11 (0.8) (25.0)	0 (0.0) (0.0)	12 (0.9) (27.3)	44
İlkokul	293 (20.9) (37.0)	299 (21.4) (37.8)	16 (1.1) (2.0)	183 (13.1) (23.1)	791
Ortaokul	60 (4.3) (30.3)	91 (6.5) (46.0)	6 (0.4) (3.0)	41 (2.9) (20.7)	198
Lise	61 (4.4) (21.1)	170 (12.1) (58.0)	15 (1.1) (5.2)	43 (3.1) (14.9)	289
Meslek Lisesi	11 (0.8) (29.7)	20 (1.4) (54.1)	0 (0.0) (0.0)	6 (0.4) (16.2)	37
Yüksek Okul	5 (0.4) (12.2)	27 (1.9) (65.9)	4 (0.3) (9.8)	5 (0.4) (12.2)	41
Toplam	451	618	41	290	1400

Ki Kare = 81.66

İlişki Katsayısı =0.23

Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

Eşlerinin eğitim durumuyla, eşlerin siyasete katılımı konusunda ilişkilere baktığımızda eşlerin eğitiminin arttığı oranda siyasete katılma oranlarının da arttığını görmekteyiz. "Hayır siyasetle ilgilenmez eşim benim görüşümü destekler" diyenlerin oranı eğitim seviyesiyle ters orantılıdır. Tablo 77 istatistik bakımından değerlendirildiğinde, anlamlı kabul edilmekte ve ilişki derecesi yüksek çıkmaktadır. Çünkü ilişki katsayısı 0.23 gibi nisbeten yüksek bir değerde çıkmaktadır.

Tablo 78 : Sizce Siyaset Nedir, Hangi Düzeyde Katılıyorsunuz? x Türkiye'nin Geleceğini Nasıl Görüyorsunuz?

	Türkiye Büyük Mesafeler Katetti	Problemler Var Ama Türkiye Gelişiyor	Türkiye İyiye Gidiyor Ama Politikacılar Kötü	Her Şey Kötüye Gidiyor	Toplam
Siyaset Kötü Bir Şeydir, Hiç İlgilenmem	1 (0.1) (1.0)	8 (0.6) (7.8)	33 (2.4) (32.4)	60 (4.3) (58.8)	102
Memleket Meselesidir, Seçimden Seçime Oy Veririm	2 (0.1) (0.4)	65 (4.6) (12.1)	153 (10.9) (28.4)	319 (22.8) (59.2)	539
Belli Bir Siyasi Görüşüm Var Ama Aktif İlgilenmem	8 (0.6) (1.3)	96 (6.9) (15.3)	291 (20.8) (46.5)	231 (16.5) (36.9)	626
Bir Siyasi Parti Mensubuyum Faal Olarak Katılıyorum	2 (0.1) (1.5)	15 (1.1) (11.4)	67 (4.8) (50.8)	48 (3.4) (36.4)	132
Toplam	13	184	544	658	1399

Ki Kare = 75.65 İlişki Katsayısı = 0.23 Anlamlılık Seviyesi = 0.0001
Not: "Ben İlgilenmem Eşim İlgilenir" Diyen 1 Kişi, Değerlendirme Dışı Tutulmuştur.

Tablo 78'de görüldüğü üzere, siyasete katılma düzeyi ile ülkenin geleceğini nasıl gördükleri konusundaki ilişkiye baktığımızda, " siyaset kötü birşeydir, hiç ilgilenmem" diyenler arasında % 58.8 oranında bir grup, ülke geleceğiyle ilgili karamsar görüşlere sahiptirler. "Seçimden seçime oy veririm" diyenler içerisinde % 59.2'si, ülkenin geleceğini karamsar bir gözle değerlendirerek her şey kötüye gidiyor demektirler. Belli bir siyasi görüşe sahip olmakla beraber aktif olarak siyasete katılmayanlar arasında en büyük grubu % 46.5 ile " Türkiye iyiye gidiyor ama politikacılar kötü" görüşünde olanlar oluşturmaktadır. Aktif olarak siyasete katılanların büyük çoğunluğu (% 50.8) bu görüşü savunmaktadır. Görüleceği gibi siyasete katılma düzeyi ile ülkenin geleceği hakkında iyimserlik arasında olumlu bir ilişki vardır. Tablo 78 istatistiki bakımdan anlamlı olarak görülmekte ve anlamlılık düzeyi yüksek çıkmaktadır

Tablo 79 : Sizce Siyaset Nedir, Hangi Düzeyde Katılıyorsunuz? x Türkiye'de Kriz Olduğunda Sizce Sorun Nasıl Çözülmeli?

	Parlamentoda Çözülmeli	Ordu Müdahil Olmalı	Hemen Seçime Gidilmeli	Aydınlar ve Bilim Adamlarından Bir Hükümet Kurulmalı	Toplam
Siyaset Kötü Bir Şeydir, Hiç İlgilenmem	49 (3.5) (48.0)	15 (1.1) (14.7)	25 (1.8) (24.5)	13 (0.9) (12.7)	102
Memleket Meselesidir, Seçimden Seçime Oy Veririm	281 (20.1) (52.1)	78 (5.6) (14.5)	126 (9.0) (23.4)	54 (3.9) (10.0)	539
Belli Bir Siyasi Görüşüm Var Ama Aktif İlgilenmem	302 (21.6) (48.2)	80 (5.7) (12.8)	155 (11.1) (24.8)	89 (6.4) (14.2)	626
Bir Siyasi Parti Mensubuyum Faal Olarak Katılıyorum	67 (4.8) (50.8)	9 (0.6) (6.8)	44 (3.1) (33.3)	12 (0.9) (9.1)	132
Toplam	699	182	350	168	1399

Ki Kare = 15.55 İlişki Katsayısı = 0.10 Anlamlılık Seviyesi = 0.077
Not: "Ben İlgilenmem Eşim İlgilenir" Diyen 1 Kişi, Değerlendirme Dışı Tutulmuştur.

Siyasete katılma biçimi ile siyasi bir kriz karşısındaki tutum arasındaki ilişkilere baktığımızda; en belirgin nokta orduyu siyasal bir kurum olarak değerlendirenlerin oranı, siyasete hiç bir şekilde katılmadığını söyleyenler arasında daha yüksek oranda taraftar kitlesi bulmaktadır. Siyasete ilgi düzeyinin demokrasi bilincini artırıcı yönde etkisi olduğu düşünülebilir. Tablo 79 istatistiki bakımdan anlamlı görülmektedir. Çünkü anlamlılık seviyesi değeri 0.05'in üzerinde çıkmaktadır.

Tablo 80 : Sizce Siyaset Nedir, Hangi Düzeyde Katılıyorsunuz? x Eşinizin Siyasetle İlişkisi Ne Düzeydedir?

	Hiç İlgilenmez	Seçimden Seçime Oy Verir	Aktif Olarak Çalışmalara Katılır	Benim Görüşlerini Destekler	Toplam
Siyaset Kötü Bir Şeydir, Hiç İlgilenmem	61 (4.4) (59.8)	28 (2.0) (27.5)	3 (0.2) (2.9)	10 (0.7) (9.8)	102
Memleket Meselesidir, Seçimden Seçime Oy Veririm	165 (11.8) (30.6)	284 (20.3) (52.7)	5 (0.4) (0.9)	85 (6.1) (15.8)	539
Belli Bir Siyasi Görüşüm Var Ama Aktif İlgilenmem	199 (14.2) (31.8)	268 (19.1) (42.8)	20 (1.4) (3.2)	139 (9.9) (22.2)	626
Bir Siyasi Parti Mensubuyum Faal Olarak Katılıyorum	25 (1.8) (18.9)	38 (2.7) (28.8)	13 (0.9) (9.8)	56 (4.0) (42.4)	132
Toplam	450	618	41	290	1399

Ki Kare = 126.45

İlişki Katsayısı = 0.129 Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

Not: "Ben İlgilenmem Eşim İlgilenir" Diyen 1 Kişi, Değerlendirme Dışı Tutulmuştur.

İşçilerin siyasete katılma düzeyi ile eşlerinin katılma düzeyi arasındaki ilişkiye baktığımızda Tablo 80'de, " siyasete hiç bir şekilde katılmadıklarını" söyleyenlerin % 59.8'inin eşlerinin de siyasetle hiç ilgilenmediği görülmektedir. Seçimden seçime oy verenlerin arasında en yüksek grubu, yine eşleri de seçimden seçime oy verenleri teşkil etmektedir (%52.7). Siyasete aktif olarak katılanların % 42.4'ünün eşleri de kendi görüşlerini desteklediğini ifade etmiştir. Bir anlamda işçi ailesinde eşler arasında siyasal davranış bakımından özellikle erkeğin belirleyici bir siyasal tutum takınması söz konusudur. Katılma düzeylerine paralel olarak eşleri de onların görüşlerine uygun hareket etmektedir. Tablo 80 istatistikî bakımdan anlamlı kabul edilmekte ve ilişki katsayısının 0.29 gibi bir değerde olması anlamlılık düzeyinin yüksekliğine işaret etmektedir.

Tablo 81 : Türkiye'nin Geleceğini Nasıl Görüyorsunuz? x Türkiye'de Siyasal Bir Kriz Olduğunda Sizce Sorun Nasıl Çözülmeli?

	Parlamentoda Çözülmeli	Ordu Müdahil Olmalı	Hemen Seçime Gidilmeli	Aydınlar ve Bilim Adamlarından Bir Hükümet Kurulmalı	Toplam
Türkiye Büyük Mesafeler Katetti	10 (0.7) (76.9)	1 (0.1) (7.7)	1 (0.1) (7.7)	1 (0.1) (7.7)	13
Problemler Var Ama Türkiye Gelişiyor	109 (7.8) (59.2)	19 (1.4) (10.3)	37 (2.6) (20.1)	19 (1.4) (10.3)	184
Türkiye İyiyeye Gidiyor Ama Politikacılar Kötü	250 (17.9) (46.0)	61 (4.4) (11.2)	156 (11.1) (28.7)	77 (5.5) (14.2)	544
Her Şey Kötüye Gidiyor	330 (23.6) (50.1)	101 (7.2) (15.3)	157 (11.2) (23.8)	71 (5.1) (10.8)	659
Toplam	699	182	351	168	1400

Ki Kare = 22.35

İlişki Katsayısı = 0.12 Anlamlılık Seviyesi = 0.0078

Türkiye'nin geleceğini nasıl görüyorsunuz sorusuyla, siyasal krizin nasıl çözüleceği konusundaki ilişkilere baktığımızda; Türkiye büyük mesafeler katetti diyerek geleceğe ümitli bakanların en büyük grubu %76.9 ile siyasal bunalımlardan çıkış olarak "parlamentoyu" öneriyor. Yine problemler var ama Türkiye gelişiyor diyenlerin de en büyük grubu parlamenter çözüm yolunu, siyasal bunalım için çıkış yolu olarak görmektedir (%59.2). Kötümser olanlar arasında bile oran düşmekle beraber "parlamenter" çözüm yolu yüksek oranda tercih edilmiştir. Parlamento dışı çözüm yollarını benimseyenleri en fazla toplandığı grubu karamsarlar arasındadır. İstatistiki bakımdan Tablo 81 anlamlı kabul edilmekle birlikte, anlamlılık düzeyinin zayıf olduğu görülmektedir.

Tablo 82 : Türkiye'nin Geleceğini Nasıl Görüyorsunuz? x Suç Örgütlerine Karşı Çözümü Kim ve Nasıl Üretmeli?

	Hukuk ve Bağımsız Yargı	Hükümetin Kararlı Tutumlu	Kamuoyu ve Medya	Bilimsel Çevreler	Toplam
Türkiye Büyük Mesafeler Katetti	10 (0.7) (76.9)	2 (0.1) (15.4)	0 (0.0) (0.0)	1 (0.1) (7.7)	13
Problemler Var Ama Türkiye Gelişiyor	94 (6.7) (51.1)	76 (5.4) (41.3)	6 (0.4) (3.3)	8 (0.6) (4.3)	184
Türkiye İyiyeye Gidiyor Ama Politikacılar Kötü	294 (21.0) (54.0)	205 (14.6) (37.7)	33 (2.4) (6.1)	12 (0.9) (2.2)	544
Her Şey Kötüye Gidiyor	319 (22.8) (48.4)	293 (20.9) (44.5)	34 (2.4) (5.2)	13 (0.9) (2.0)	659
Toplam	717	576	73	34	1400

Ki Kare = 16.72

İlişki Katsayısı = 0.11

Anlamlılık Seviyesi = 0.0533

Benzer bir ilişkiyi Hukuk Devleti kavramı konusunda da görmek mümkündür. Türkiye'nin gelişmesinden ümitli olanların büyük bir çoğunluğu (%76.9'u) suç örgütlerine karşı çözümün bağımsız yargı ve hukuk tarafından üretilmesi gerektiği fikrini savunmaktadır. Bu bilinç her şey kötüye gidiyor diyen karamsarlar arasında nisbeten düşüktür. Fakat Tablo 82 istatistiki bakımdan anlamlı kabul edilmemektedir. Çünkü anlamlılık seviyesi değeri 0.05'ten daha yüksek çıkmaktadır.

3.4. AİLE VE TOPLUMSAL ÇEVRE İLİŞKİLERİ

3.4.1. EĞİTİM VE AİLE

İşçinin ve eşinin eğitim durumu, işçi ailesinin özelliklerini ortaya koymak bakımından önemli bir veri oluşturmaktadır.

Burada anketlere yansiyacak eğitim seviyesi göstergeleri olarak okuma-yazma bilgisi ve formel eğitim yani öğrenim düzeyleri ele alınmıştır. Esasen eğitimin niceliksel olarak ele alınacak göstergeleri de bu yönde toplanmaktadır.

Tablo 83 : Çocuk Sayısı x Eğitim Durumu

	Okur-Yazar	İlkokul	Ortaokul	Lise	Meslek Lisesi	Yüksek Okul	Toplam
0	0 (0.0) (0.0)	9 (0.6) (5.3)	19 (1.4) (11.2)	74 (5.3) (43.5)	57 (4.1) (33.5)	11 (0.8) (6.5)	170
1	1 (0.1) (0.3)	53 (3.8) (13.5)	53 (3.8) (13.5)	143 (10.2) (36.3)	122 (8.7) (31.0)	22 (1.6) (5.6)	394
2	2 (0.1) (0.4)	167 (11.9) (33.9)	103 (7.4) (20.9)	104 (7.4) (21.1)	107 (7.6) (21.7)	10 (0.7) (2.0)	493
3	2 (0.1) (0.9)	106 (7.6) (45.9)	44 (3.1) (19.0)	34 (2.4) (14.7)	43 (3.1) (18.6)	2 (0.1) (0.9)	231
4	2 (0.1) (2.4)	53 (3.8) (63.9)	14 (1.0) (16.9)	8 (0.6) (9.6)	6 (0.4) (7.2)	0 (0.0) (0.0)	83
5	1 (0.1) (5.0)	12 (0.9) (60.0)	1 (0.1) (5.0)	3 (0.2) (15.0)	3 (0.2) (15.0)	0 (0.0) (0.0)	20
6+	0 (0.0) (0.0)	8 (0.6) (88.9)	1 (0.1) (11.1)	0 (0.0) (0.0)	0 (0.0) (0.0)	0 (0.0) (0.0)	9
Toplam	8	408	235	366	338	45	1400

Ki Kare = 288.03

İlişki Katsayısı = 0.41 Anlamlılık = 0.0001

Eğitimin ailenin çeşitli özelliklerini etkileyen bir kurum olduğu bilinmektedir. Bunlardan birisi de çocuk sayısı ile eğitim arasındaki ilişkidir. Denekler arasında üç çocuktan sonra yüksek okul mezununun bulunmamasını, eğitim seviyesinin çocuk sayısını kısıtlayan bir fonksiyon gördüğü şeklinde değerlendirebiliriz. Üç ve daha fazla çocuk sahibi olanların oranı en fazla ilkokul mezunları arasında toplanmaktadır. Tablo 83 istatistiki bakımdan anlamlı kabul edilmekte ve anlamlılık seviyesi çok yüksek çıkmaktadır. Çünkü ilişki katsayısının 0.41 gibi yüksek bir değerde çıkmış olması, eğitim seviyesinin yükselmesiyle, çocuk sayısının çok düştüğünü göstermektedir.

Tablo 84 : Çocuk Sayısı x Eşinin Eğitim Durumu

	Okur-Yazar	İlkokul	Ortaokul	Lise	Meslek Lisesi	Yüksek Okul	Toplam
0	2 (0.1) (1.2)	46 (3.3) (27.1)	29 (2.1) (17.1)	74 (5.3) (43.5)	11 (0.8) (6.5)	8 (0.6) (4.7)	170
1	3 (0.2) (0.8)	165 (11.8) (41.9)	64 (4.6) (16.2)	127 (9.1) (32.2)	14 (1.0) (3.6)	21 (1.5) (5.3)	394
2	8 (0.6) (1.6)	317 (22.6) (64.3)	79 (5.6) (16.0)	71 (5.1) (14.4)	10 (0.7) (2.0)	8 (0.6) (1.6)	493
3	19 (1.4) (8.2)	172 (12.3) (74.5)	21 (1.5) (9.1)	14 (1.0) (6.1)	1 (0.1) (0.4)	4 (0.3) (1.7)	231
4	5 (0.4) (6.0)	70 (5.0) (84.3)	5 (0.4) (6.0)	2 (0.1) (2.4)	1 (0.1) (1.2)	0 (0.0) (0.0)	83
5	3 (0.2) (15.0)	16 (1.1) (80.0)	0 (0.0) (0.0)	1 (0.1) (5.0)	0 (0.0) (0.0)	0 (0.0) (0.0)	20
6+	4 (0.3) (44.4)	5 (0.4) (55.6)	0 (0.0) (0.0)	0 (0.0) (0.0)	0 (0.0) (0.0)	0 (0.0) (0.0)	9
Toplam	44	791	198	289	41	37	1400

Ki Kare = 333.64

İlişki Katsayısı = 0.44 Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

İŞÇİ AİLESİ

Benzeri bir ilişkinin işçinin eşinin eğitim seviyesiyle çocuk sayısı arasındaki ilişkilerde de ortaya çıktığı görülmektedir. Üç ve daha fazla çocuk sahibi olanların içinde eşleri ilkökul bitirenlerin oranı %74.5 iken, bu oran yüksek okullarda %1.7'ye gerilemektedir. Lise ve meslek lisesi bitirmiş olan eşlerle çocuk sayısı arasında bir farklılaşma çok açık bir şekil görülmesi de, ilkökul ve sonrası eğitim seviyelerinde belirgin bir farklılaşma sözkonusudur. Tablo 84 istatistiki bakımdan anlamlı kabul edilmekte ve anlamlılık seviyesi çok yüksek çıkmaktadır. Çünkü ilişki katsayısı 0.44 gibi çok yüksek olması, çocuk sayısı ile eşinin eğitim durumuna oranında önemli bir değişme olduğunu göstermektedir.

Tablo 85 : Eğitim Durumu x Eşinin Eğitim Durumu

	Okur-Yazar	İlkokul	Ortaokul	Lise	Meslek Lisesi	Yüksek Okul	Toplam
Okur-Yazar	3 (0.2) (37.5)	4 (0.3) (50.0)	0 (0.0) (0.0)	1 (0.1) (12.5)	0 (0.0) (0.0)	0 (0.0) (0.0)	8
İlkokul	28 (2.0) (6.9)	332 (23.7) (81.4)	30 (2.1) (7.4)	15 (1.1) (3.7)	2 (0.1) (0.5)	1 (0.1) (0.2)	408
Ortaokul	6 (0.4) (2.6)	150 (10.7) (63.8)	48 (3.4) (20.4)	28 (2.0) (11.9)	2 (0.1) (0.9)	1 (0.1) (0.4)	235
Lise	1 (0.1) (0.3)	136 (9.7) (37.2)	58 (4.1) (15.8)	149 (10.6) (40.7)	4 (0.3) (1.1)	18 (1.3) (4.9)	366
Meslek Lisesi	6 (0.4) (1.8)	158 (11.3) (46.7)	57 (4.1) (16.9)	82 (5.9) (24.3)	29 (2.1) (8.6)	6 (0.4) (1.8)	338
Yüksek Okul	0 (0.0) (0.0)	11 (0.8) (24.4)	5 (0.4) (11.1)	14 (1.0) (31.1)	0 (0.0) (0.0)	15 (1.1) (33.3)	45
Toplam	44	791	198	289	37	41	1400

Ki Kare = 535.56

İlişki Katsayısı = 0.53 Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

İşçi ailesinde eğitim durumu bir başka ifadeyle eşlerin eğitim durumları arasındaki ilişkileri analiz ettiğimizde önemli paralellikler ortaya çıkmaktadır. Eğitim seviyeleri ilkokul mezunu olanlardan % 81.4'ünün eşleri de ilkokul mezunudur. Dikkat çeken bir husus işçilerin eğitim seviyeleri yükseldikçe eşlerinin eğitim seviyelerinde artış görülmesidir. Mesala yüksekokul mezunlarının %33.3'ünün eşleri de yüksek okul mezunudur. Yine az da olsa eşlerini eğitim seviyeleri kendi eğitim seviyelerinden yüksek olan işçinin bulunmasında ilginçtir. Bu oranda yüksekokul mezunları arasında %24.4'lük bir grubun ilkokul mezunu ile, % 31.1'lik bir grubun lise mezunu ile evliyken, % 33.3'ünün kendisi gibi yüksek okulu mezunu ile evlendiği dikkat çekmektedir. Tablo 85 istatistiki bakımda anlamlı kabul edilmekte ve anlamlılık düzeyi çok yüksek çıkmaktadır. Buna göre eşinin eğitim durumuyla işçinin eğitim durumu arasında çok sıkı bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 86 : Eğitim Durumu x Eşinizle Nasıl Evlendiniz?

	Görücü Usulü	Akraba	Kendim Tanıştım	Toplam
Okur-Yazar	7 (0.5) (87.5)	0 (0.0) (0.0)	1 (0.1) (12.5)	8
İlkokul	203 (14.5) (49.8)	39 (2.8) (9.6)	166 (11.9) (40.7)	408
Ortaokul	108 (7.7) (46.0)	17 (1.2) (7.2)	110 (7.9) (46.8)	235
Lise	103 (7.4) (28.1)	19 (1.4) (5.2)	244 (17.4) (66.7)	366
Meslek Lisesi	104 (7.4) (30.8)	11 (0.8) (3.3)	223 (15.9) (66.0)	338
Yüksek Okul	4 (0.3) (8.9)	1 (0.1) (2.2)	40 (2.9) (88.9)	45
Toplam	529	87	784	1400

Ki Kare = 108.45

İlişki Katsayısı = 0.27

Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

İŞÇİ AİLESİ

Eğitim durumu ile eş seçme şekli arasında bir ilişki olup olmadığına baktığımızda, eğitim seviyesi arttıkça görücü usulü ve akraba evliliği oranının düştüğü görülmektedir. Tablo 86 istatistikî bakımdan anlamlı kabul edilmekte ve anlamlılık düzeyi yüksek çıkmaktadır.

Eğitim durumu ile baba mesleği arasındaki ilişkilere baktığımızda ilkökul mezunlarında baba mesleği hususunda en büyük oranı çiftçilerin oluşturduğu görülmektedir (%51). Ortaokul mezunları arasında da oran çok düşmekle beraber babası çiftçi olanlar ağırlıktayken (% 34.5), lise mezunlarında oran babaları işçi olanlarda ağırlık kazanmaktadır (%30.3). Meslek liselerinde de durum benzerdir (% 36.1). Yüksekokul mezunları arasında mesleklerinde ağırlıklı oran % 26.7 ile babası memur olanlara konmuştur.

Tablo 87 : Eğitim Durumu x Evlendikten Sonra anne ve Babanızla Birlikte Oturdunuz mu?

	Hayır	Evet Bir Müddet Oturdum	Halen Birlikteyiz	Uzun Süre Beraber Oturdum	Toplam
Okur-Yazar	4 (0.3) (50.0)	0 (0.0) (0.0)	2 (0.1) (25.0)	2 (0.1) (25.0)	8
İlkokul	144 (10.3) (35.3)	87 (6.2) (21.3)	47 (3.4) (11.5)	130 (9.3) (31.9)	408
Ortaokul	101 (7.2) (43.0)	54 (3.9) (23.0)	28 (2.0) (11.9)	52 (3.7) (22.1)	235
Lise	195 (13.9) (53.3)	62 (4.4) (16.9)	41 (2.9) (11.2)	68 (4.9) (18.6)	366
Meslek Lisesi	179 (12.8) (53.0)	69 (4.9) (20.4)	38 (2.7) (11.2)	52 (3.7) (15.4)	338
Yüksek Okul	34 (2.4) (75.6)	5 (0.4) (11.1)	4 (0.3) (8.9)	2 (0.1) (4.4)	45
Toplam	657	277	160	306	1400

Ki Kare = 67.62

İlişki Katsayısı = 0.21

Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

Eğitim durumu ile evlilik sonrası anne-baba evinde birlikte oturup oturmadığı hususunda ilişkilere baktığımızda hiç birlikte olmadıklarını söyleyenlerin oranı, ilkokul mezunu olanlardan başlayarak artmaktadır. Okur yazar sayısının toplam 8 kişi olması sebebiyle onların oranını ihmal edersek işçilerin eğitim seviyeleri arttıkça evlendikten sonra ayrı ev açma eğilimleri artmaktadır diyebiliriz. Tablo 87 istatistiki bakımdan anlamlı kabul edilmekte ve anlamlılık düzeyi yüksek çıkmaktadır.

Tablo 88 : Eğitim Durumu x Aile İçinde Kararları Nasıl Alırsınız?

	Ev İçi Meselelerde Eşim	Bütün Kararları Ben Alırım	Ortak Hareket Ederiz	Kararları Ben Alırım Eşime de Danışırım	Toplam
Okur-Yazar	0 (0.0) (0.0)	1 (0.1) (12.5)	5 (0.4) (62.5)	2 (0.1) (25.0)	8
İlkokul	17 (1.2) (4.2)	110 (7.9) (27.0)	241 (17.2) (59.1)	40 (2.9) (9.8)	408
Ortaokul	5 (0.4) (2.1)	51 (3.6) (21.7)	155 (11.1) (66.0)	24 (1.7) (10.2)	235
Lise	4 (0.3) (1.1)	48 (3.4) (13.1)	285 (20.4) (77.9)	29 (2.1) (7.9)	366
Meslek Lisesi	9 (0.6) (2.7)	54 (3.9) (16.0)	234 (16.7) (69.2)	41 (2.9) (12.1)	338
Yüksek Okul	0 (0.0) (0.0)	3 (0.2) (6.7)	38 (2.7) (84.4)	4 (0.3) (8.9)	45
Toplam	35	267	958	140	1400

Ki Kare = 52.36

İlişki Katsayısı = 0.19

Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

Eğitim seviyesinin aile içi ilişkileri çeşitli şekillerde etkilemesi beklenen bir şeydir. Burada ilkokul mezunlarının " bütün kararları ben alırım" diyenlerinin oranı %27 iken bunun eğitim seviyesi yükseldikçe azaldığını görmekteyiz. Yi-

İŞÇİ AİLESİ

ne ortak hareket ederiz diyenlerin oranı da eğitim seviyesine paralel olarak artmaktadır. Fiilen söylenenlerin ne kadar doğru olup olmadığını bilemeyiz. Fakat en azından "değer" olarak eğitim seviyesinin artması ile işçi ailesinde kararları eşlerin ortak alması gerektiği düşüncesi arasında açık olumlu bir ilişki olduğu bellidir. Tablo 88 istatistiki bakımdan anlamlı kabul edilecek istatistiki değerlere sahiptir ve anlamlılık düzeyi yüksek çıkmaktadır.

**Tablo 89 : Eğitim Durumu x Karınızı Döver misiniz?
(Kocanız Sizi Döver mi)?**

	Çok Sınırlı İken	Sık Sık	Arada Bir	Kesinlikle Hayır	Bugüne Kadar Bir İki Defa	Toplam
Okur-Yazar	2 (0.1) (25.0)	0 (0.0) (0.0)	1 (0.1) (12.5)	3 (0.2) (37.5)	2 (0.1) (25.0)	8
İlkokul	16 (1.1) (3.9)	5 (0.4) (1.2)	82 (5.9) (20.1)	208 (14.9) (51.0)	97 (6.9) (23.8)	408
Ortaokul	9 (0.6) (3.8)	1 (0.1) (0.4)	23 (1.6) (9.8)	159 (11.4) (67.7)	43 (3.1) (18.3)	235
Lise	10 (0.7) (2.7)	4 (0.3) (1.1)	31 (2.2) (8.5)	281 (20.1) (76.8)	40 (2.9) (10.9)	366
Meslek Lisesi	9 (0.6) (2.7)	2 (0.1) (0.6)	33 (2.4) (9.8)	232 (16.6) (68.6)	62 (4.4) (18.3)	338
Yüksek Okul	2 (0.1) (4.4)	0 (0.0) (0.0)	4 (0.3) (8.9)	34 (2.4) (75.6)	5 (0.4) (11.1)	45
Toplam	48	12	174	917	249	1400

Ki Kare = 84.16

İlişki Katsayısı = 0.24

Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

Eğitim seviyesi ile eşi dövme veya kocanın dövmesi gibi, aile içi şiddet uygulaması arasındaki ilişkilere baktığımızda çok açık bir şekilde görünmektedir ki eşe karşı uygulanan şiddetle, eğitim seviyesi arasında ters bir orantı vardır. Tablo 89 istatistiki bakımda anlamlı kabul edilecek şekildedir ve anlamlılık düzeyi yüksek çıkmaktadır.

Tablo 90 : Eşinin Eğitim Durumu x Aile İçinde Kararları Nasıl Alırsınız?

	Ev içi Meselelerde Eşim	Bütün Kararları Ben Alırım	Ortak Hareket Ederiz	Kararları Ben Alırım Eşime de Danışırım	Toplam
Okur-Yazar	2 (0.1) (4.5)	14 (1.0) (31.8)	22 (1.6) (50.0)	6 (0.4) (13.6)	44
İlkokul	26 (1.9) (3.3)	187 (13.4) (23.6)	494 (35.3) (62.5)	84 (6.0) (10.6)	791
Ortaokul	3 (0.2) (1.5)	38 (2.7) (19.2)	136 (9.7) (68.7)	21 (1.5) (10.6)	198
Lise	2 (0.1) (0.7)	25 (1.8) (8.7)	238 (17.0) (82.4)	24 (1.7) (8.3)	289
Meslek Lisesi	2 (0.1) (5.4)	2 (0.1) (5.4)	29 (2.1) (78.4)	4 (0.3) (10.8)	37
Yüksek Okul	0 (0.0) (0.0)	1 (0.1) (2.4)	39 (2.8) (95.1)	1 (0.1) (2.4)	41
Toplam	35	267	958	140	1400

Ki Kare = 71.42

İlişki Katsayısı = 0.22 Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

Yukardakine benzer bir ilişkinin de eşin eğitim durumuyla aile içi kararların alınması şeklinde de ortaya çıkacağı beklenir. Gerçekten de eğitim seviyesi yükseldikçe "ortak hareket ederiz" düşüncesi ağırlık taşımaktadır. Tablo 90, istatistiki bakımdan anlamlıdır ve anlamlılık düzeyi yüksek çıkmaktadır.

Tablo 91 : Eşinin Eğitim Durumu x Arkadaşlık Ya da Komşuluk İlişkilerini Kim Belirler?

	Ben Belirlerim	Eşimle Birlikte	Alışılmış Şekilde Sürdürürüz	Eşim Belirler	Toplam
Okur-Yazar	13 (0.9) (29.5)	23 (1.6) (52.3)	6 (0.4) (13.6)	2 (0.1) (4.5)	44
İlkokul	182 (13.0) (23.5)	466 (33.3) (58.9)	105 (7.5) (13.3)	38 (2.7) (4.8)	791
Ortaokul	31 (2.2) (15.7)	137 (9.8) (69.2)	18 (1.3) (9.1)	12 (0.9) (6.1)	198
Lise	27 (1.9) (9.3)	233 (16.6) (80.6)	20 (1.4) (6.9)	9 (0.6) (3.1)	289
Meslek Lisesi	4 (0.3) (10.8)	28 (2.0) (75.7)	2 (0.1) (5.4)	3 (0.2) (8.1)	37
Yüksek Okul	4 (0.3) (9.8)	32 (2.3) (78.0)	3 (0.2) (7.3)	2 (0.1) (4.9)	41
Toplam	261	919	154	66	1400

Ki Kare = 60.48

İlişki Katsayısı = 0.20

Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

Yine eşin eğitim durumu ile komşuluk-arkadaşlık ilişkilerini kimin belirlediği hususunda bağlantı bize eğitimin ortak karar almada ya pratik olarak ya da değer olarak etkili bir süreç olarak işlediğini göstermektedir. İstatistikî bakımdan Tablo 91 anlamlı kabul edilecek bir istatistikî değere sahiptir. İlişki katsayısının 0.20 olması anlamlılık derecesini de yükseltmektedir.

3.5. AİLE İÇİ İLİŞKİLER

İşçi ailesinin, aile içi ilişkileri ile ailenin toplumsal yapısının belli özelliklerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Sorunların anlaşılmasında özellikle işçinin ve ailesinin içinde yaşadığı toplumsal ilişkiler ve bunun bir parçası olan aile içi ilişkiler önemlidir.

Tablo 92 : Baba Mesleği x Aile İçinde Kararları Nasıl Alırsınız?

	Ev İçi Meselelerde Eşim	Bütün Kararları Ben Alırım	Ortak Hareket Ederiz	Kararları Ben Alırım Eşime de Danışırım	Toplam
İşçi	9 (0.6) (2.2)	71 (5.1) (17.4)	287 (20.5) (70.5)	40 (2.9) (9.8)	407
Çiftçi	14 (1.0) (3.0)	116 (8.3) (24.5)	297 (21.2) (62.7)	47 (3.4) (9.9)	474
Memur	4 (0.3) (2.8)	18 (1.3) (12.7)	102 (7.3) (71.8)	18 (1.3) (12.7)	142
Esnaf	2 (0.1) (2.0)	14 (1.0) (13.7)	73 (5.2) (71.6)	13 (0.9) (12.7)	102
Diğer	5 (0.4) (2.6)	34 (2.4) (17.8)	132 (9.4) (69.1)	20 (1.4) (10.5)	191
Serbest	1 (0.1) (1.2)	14 (1.0) (16.7)	67 (4.8) (79.8)	2 (0.1) (2.4)	84
Toplam	35	267	958	140	1400

Ki Kare = 25.35

İlişki Katsayısı = 0.13 Anlamlılık Seviyesi = 0.045

Aile içi karar süreçlerinin nasıl işlediği veya bu konudaki değerlerin oluşumunu etkileyen bir kaynak ta toplumsal orijindir. Baba mesleği bu konuda bize fikir verebilir. Bu açıdan baktığımızda "ortak hareket ederiz" diyenler arasında en yüksek oran kentli meslekler diyebileceğimiz serbest çalışanlar başta olmak üzere (%79.8), memur (71.8) olanların oranı yüksek, çiftçi orijinlilerde ise düşüktür. Babaları çiftçi olanların %24.5'i bütün kararları ben alırım derken, babası diğer meslekten olanlarda bu oran nisbeten düşük çıkmaktadır. Tablo 92 istatistiki bakımdan anlamlı kabul edilmekle birlikte anlamlılık düzeyi düşük çıkmaktadır. Yani baba mesleği ile aile içinde karar alma esasında cevaplarda önemli bir farklılık bulunmamaktadır.

Kararların karı ve koca tarafından nasıl alındığı, hangi düzeyde kararlara katıldığı, önemli bir hususta aile içi tartışmalar veya problemlerin tartışma şekline nasıl geldiği de diğer önemli bir yönü oluşturur.

Aile içinde geçimsizlik veya tartışmalara en çok neyin sebep olduğu hususunda kadın ve erkekler arasında bazı farklı görüşler bulunmaktadır. Kadınların% 6.7'si tartışma nedeni olarak kocasının ailesini görürken, bu oran erkeklerde % 2.4 kadardır. Yine kadınlar aile içi tartışmaları dışa vurmak istemeyip %16 oranında bir grup " tartışmıyoruz" dediği halde, bu oran erkeklerde daha düşüktür. Hem erkeklerde hem de kadınlarda aile içi problemlerin kaynağı konusunda maddi problemleri görme veya gösterme eğilimi oldukça yüksektir. Kadınların% 41.3'ü, erkeklerin % 60.9'u bu düşüncelyi desteklemektedirler.

Tablo 93 : Aylık Ücret x Aile İçinde En Çok Tartışmaya Yol Açan Olaylar Nelerdir?

	Gelir ve Maddi Problemler	Eşimin Ailesi	Çocuklar Yüzünden	Eşimin Kötü Alışkanlıkları	Tartışma Olmuyor	Diğer	Toplam
-25	14 (1.0) (60.9)	0 (0.0) (0.0)	2 (0.1) (8.7)	1 (0.1) (4.3)	2 (0.1) (8.7)	4 (0.3) (17.4)	23
26-45	300 (21.4) (70.1)	8 (0.6) (1.9)	27 (1.9) (6.3)	6 (0.4) (1.4)	33 (2.4) (7.7)	54 (3.9) (12.6)	428
46-65	367 (26.2) (59.7)	11 (0.8) (1.8)	76 (5.4) (12.4)	9 (0.6) (1.5)	52 (3.7) (8.5)	100 (7.1) (16.3)	615
66-85	118 (8.4) (4.5)	15 (1.1) (5.7)	47 (3.4) (17.7)	4 (0.3) (1.5)	36 (2.6) (13.6)	45 (3.2) (17.0)	265
86-100	17 (1.2) (33.3)	5 (0.4) (9.8)	11 (0.8) (21.6)	2 (0.1) (3.9)	10 (0.7) (19.6)	6 (0.4) (11.8)	51
100+	7 (0.5) (38.9)	1 (0.1) (5.6)	4 (0.3) (22.2)	1 (0.1) (5.6)	2 (0.1) (11.1)	3 (0.2) (16.7)	18
Toplam	823	40	167	23	135	212	1400

Ki Kare = 91.18

İlişki Katsayısı = 0.25

Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

Aile içi tartışmaların sebebi olarak en çok maddi sorunlar üzerinde durulduğuna göre, aylık ücret düzeyi ile aile içi tartışma nedenleri arasındaki ilişkilere baktığımızda bunu doğrulayacak veriler olup olmadığı önem kazanacaktır. Gerçekten de düşük gelirli içerisnde aile içi tartışmalarda maddi problemleri neden olarak gösterenlerin oranı çok yüksektir. Yüksek gelir gruplarında da "maddi problemleri" neden olarak görenlerin oranı yüksek olmakla birlikte, nisbi olarak gelir arttıkça maddi nedene bağlama yerine diğer faktörlerin ağırlığı artmaktadır. Tablo 93, istatistiki bakımdan bu yorumu destekleyecek anlamlılık düzeyindedir.

Tablo 94 : Eşinizle Nasıl Evlendiniz? x Evlendikten Sonra Anne ve Babanızla Birlikte Oturdunuz mu?

	Hayır	Evet Bir Müddet Oturdum	Halen Birlikteyiz	Uzun Süre Beraber Oturdum	Toplam
Görücü Usulü	203 (14.5) (38.4)	124 (8.9) (23.4)	54 (3.9) (10.2)	148 (10.6) (28.0)	529
Akraba	33 (2.4) (37.9)	18 (1.3) (20.7)	9 (0.6) (10.3)	27 (1.9) (31.0)	87
Kendim Tanıştım	421 (30.1) (53.7)	135 (9.6) (17.2)	97 (6.9) (12.4)	131 (9.4) (16.7)	784
Toplam	657	277	160	306	1400

Ki Kare =46.93

İlişki Katsayısı = 0.18 Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

Eşlerin evlenme şekliyle, evlenme törenleriyle, evlilik sonrası aileleriyle ilişkisi bir ailenin geleneksel dokuyla olan bağlarının nasıl evrildiğini veya nasıl sürdürüldüğünü gösterecek bir husustur. Evliliklerini görücü usulüyle yapmış olanların %61.6'sı evlendikten sonra anne-baba evinde birlikte ya belli bir süre oturmuş veya hala oturmakta olanlardan oluşmaktadır. Eşlerini kendisi tanışarak bulanlar içerisinde bu oran % 46.3'tür Kısaca geleneksel usullerle evlenenlerin, geleneksel geniş aileden kopma ilişkileri de nisbeten zayıf görünmektedir. Tablo 94 istatistiki bakımdan anlamlı kabul edilmekte ve anlamlılık düzeyi yüksek çıkmaktadır.

Evlenme veya eş seçim şekliyle aile içi kararların oluşması arasında bir ilişki düşünülebilir. Eğer eş seçimi geleneksel yolla gerçekleştiriliyorsa, aile içi kararlara katılımın gelenekseli belli bir ölçüde yansıtması beklenir. Bu ilişkiyi araştırdığımızda görücü usulüyle evlenenler arasında ortak hareket ederiz diyenlerin oranı % 58.2 iken, kendi tanışan eşlerde bu oran % 75.8'dir. "Bütün kararları erkeğin aldığı" söyleyenlerin oranı görücü usulle evlenenlerin % 26.1'i iken, " Kendim tanışıp seçtim" diyenlerin ancak % 14'ü böyle düşünmektedir. Kısaca geleneksel ilişkilerin görülüşü ailelerde en azından " değersel bir ilke" olarak aile içi kararlara katılım çok düşük görülmektedir.

Tablo 95 : Çocuk Sayısı x Eşinin Mesleği

	Çalışmıyor	İşçi	Memur	Esnaf	Evkadını	Diğer	Toplam
0	1 (0.1) (0.6)	48 (3.4) (28.2)	11 (0.8) (6.5)	2 (0.1) (1.2)	92 (6.6) (54.1)	16 (1.1) (9.4)	170
1	2 (0.1) (0.5)	53 (3.8) (13.5)	37 (2.6) (9.4)	8 (0.6) (2.0)	258 (18.4) (65.5)	36 (2.6) (9.1)	394
2	2 (0.1) (0.4)	24 (1.7) (4.9)	11 (0.8) (2.2)	3 (0.2) (0.6)	422 (30.1) (85.6)	31 (2.2) (6.3)	493
3	1 (0.1) (0.4)	3 (0.2) (1.3)	3 (0.2) (1.3)	1 (0.1) (0.4)	217 (15.5) (93.9)	6 (0.4) (2.6)	231
4	0 (0.0) (0.0)	1 (0.1) (1.2)	1 (0.1) (1.2)	0 (0.0) (0.0)	79 (5.6) (95.2)	2 (0.1) (2.4)	83
5	0 (0.0) (0.0)	1 (0.1) (5.0)	0 (0.0) (0.0)	0 (0.0) (0.0)	19 (1.4) (95.0)	0 (0.0) (0.0)	20
6+	0 (0.0) (0.0)	0 (0.0) (0.0)	1 (0.1) (11.1)	0 (0.0) (0.0)	8 (0.6) (88.9)	0 (0.0) (0.0)	9
Toplam	6	130	64	14	1095	91	1400

Ki Kare =201.73

İlişki Katsayısı = 0.35

Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

Çocuk sayısı ile eşin mesleği arasındaki ilişkiye baktığımızda, eşlerin ev kadını olanların dışında üçten fazla çocuk sahibi olma eğiliminin çok düşük olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle çok çocuk yapmayla eşin ev kadını olması arasında olumlu bir ilişki vardır. Tablo 95 istatistiki bakımdan anlamlı kabul edilmekte ve anlamlılık seviyesi, ilişki katsayısının 0.35 çıkması çok yüksek yorumlanabilmektedir.

3.6. AİLENİN KÜLTÜREL DEĞERLERİ

İşçi ailesinin kültürel özelliklerinden birisi olarak da inanç alanını irdeleyebiliriz. Kadınlarla erkekler arasında bu konuda bir farklılaşma ilk planda göze çarpmaktadır. İnançlar konusunda erkeklerin %60.2'si "inançlara bağlılık" esası üzerinde dururken, kadınlar için daha çok "psikolojik tatmin ve huzur" gibi manevi yönüne ağırlık vermektedirler. Tablodan da izlenebilecek olan verileri biz dört kategoride ele alıyoruz. Bunlardan birincisi gelenekçi bakış diyebileceğimiz inanç meselesine bağlı olup olmamak gibi bakan kategori; ikincisi inanç meselesini bireysel-iç konu olarak kavrayan, bir bağımlılık tehdidi olmasını istemeyen, hoşgörü kaynağı olarak ele alan kategori; üçüncü ise tamamen mistik/psikolojik husus olarak gören gruptur. İnançlara olumsuz bakan bir diğer grubu dördüncü kategori olarak ele alabiliriz.

Tablo 96 : Cinsiyet x İnançların Hayatımızdaki Önemi Nedir?

	İnanmak İnsanlara Huzur Verir	İnançlar Bağımlılığa Yol Açmamalı	İnançlara Bağlı Olmak Gerekir	İnançlar Tutuculuğun Kaynağıdır	Toplam
Kadın	44 (3.1) (29.3)	453 (3.2) (30.0)	53 (3.8) (35.3)	8 (0.6) (5.3)	150
Erkek	305 (21.8) (24.4)	173 (12.4) (13.8)	752 (53.7) (60.2)	20 (1.4) (1.6)	1250
Toplam	349	218	805	28	1400

Ki Kare =47.46

İlişki Katsayısı = 0.18 Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

Araştırma kapsamındaki deneklerin içinde erkeklerin geleneksel/ bağımlılık duygusu ağırlık taşırken, kadınlarda psikolojik/ tatmin kaynağı ve hoşgörü sınırı içinde kalan bir inanç anlayışının yaygın olduğu ifade edilebilir.

Tablo 97 : Yaş x İnançların Hayatınızdaki Önemi Nedir?

	İnanmak İnsanlara Huzur Verir	İnançlar Bağnazlığa Yol Açmamalı	İnançlara Bağlı Olmak Gerekir	İnançlar Tutuculuğun Kaynağıdır	Toplam
15-24	15 (1.1) (19.2)	13 (0.9) (16.7)	49 (3.5) (62.8)	1 (0.1) (1.3)	78
25-34	174 (12.4) (24.2)	100 (7.1) (13.9)	429 (30.6) (59.7)	16 (1.1) (59.7)	719
35-44	141 (10.1) (26.9)	94 (6.7) (17.9)	279 (19.9) (53.2)	10 (0.7) (1.9)	524
45 +	19 (1.4) (24.1)	11 (0.8) (13.9)	48 (3.4) (60.8)	1 (0.1) (1.3)	79
Toplam	349	218	805	28	1400

Ki Kare=8.76 İlişki Katsayısı = 0.079 Anlamlılık Seviyesi = 0.459

Tablo 97, yaş grupları açısından inançlar konusundaki tutumlarda ciddi bir farklılaşma görülmediği, anlamlılık seviyesinin düşük çıktığı görülmektedir (0.459). Burada genç kategoriden yukarıya doğru gittikçe geleneksel tutum ağırlığının azaldığını, fakat 45 yaşın üzerinde tekrar arttığını tesbit edebiliriz. Bu bize kökeni geleneksel tarım kültüründe olan gençlerin kentte kaldıkça daha bireysel tutum takındıklarını (25-45yaş arasında) bununla beraber eski kuşak işçilerin geleneksel tutumlarını değiştirmeye yatkın olmadıklarını gösterebilir. Fakat Tablo 97 istatistiki bakımdan anlamlı kabul edilmemektedir.

İŞÇİ AİLESİ

Tablo 98 : Eğitim Durumu x İnançların Hayatınızdaki Önemi Nedir?

	İnanmak İnsanlara Huzur Verir	İnançlar Bağnazlığa Yol Açmamalı	İnançlara Bağlı Olmak Gerekir	İnançlar Tutuculuğun Kaynağıdır	Toplam
Okur Yazar	3 (0.2) (37.5)	0 (0.0) (0.0)	5 (0.4) (62.5)	0 (0.0) (0.0)	8
İlkokul	93 (6.6) (22.8)	41 (2.9) (10.0)	269 (19.2) (65.9)	5 (0.4) (1.2)	408
Ortaokul	64 (4.6) (27.2)	26 (1.9) (11.1)	141 (10.1) (60.0)	4 (0.3) (1.7)	235
Lise	87 (6.2) (23.8)	81 (5.8) (22.1)	188 (13.4) (51.4)	10 (0.7) (2.7)	366
Meslek Lisesi	91 (6.5) (26.9)	56 (4.0) (16.6)	184 (13.1) (54.4)	7 (0.5) (2.1)	338
Yüksek Okul	11 (0.8) (24.4)	14 (1.0) (31.1)	18 (1.3) (40.0)	2 (0.1) (4.4)	45
Toplam	349	218	805	28	1400

Ki Kare =46.60

İlişki Katsayısı = 0.18

Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

Yukarıdaki yorumu destekleyecek benzer verileri deneklerin eğitim özellikleri ile, inançları arasındaki ilişkilerde görmek mümkündür. Eğitim seviyesi arttıkça inançlar konusunda geleneksel tutum azalmakta inançların bağnazlığa yol açmayan bir şekilde, bir hoşgörü kaynağı olarak görülmesi artmaktadır. Benzeri bir şekilde inançlara olumsuz bir tavır takılan onları tutuculuğun kaynağı olarak görenlerin oranı da eğitim seviyesine paralel bir şekilde artmaktadır. İlkokul mezunları arasında bu görüşü benimseyenlerin oranı % 1.2 iken,

yüksek okul mezunlarında nisbeten artarak %4.4'e çıkmıştır. Tablo 98 istatistiki değerlerin nisbi yüksekliğine bakılarak, istatistiki olarak anlamlı kabul edilmekte bu çerçevede anlamlılık derecesi de ortanın üstünde olduğu görülmektedir.

Evlenme veya eş seçimi şekliyle inançlar karşısında tutumların karşılaştırılmasında bu konuda bize bazı bilgiler verebilir. İnançlar konusunda gelenekçi tutum içinde olanların ve görücü usulle evlenenlerin oranı % 64.7 gibi oldukça yüksektir. Kendisi tanışarak eşini seçenler arasında ise bu oran % 54.2 dir. İnançları tutuculuğun kaynağı şeklinde değerlendirenlerin oranı görücü usulle evlenenler arasında % 0.8 oranında kalırken, eşini kendisi seçenler arasında %2.8dir. Kısaca geleneksel-toplumsal ilişkilerin devam ettiği işçi ailelerinde inanç konusunda geleneksel formlar içindedir. Bununla beraber değişim eğiliminden bahsetmek gerekirse, gelenekselden bireyese, huzura, psikolojik tatmine doğru bir değişimden söz edilebilir.

Tablo 99 : İnançların Hayatınızdaki Önemi Nedir? x Kız Çocukların Eğitimi Konusundaki Düşünceler

	Belli Bir Seviyeye Kadar Okutulmalı	Bir Meslek Sahibi Oluncaya Kadar Oku.	Okuyabildiği Yere Kadar Okutulmalı	Sadece Din ve Ahlak Eğitimi	Ancak Bazı Mesleklere Sahip Olana Kadar Oku.	Toplam
İnanmak	21	21	287	18	2	349
İnsanlara	(1.5)	(1.5)	(20.5)	(1.3)	(0.1)	
Huzur Verir	(6.0)	(6.0)	(82.2)	(5.2)	(0.6)	
İnançlar	7	10	198	2	1	218
Bağnazlığa Yol	(0.5)	(0.7)	(14.1)	(0.1)	(0.1)	
Açmamalı	(3.2)	(4.6)	(90.8)	(0.9)	(0.5)	
İnançlara	43	22	691	42	7	805
Bağlı Olmak	(3.1)	(1.6)	(49.4)	(3.0)	(0.5)	
Gerekir	(5.3)	(2.7)	(85.8)	(5.2)	(0.9)	
İnançlar	0	2	26	0	0	28
Tutuculuğun	(0.0)	(0.1)	(1.9)	(0.0)	(0.0)	
Kaynağıdır	(0.0)	(7.1)	(92.9)	(0.0)	(0.0)	
Toplam	71	55	1202	62	10	1400

Ki Kare =22.36

İlişki Katsayısı = 0.12 Anlamlılık Seviyesi = 0.0336

İnançların kız çocukların eğitimiyle bir ilişkisi bulunup bulunmadığına baktığımızda anlamlılık düzeyinin yüksek olduğunu tespit edebiliriz. Bizim geleneksel inanç tutumu diye adlandırdığımız grubun diğer gruplardan belirgin bir şekilde farklılaşmadığını görmekteyiz. Bununla beraber kız çocuklarının sadece " din ve ahlak" eğitimi görmelerini savunanların oranı hususunda bir farklılaşma görülürken; yine inançları " tutuculuk kaynağı" olarak görenlerin kız çocuklarının eğitimi konusundaki tutumları diğer gruplardan oldukça farklıdır. Tablo 99 istatistiki bakımdan anlamlı kabul edilmekle birlikte, değerlere bakıldığında anlamlılık düzeyi düşük çıkmaktadır.

Tablo 100 : İnançların Hayatınızdaki Önemi Nedir? x Türkiye'de Siyasal Bir Kriz Olduğunda Sızce Sorun Nasıl Çözölmeli?

	Parlamentoda Çözölmeli	Ordu Müdahil Olmalı	Hemen Seçime Gidilmeli	Aydınlar ve Bilim Adamlarından Bir Hükümet Kurulmalı	Toplam
İnanmak	154	47	101	47	349
İnsanlara	(11.0)	(3.4)	(7.2)	(3.4)	
Huzur Verir	(44.1)	(13.5)	(28.9)	(13.5)	
İnançlar	104	27	44	43	218
Bağnazlığa Yol	(7.4)	(1.9)	(3.1)	(3.1)	
Açmamalı	(47.7)	(12.4)	(20.2)	(19.7)	
İnançlara	433	104	196	72	805
Bağlı Olmak	(30.9)	(7.4)	(14.0)	(5.1)	
Gerekir	(53.8)	(12.9)	(24.3)	(8.9)	
İnançlar	8	4	10	6	28
Tutuculuğun	(0.6)	(0.3)	(0.7)	(0.4)	
Kaynağıdır	(28.6)	(14.3)	(35.7)	(21.4)	
Toplam	699	182	351	168	1400

Ki Kare =33.09

İlişki Katsayısı = 0.15

Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

İnançların, demokrasi bilincini etkileyip etkilemediğini araştırdığımızda ilginç bir sonuç, inançlara olumsuz değer yükleyen grubun %35.7 ile, demokrasi dışı bir yolu siyasal krizlerden çıkış için gerekli görenler ile en geleneksel tutuma sahip olanlarda da bu oranın % 21.8 gibi çok düşük kalmasıdır. Bu noktada geleneksel tutumla siyasetin demokratikleşmesi arasında olumlu bir ilişki olduğu görölmektedir. Tablo 100 istatistiki bakımdan anlamlı kabul edilmekte ve anlamlılık düzeyi orta derecede çıkmaktadır.

Tablo 101 : İnançların Hayatınızdaki Önemi Nedir? x Türkiye'nin Geleceğini Nasıl Görüyorsunuz?

	Türkiye Büyük Mesafeler Kateeti	Problemler Var Ama Türkiye Gelişiyor	Türkiye İyiye Gidiyor Ama Politikacılar Kötü	Herşey Kötüye Gidiyor	Toplam
İnanmak	1	56	130	162	349
İnsanlara	(0.1)	(4.0)	(9.3)	(11.6)	
Huzur Verir	(0.3)	(16.0)	(37.2)	(46.4)	
İnançlar	2	44	92	80	218
Bağnazlığa Yol	(0.1)	(3.1)	(6.6)	(5.7)	
Açmamalı	(0.9)	(20.2)	(42.2)	(36.7)	
İnançlara	9	83	311	402	805
Bağlı Olmak	(0.6)	(5.9)	(22.2)	(28.7)	
Gerekir	(1.1)	(10.3)	(38.6)	(49.9)	
İnançlar	1	1	11	15	28
Tutuculuğun	(0.1)	(0.1)	(0.8)	(1.1)	
Kaynağıdır	(3.6)	(3.6)	(39.3)	(53.6)	
Toplam	13	184	544	659	1400

Ki Kare =28.84

İlişki Katsayısı = 0.14

Anlamlılık Seviyesi = 0.0007

Araştırma kapsamındaki deneklerin inanç konusundaki tutumlarının, Türkiye'nin geleceği konusundaki düşünceleriyle ilişkisine baktığımızda, inançları tutuculuk kaynağı olarak görenlerin en büyük oranı (% 53.6) ülkenin geleceği konusunda karamsardır. Diğer gruplarda bu oranın daha düşük olduğu görülmektedir. Tablo 101 istatistiki bakımdan anlamlı kabul edilmekte ve anlamlılık düzeyi orta derecede çıkmaktadır. Çünkü ilişki katsayısı nisbeten küçüktür.

3.7.GELECEĞE BAKIŞ

Gelecek konusundaki kanaatlerin oluşumunda işçinin yaşı ve inançların önemli bir etkisi bulunmaktadır. Bu amaçla ilk olarak inançların hayat içindeki önemiyle gelecek konusundaki düşünceler arasında bir bağ kurulmaya çalışılmıştır.

Tablo 102 : Yaş x Türkiye'nin Geleceğini Nasıl Görüyorsunuz?

	TürkiyeBüyük Mesafeler Kateeti	Problemler Var AmamTürkiye Gelişiyor	Türkiye İyiye Gidiyor Ama Politikaclar Kötu	Herşey Kötüye Gidiyor	Toplam
15-24	1 (0.1) (1.3)	9 (0.6) (11.5)	26 (1.9) (33.3)	42 (3.0) (53.8)	78
25-34	8 (0.6) (1.1)	81 (5.8) (11.3)	275 (19.6) (38.2)	355 (25.4) (49.4)	719
35-44	4 (0.3) (0.8)	83 (5.9) (15.8)	206 (14.7) (39.3)	231 (16.5) (44.1)	524
45+	0 (0.0) (0.0)	11 (0.8) (13.9)	37 (2.6) (46.5)	31 (2.2) (39.2)	79
Toplam	13	184	544	659	1400

Ki Kare =11.87

İlişki Katsayısı = 0.09

Anlamlılık Seviyesi = 0.220

Ülkenin geleceği konusunda gençlerin yaşlı kuşaklara göre daha karamsar olduğu, başka bir ifadeyle yaş arttıkça ülkenin geleceğine ilişkin daha iyimser beklentilerin arttığı görülmektedir. Ancak Tablo 102'nin istatistiki bakımdan anlamlı olmadığı görülmektedir.

3.8. AİLE VE KENTSEL İLİŞKİLER

İşçi ailesi üzerinde kentsel ilişkilerin etkilerine baktığımızda özellikle ailenin kuruluş şekline göre itibaren bunu açık olarak izlemek mümkündür.

Tablo 103 : İl x Eşinizle Nasıl Evlendiniz?

	Görücü Usulü	Akraba	Kendim Tanıştım	Toplam
Ankara	231 (16.5) (51.4)	41 (2.9) (9.1)	177 (12.6) (39.4)	449
İstanbul	216 (15.4) (27.0)	28 (2.0) (3.5)	555 (39.6) (69.5)	799
Konya	82 (5.9) (53.9)	18 (1.3) (11.8)	52 (3.7) (34.2)	152
Toplam	529	87	784	1400

Ki Kare =141.259 İlişki Katsayısı = 0.30 Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

Mesela İstanbul'da eşlerini kendi tanışıp bulduklarını söyleyenlerin oranı % 69.5 gibi çok yüksek bir rakamı temsil ederken, bu oran Ankara'da %39.4'de kalmakta, Konya'da ise % 34.2'ye kadar gerilemektedir. Türkiye'nin en büyük metropolitan alanı İstanbul'la son 10 yılda Türkiye'nin yeni sanayileşen kentlerinden birisi olan Konya'nın bu ilişki düzeyinde farklılaşması oldukça ilginçtir. Bu durum, metropolleşmenin ailesel ilişkilerde bireysel davranışları besleyici bir etkisi olarak yorumlanabilir. Tablo 103 istatistiki bakımdan anlamlı göstergelere sahiptir. İlişki katsayısının 0.30 çıkması anlamlılık derecesinin yüksekliğine yorumlanabilir.

Tablo 104 : İl x Evlendikten Sonra Anne ve Babanızla Birlikte Oturdunuz mu?

	Hayır	Evet Bir Müddet Oturdum	Halen Birlikteyiz	Uzun Süre Beraber Oturdum	Toplam
Ankara	204 (14.6) (45.4)	113 (8.1) (25.2)	43 (3.1) (9.6)	89 (6.4) (19.8)	449
İstanbul	425 (30.4) (53.2)	139 (9.9) (17.4)	97 (6.9) (12.1)	138 (9.9) (17.3)	799
Konya	28 (2.0) (18.4)	25 (1.8) (16.4)	20 (1.4) (13.2)	79 (5.6) (52.0)	152
Toplam	657	277	160	306	1400

Ki Kare =116.67 İlişki Katsayısı = 0.28 Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

İŞÇİ AİLESİ

Bunu destekleyen diğer bir veri ise evlendikten sonra ayrı bir ev açıp açmama yada baba ailesiyle birlikte oturma sorunuyla ilgilidir. Yine İstanbul'da evlendikten sonra ailesiyle hiç oturmadıklarını ifade edenlerin oranı % 53 iken, Ankara'da % 45.4, Konya'da ise %18.4'dür. Bu da göstermektedir ki Konya geleneksel etkileri aile ilişkileri içerisinde en yoğun olan kentsel bölgedir. Tablo 104 istatistiki bakımdan anlamlı kabul edilecek istatistiki değerlere sahiptir. İlişki katsayısının nisbi yüksekliği anlamlılık derecesini yükseltmektedir.

Tablo 105 : İl x Kız Çocukların Eğitimi Konusundaki Düşünceler

	Belli Bir Seviyeye Kadar Okutulmalı	Bir Meslek Sahibi Oluncaya Kadar Oku.	Okuyabildiği Yere Kadar Okutulmalı	Sadece Din ve Ahlak Eğitimi Verilmeli	Ancak Bazı Mesleklere Sahip Olana Kadar Oku.	Toplam
Ankara	26 (1.9) (5.8)	18 (1.3) (4.0)	385 (27.5) (85.7)	18 (1.3) (4.0)	2 (0.1) (0.4)	449
İstanbul	27 (1.9) (3.4)	33 (2.4) (4.1)	718 (51.3) (89.9)	15 (1.1) (1.9)	6 (0.4) (0.8)	799
Konya	18 (1.3) (11.8)	4 (0.3) (2.6)	99 (7.1) (65.1)	29 (2.1) (19.1)	2 (0.1) (1.3)	152
Toplam	71	55	1202	62	10	1400

Ki Kare =115.38

İlişki Katsayısı = 0.27

Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

Kentsel etkinin aile içi değer biçimlerini etkileyip etkilemediği konusunda önemli bir veri alanı da eğitimin ahlak ve dinsel alanda sınırlanmasını gösteren tutumdur. İstanbul da eğitimden sadece dinsel fonksiyonlar bekleyenlerin oranı % 1.9 iken, Ankara'da bu oran % 4'e yükselmekte, Konya'da ise % 19.1 gibi olağanüstü bir seviyeye çıkmaktadır. Tablo 105 anlamlı kabul edilmekte ve anlamlılık düzeyi çok yüksek çıkmaktadır. Çünkü ilişki katsayısı 0.29 bir değer almaktadır.

Tablo 106 : İ x Karınızı Döver misiniz? (Kocanız Sizi Döver mi)?

	Çok Sınırlı İken	Sık sık	Arada Bir	Kesinlikle	Büğüne Kadar Bir İki Defa	Toplam
Ankara	20 (1.4) (4.5)	1 (0.1) (0.2)	101 (7.2) (22.5)	250 (17.9) (55.7)	77 (5.5) (17.1)	449
İstanbul	24 (1.7) (3.0)	4 (0.3) (0.5)	42 (0.3) (5.3)	591 (42.2) (74.0)	138 (9.9) (17.3)	799
Konya	4 (0.3) (2.6)	7 (0.5) (4.6)	31 (2.2) (20.4)	76 (5.4) (50.0)	34 (2.4) (22.4)	152
Toplam	48	12	174	917	249	1400

Ki Kare =130.66

İlişki Katsayısı = 0.29

Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

Kentsel etkinin aile içi ilişkileri etkileyip etkilemediği karı koca arasındaki ilişkilerin üzerinde ne düzeyde belirleyici olduğuna baktığımızda, aile içi şiddet, kocanın karısını dövmesi hususu önem kazanmaktadır. Kentsel farklılaşma açısından baktığımızda İstanbul'da oturanların % 74'ü kesinlikle kadınların dövülmeyeceğini ifade ederken Ankara 'da bu oran % 55.7'ye, Konya'da ise % 50'ye gerilemektedir. Tablo 106 anlamlı kabul edilmekte ve anlamlılık düzeyi çok yüksek çıkmaktadır.

Tablo 107 : İ x Aile İçinde Baba ve Çocuklar Arasında Sorun Çıktığında Annenin Rolü Ne Oluyor? (Ne Olmalı) ?

	Çocukları Korumalı	Hiç Konuşmam, Karışmam	Babanın Otoritesini Sağlar	Arayı Bulurum	Diğer	Toplam
Ankara	43 (3.1) (9.6)	84 (6.0) (18.7)	104 (7.4) (23.2)	165 (11.8) (36.7)	53 (3.8) (11.8)	449
İstanbul	91 (6.5) (11.4)	206 (14.7) (25.8)	122 (8.7) (15.3)	215 (15.4) (26.9)	165 (11.8) (20.7)	799
Konya	45 (3.2) (29.6)	12 (0.9) (7.9)	31 (2.2) (20.4)	59 (4.2) (38.8)	5 (0.4) (3.3)	152
Toplam	179	302	257	439	223	1400

Ki Kare =113.19

İlişki Katsayısı = 0.27

Anlamlılık Seviyesi = 0.0001

İŞÇİ AİLESİ

Yine aile içerisinde baba otoritesinin bir göstergesi olarak aldığımız, baba ve çocuklar arasında çıkan bir sorun da annenin rolünü irdelediğimiz de, annenin arabulucuğu veya çocukları koruyarak baba ile çocukları arasındaki mesafeyi sabit tutup baba otoritesini üretme işlevini metropolitan İstanbul'dan uzaklaştıkça daha fazla benimsediği gözlenmektedir. Tablo 107 istatistiki bakımdan anlamlı kabul edilmekte ve anlamlılık düzeyi çok yüksek çıkmaktadır.

Tablo 108 : İl x Konut Edinme Şekli

	Tasarruf Yoluyla	Anne ve Babadan	Kooperatif Yoluyla	Köydeki Evimi Sattım	Toplam
Ankara	99 (11.8) (40.6)	78 (9.3) (32.0)	61 (7.3) (25.0)	6 (0.7) (2.5)	244
İstanbul	183 (21.8) (37.0)	265 (31.5) (53.6)	45 (5.4) (9.1)	1 (0.1) (0.2)	494
Konya	44 (5.2) (43.1)	29 (3.5) (28.4)	28 (3.3) (27.5)	1 (0.1) (1.0)	102
Toplam	326	372	134	8	840

Ki Kare =69.21 İlişki Katsayısı = 0.27 Anlamlılık Seviyesi = 0.0001
Not : Evi Kira Olan Kişi Sayısı 560' dir.

Kentsel yapının aile üzerindeki etkileri açısından baktığımızda anlamlı bir ilişkinin konut edinme biçiminde kentsel yerleşme arasında görüldüğü tesbit edilmiştir. Burada enteresan olan ilişki Konya gibi geleneksel formu diğer iki kente göre yeni değişime uğrayan bir mekanda kooperatif yoluyla konut edinme oranının çok yüksek olmasıdır. Bunu Konya'nın geleneksel kültürünün modernleşme karşısında rasyonel bir dayanışma modeli yaratması şeklinde yorumlayabiliriz. Buradanda anlaşılacağı gibi geleneksel değer ve inançlar bir başka bağlam da modern bir davranış biçimini temellendiren ve besleyen bir işleve sahip olabilmektedir. Tablo 108 istatistiki bakımdan anlamlı kabul edilmekte ve özellikle ilişki katsayısının 0.27 çıkmış olmasını anlamlılık düzeyinin çok yüksek olduğuna yorumlayabiliriz.

BÖLÜM III

DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME (DEEPTH INTERVIEW) SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Derinlemesine görüşmelerde, araştırma yöntemini açıklarken de bahsettiğimiz gibi anket çalışmasında bir " t " zamanında deneklere sorulan sorulara ve verilen tepkilerden elde edilen verilerin ötesinde, olay ve olguların anlamsal olarak incelenmesi sözkonusudur. Ankete dayalı saha araştırmasının önümüze koyduğu rakamlar ve oranlar bize belli bir çerçeve sunabilir; fakat bu çerçevenin içeriğinin anlaşılması, bu sorulara cevap verenlerin davranışlarının nedenlerini açıklarken kullandıkları mantıkta, gerekçelerde ve onların sembolik referanslarının kavranmasıyla ulaşılabileceğini söyleyebiliriz. Kısacası anket verilerine yansıyan ve yansımayan anlamsal-sembolik olarak o davranışların bilinmeyen nedenleri, ancak deneklerle yapılan derinlemesine görüşmelerde, belli bir problematik içinde sistematik görüşme teknikleri anlamlı hale getirebilir.

Derinlemesine görüşmelerde işçiler aile ortamında veya işyerinde yada uygun mekanda ziyaret edilerek uzun süreli görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde çoğu kere eşlerle ve çocuklarla birlikte olunmuş, yaş ve davranışları uygun olduğunda çocuklarla da konuşulmuştur.

Görüşmeler aile içinde yapılıyorsa önce eşlerle ayrı ayrı konuşulmuş sonra belli bir konuya çekilerek birlikte görüşülmüş, aile içi benzerlik ve farklılıkların ne düzeyde ortaya çıkıp-çıkmadığına; çıkıyorsa neden ve nasıl çıktığına, çıkmıyorsa bastırılma mı yoksa " uyma davranışı" içinde olup olmadığına bakılmıştır.

Derinlemesine görüşmelerde işçi ailesi üyelerine genellikle hayat hikayeleri anlatılarak soruşturma sürdürülmeye çalışılmıştır. Bu anlatım çeşitli sorularla "aile yapısını" sergilemeye dönük bir şekilde müdahale edilip konu hep belli çerçevelerde sürdürülmüş ve bizim aile yapısı ile ilgili bilgi ihtiyacımız bu uzun anlatılanlar içinden seçilerek alınmaya çalışılmıştır.

Derinlemesine görüşmelere hayat hikayeleri ile başladığımızı ifade ettik. Bu hikayelerin başlangıcı " nerelisiniz, babanız nereli, ne iş yapardı, aile kökeniniz hakkında bize biraz bilgi verir misiniz?" sorusuyla başlamıştır.

Görüşme yaptığımız ailelerin yaklaşık yarıya yakını (57 aile) babası taşradan gelmiş ve bunların 36 tanesi çiftçi babaların çocuklarıdır.

İşçilerin, tamamen babaları veya dedeleri oturulan kentin dışından gelen bir yada bir kaç kuşak kentli olan işçilerin geleneksel aile yapılarıyla belli münasebetleri olduğu görülmektedir.

İşçilerin ister babaları kırsal kesimden gelmiş olsun isterse dede veya daha büyük babaları gelmiş olsun, geleneksel aile yapısının etkileri, hepsinin baba ailesinde oldukça önemli bir rol oynadığı görülmektedir.

Baba ailesinin geleneksel özelliği dediğimiz bu nitelikleri şöyle sıralayabiliriz:

- 1) Baba ailesinde, büyükbaba ve büyükannenin otoritesi sözkonusudur.
- 2) Baba ailesinden baba ve kardeşleri arasında (amca ve halalar) sıkı bir dayanışma vardır.
- 3) Baba ailesinde, baba veya amcalar evlendikten sonra belli sürelerde aile içinde kalmışlar, daha sonra bir kaç kardeş evlenince aileden kopup başka ev açmışlardır.
- 4) Baba ailesinde büyükbabanın otoritesi, çocuklarının desteğini, iş kurup (erkek çocuklarda) evlendirmeye kadar (hem kız, hem erkeklerde), ev açıp kendi ayaklarının üzerinde duracak bir aile olması durumuna gelinceye kadar uzanmaktadır.

Göründüğü gibi geleneksel ailede" babanın sorumluluğu" çocuklarının onsekiz yaşına girmesiyle bitmeyerek, asıl o dönemde şiddetini artırarak ve çocukların kendilerine yeterliliğinin süreklileşmesine kadar uzanmaktadır.

5) Babanın sorumluluğu kavramı daha önce de açıklandığı gibi geleneksel toplumda aile kurumunda, baba otoritesine geniş bir meşruiyet sağlamaktadır. Baba bu sorumluluğu vasıtasıyla geleneksel toplumun içerisinde ahlaki, ekonomik ve toplumsal bir rol düzeni içinde kendisinden bekleneni yerine getirerek geleneğin sürdürülmesinde fonksiyonel olmakta, hem de ailenin yeniden üretimini sağlamaktadır. Böylece **gelenek; aile; baba otoritesi** arasında birbirini besleyen bir süreç işlemektedir.

Geleneksel aile geleneksel toplumsal formasyonunun üretiminde yer alan kısmi toplumsal yapılardan birisidir.

Sanayileşmenin tesiriyle ortaya çıkan yapısal değişimler mekan boyutunda kentleşme şeklinde bir neticeyi ortaya koyarken, toplumsal organizasyonda da yeni toplumsal rol ve kurumsal farklılaşmalar yaratmaktadır. İşçileşme süreci bu farklılaşmanın önemli sonuçlarından birisidir. Bu noktada yapısal değişimin etkisiyle "geleneksel aile" üzerinde kurulu olduğu sosyal temellerdeki farklılaşma ile gücünü ve yaygınlığını sınırlayan toplumsal baskı ve etkilere maruz kalmaktadır. Bunun çok önemli iki neticesi bulunmaktadır:

1- Bunlardan birincisi toplumsal yapıdaki değişimle, geleneksel toplumsal yapı-geleneksel aile-baba otoritesi arasındaki ilişkilerde bir kopma yaşanmaktadır. Kopmayla birlikte geleneksel toplumun çözülmesiyle, geleneksel ailenin diğer kurumsal ve kısmi yapılarından gelen besleyici kaynaklarının, dayanaklarının kaybolması veya kaybolmaya başlamasıdır. Bu durumda "geleneksel aile"nin diğer geleneksel toplumsal kurumların yaptığı katkı türünden fonksiyonlarının da yaşaması düşünülemez veya oldukça zayıflamış olur denilebilir.

2- İkinci nokta geleneksel ailenin zayıflama veya değişim sürecinin başlamasıyla ortaya çıkar. Geleneksel aile ile baba otoritesi arasındaki bağ, babanın sorumluluğu fonksiyonu çerçevesinde ya devam etmeye çalışır ya da değişen ilişkiler içerisinde, ailenin yeniden üretimde baba otoritesinin rolü yeni yapılarla eklenerek, değersel ilke olarak, kendisini sürdürecektir bir form kazanır. Bu form yapısal değişimin kurumsal olarak en fazla yoğunlaştığı "geçiş ailesi" diye adlandırdığımız aile yapılarında kendisini fazlasıyla ifade etmek fırsatını bulmaktadır.

"İşçi ailesi" araştırmasında yaptığımız derinlemesine görüşmelerde yukarıda çizmeye çalıştığımız ilişkinin boyutlarını tanımlamamıza yarayacak oldukça fazla veri bulmak mümkün olmuştur.

İşçi ailesini yarıya yakın bir kısmında eşler birbirleriyle tanışarak evlendiklerini ifade etmişlerdir. Yine yarıdan fazlası evlenir evlenmez ayrı ev açarak baba ailesinden ayrı bir aile kurduklarını söylemişlerdir. Derinlemesine görüşmelerde eşleriyle nasıl tanıştıklarının hikayesi dinlenmiştir. Bu "eşimi kendim tanışarak buldum" ifadelerinin yarıya yakını eşlerini komşuları arasından, yine ailenin tanıdığı ailelerin kızlarından bulmuşlardır. Yine eş bulmada görücü usülü denince akla gelen birbirini tanımayan erkek ve kadınların, görücülerin arayıp bulduğu kadınlarla evlenmesi değilde daha geniş anlamda kullanıldığı yani ailenin büyüklerinin görüp beğendiği sonra evlenecek genç erkeğe anne veya kız kardeşi vasıtasıyla bahsedip, adresini vererek, tanımadık uzak bir yerde ise bir bahane yaratıp yaratılarak erkeğin kadını görmesini bir şekilde sağlayıp,

ondan sonra " dünür" gönderip kız istemeye gidilmesi şeklinde farklı aşamalardan geçtiği gözlemlenmiştir. Bu görücü kavramının içine komşu ve yakın ailelerin (akrabalık veya hemşehricilik, aynı köyden olma gibi) kızlarını anne veya aile büyüklerinden birisinin tavsiyesi üzerine; evlenecek erkeğin; sözkonusu olan ve zaten çoğu zaman tanıdığı veya daha önce görmüş olduğu kıza daha alıcı gözle bakması, eğer erkek ve kız birbirini beğenmişlerse sürecin evlilikle bittiği ilişkiler de girmektedir.

O halde " görücü" kavramıyla, " kendim görüp beğendim " ifadeleri arasında çok açık bir fark bulunmadığı söylenebilir. Bu durumda bizim bu ifadelerden ayırım yapmamızı sağlayacak bir noktayı tespit etmemiz gereklidir. Yaptığımız derinlemesine görüşmelerden ulaştığımız analitik netice şudur. Eğer erkek ve kadın ailelerinin referansı olmadan, işyeri, okul veya herhangi bir yerde birbirleriyle tanışmış, konuşmuş ve evliliğe giden bir konum oluşturmuşsa biz buna " bireysel eş seçimi"; ailenin referansı ile eşlerin tanışıp konuşması, görücünün tavsiyesiyle eşlerin birbirlerini almaya karar vermesi gibi çeşitli usulleri de " görücü kavramı" içinde ele alabiliriz. Dikkat edilirse " görücü usulü" erkek ailesinin referansı ile, erkeğin onayı ve kızın ailesi ya da kızın kabul etmesiyle oluşan bir evlilik yoludur ve bunda ailenin onayı, " aile referansı " ayırt edici bir noktadır.

Bize " eşimi kendim tanışarak buldum " diyenlerin yaklaşık %30'unun da yine aile referansı ile eşleriyle tanışıp ve evlenme kararı vermesi, evlilik sürecinde geleneksel mekanizmaların işçi ailesinde %75-80 düzeyinde devam ettiği gözlenmiştir.

Evlilik törenleri, çeyiz, yeni ev açma, işçilerin tamamına yakınında baba ailesinin sorumluluğunda gerçekleşmiştir. 100 aile içerisinde sadece 17 ailede çeyiz verilmediği, babanın düğün yapmadığı veya düğün masraflarına katılmadığı görülmüştür. Bunların 11 tanesi " kız kaçırarak" evlendiğini söylemiştir. Bu kızlar babasından çeyiz alamamışlardır. Fakat daha sonra barışınca ailesi ufak tefek eşya konusunda yardım yapmıştır. Burada erkek tarafının desteği söz konusudur. Diğer 6 ailede ise, çeşitli sebeplerden dolayı, düğünlerini evlenen çiftler kendi paralarıyla yapmışlardır.

Düğün yapma hala baba sorumluluğunda ve babanın çocuklarla olan bağının, duygusal yanının yanısıra, en önemli fonksiyonlarından birisidir.

Evliliklerini yaşadıkları şehirde yaptıklarını söyleyen işçilerin %2.3 törenlerini düğün salonlarında yaptıklarını söylemişlerdir. Geri kalan ise evlilik

törenini aile içinde, "baba evinde" yapmıştır. Evlilikte yeni bir evin açılıp açılmadığını araştırdığımızda, işçi ailelerinde %60'tan fazlası düğünden sonra erkeğin baba ailesiyle birlikte oturduklarını söylemişlerdir. Özellikle ailenin hanımları " kayınpeder ve kayınvalideden rahatsız olmamakla" beraber, insanın kendi evinde " hanım olmasının başka olduğu" hususunu belirtmişlerdir. Bu ailelerden hala 16 tanesi kayınpeder veya kayınvalideyle veya her ikisiyle birlikte oturmaktadır.

İşçi ailelerinde özellikle genç ailelerde (7 aile), baba ailesiyle birlikte oturmalarından bir müddet sonra ayrı bir ev açacaklarını fakat bunun için "biraz kendilerini toparlamalarının lazım olduğunu" ifade ettikleri görülmüştür. Bazıları ise anne ve babasıyla birlikte oturmakla " ayakta durabileceklerini " babanın gecekondusuna yeni ilaveler yaparak birlikte yaşadıklarını söylemişlerdir. Yine apartmanda ailesiyle birlikte yaşayan bir aile "böylece kira vermeye gerek kalmıyor" dedikten sonra, birlik içinde yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Bütün bu ifadelerden işçi ailesinde geleneksel baba otoritesine dayalı aile ilişkilerinin, evlenme şekillerinden, birlikte oturmaya kadar çeşitli düzeylerde devam ettiği görülmektedir. Baba evinden ayrılarak kendine yeni bir müstakil ev açmış olanların çoğu da babalarıyla yakın yerlerde, aynı mahallelerde veya yakın gecekonduda oturduklarını belirtmişlerdir. Özellikle genç ailelerde baba ailesinin tesiri ve yakın aile dayanışmasının etkileri görülmektedir.

Diğer taraftan benzer bir " baba otoritesi", artık ayrı bir evde " çekirdek aile" şekline bürünmüş ailelerde de kendisini göstermektedir. Burada otoriteyi artık evin yeni ve genç erkeği kullanmaktadır.

Şunu ifade etmeden geçmemek gerekir ki, işçilerin %60'dan fazlası evliliklerini baba evinde kurmuş olmalarına rağmen 6 aile dışında hiç kimse çocuklarını evlendirince gelini eve almayı düşünmediklerini belirtmişlerdir. Kısaca işçi ailelerinde geniş aile şekli hala yaygın ise de, ilkesel olarak ailenin ayrı ev açarak kurulması anlayışı bu gün için yaygınlık kazanmıştır. Bunu kentli değerlere duyulan bir özlem olarak ifade edebiliriz. Özellikle işçi ailelerinin kadınlarının, kendi erkek çocuklarını evlendirince ayrı bir ev açmayı istemeleri , kayınpeder ve kayınvalidelerini sevdiklerini, iyi geçindiklerini söylemelerine rağmen onlar arasında bu yönde güçlü bir eğilim olduğunun işaretidir.

İşçi ailelerinde, kadınların %84'ünün ev kadını olduğu düşünülürse, çalışan eşlerle çalışmayan eşler arasında aile içindeki rol ve statü açısından bir

farklılaşma düzeyi olup olmadığı önemlidir.

Öncelikle şunu tespit etmek gerekir ki, bütün ailelerde kadının ev içinde belli bir otoritesi vardır ve bunun sınırları iki noktada belirginlik taşımaktadır:

1) Kadın evin içinde çocuklarından sorumludur, onların yetiştirilmesi, terbiyesi ve hatta ilk eğitimi kadının sorumluluğundadır. Çocuğun yetiştirilmesi, beslenmesi ve bakımı görevleri annenin, dışarıyla kuracağı ilişkilerde de ona belli bir alanla sınırlı kalmak üzere, dışarıya açılma imkanı vermektedir. Ayrıca pazara gitme, alışveriş yapma komşuluk ilişkilerini geliştirme, kadının özgürlük sahasının içindedir.

Burada temel sınır kadının kocasının otoritesini bir sözleşmeyle değil, fakat bir tutum olarak benimseyerek bu ilişkilerini sürdürmesidir. Buradaki otorite, kadının özgürlük ve hareket alanını erkeğin tayin etmesinde somutlaşmaktadır. Örneğin hangi komşularla münasebet kurulmasının doğru olacağını erkek tayin edebilmektedir. Buna karşılık, kadının erkeğin otoritesiyle çatışmamak şartıyla, yani onun ölçülerinde, aile çevresinde ilişki kurup geliştirme, çocukları ve ev içi işleri yürütmede belli bir otoritesi söz konusudur. Yine kadının erkeğin otoritesi ilkeleriyle çatışmamak kaydıyla akrabalarından, komşulara kadar çeşitli insanlarla ilişki kurmada erkeği etkileyip yönlendirecek bir güç alanı yaratabildiği gözlenmiştir.

Bütün bunları kullanma gücü yahut kadının "evcil otoritesi"nin sınırı, ancak erkeğin belli kurallarıyla uyum içinde olmak şartına bağlıdır.

Bu kurallardan birisi, erkeğin kadının aile veya kendisine bağlılığı şeklindeki, erkek egemenliğini, erkek otoritesine dönüştüren bir anlayışın bir değer olarak kadınca benimsenmiş olması, ikinci ise "ahlaken" kadının erkeğin "namusunu" temsil eden bir tutuma sahip olmasıdır.

Geleneksel olarak işçi ailesinde kadın, namus, ahlak kavramları arasında bir devamlılık şeklinde ortaya çıkan aile değerinin, geleneksel yapıya bağlı bir anlayıştan ve kültürden beslendiği görülmektedir.

Bu konuya en çarpıcı örnek, hem kadın hem de erkeklerin oğullarının bir kızla arkadaşlık etmelerini uygun görürken, kızların bir erkekle arkadaşlık etmelerine gösterdikleri tepki olmuştur. Araştırmanın derinlemesine görüşme aşamasında Orta Doğu Teknik Üniversitesinde kızları okuyan bir aile ile oğulları İTÜ'de okuyan diğer bir ailenin bu konudaki düşünceleri oldukça ilginçtir.

Kızı ODTÜ'de okuyan ailenin hem anne ve hem de babası, kızlarının bir erkekle özel bir arkadaşlık kurmasını ancak o son sınıfa geldiğinde ailesinin rızasını almak ve evlenmek şartıyla kabul edebileceklerini söylerken, oğulları konusunda (lise 2'de okuyan) çok farklı düşünmektedirler. Onun kızlarla arkadaş olmasında bir sakınca olmadığını hatta birazda gurur ifadesi ile, gülererek belirtmişlerdir.

Diğer ilginç örnek İTÜ'de okuyan oğulları olan aile ile ilgilidir. Bu aile oğullarının kız arkadaşı olduğunu bilmekte ve bundan gurur duyduklarını söylemese de "hoşlarına gittiğini" açıkça belirtmektedirler. Onların liseye giden kızı vardır ve onlar, kızının erkek arkadaşı var mı sorusuna, "kızın erkek arkadaşı mı olur?", "bunu biz kabul edemeyiz". "bizim kızımız terbiyelidir" diyerek tepki göstermişlerdir.

Tavırlarıyla ilgili çelişkileri her iki aileye de izah ettiğimizde yaptıkları savunmada ileri sürdükleri argümanlar, yukarıda ifade etmeye çalıştığımız gibidir. Kadın veya kızlar "aile terbiyesini" ve namus'u temsil etmektedirler. Onları korumak zorundadırlar. Nitekim kızları liseye giden aile, kızlarından bu konuda bir "olumsuz" davranış gördükleri takdirde, okula göndermemeyi düşündüklerini ifade etmekten çekinmemektedirler.

Bütün bu söylediklerimizde şu çıkmaktadır ki işçi ailelerinde kadının ailenin dışındakilerle davranışlarının sınırı, kadının "aile namusuna kötü söz söyletmeyecek bir ölçü içinde olacak" şeklindedir ve başka erkeklerle arkadaşlık hoş görülmemektedir. Sadece çalışan kadınlar işyerindeki çalışma arkadaşıyla "belli bir mesafe içinde konuştuklarını" ifade etmektedirler

İşçi ailesinde kocanın otoritesi, karısının davranış sınırlarını belirleyen, koruyan anlayıştan güç almakta, çocukları üzerinde ise mesafeli, kural koyucu, kendisine karşı saygılı olmayı hissettiren bir otoriteye dönüşmektedir.

İşçi ailesinde erkek, politika, evin geçindirilmesi, aile bütünlüğünün temsili gibi alanlarda yetki ve sorumluluk sahibidir. Otoritesini bu yetki ve sorumlulukları yerine getirerek ve geleneklerden de güç alarak sürdürmektedir. İşçi ailesi erkeği, karısını kıskanır. Bunu açıkça belli eder, fakat ona açıkça "seni seviyorum" şeklinde hitap etmeyi çocuklarının yanında söylemediği gibi, yalnızkende söylediğini bile bize ifade etmek istemez. Görüşmelerde sadece 7 erkek karılarının yanında bize zaman zaman eşlerini sevdiklerini çekinmeden söylediklerini ifade etmişlerdir ki, bunlar hem genç hem de eğitim seviyeleri ikisinin yüksek okul, beşi ise lise mezunu olan ailelerdir.

İşçi ailelerinde geleneksel yapının aile ilişkilerinde etkisini gösteren bir başka boyutu ise bütün denekler için de tek bir erkeğin bile kendi babaları karşısında sigara içtiğini söylememiş olmasıdır. Hem erkek, hem kadınlar bu konuda kendi çocuklarından benzer davranış beklemektedirler.

İşçi ailesinde babalar çocuklarıyla bir oyun oynama, onunla yakınlaşma çabasında oldukça uzak bir tutum içerisinde. Genellikle bu konu üzerindeki şikayetler, "çocukların ilkokulu bitirdikten sonra kendilerinden uzaklaştığı" şeklindedir. Tabii burada da sorulması gereken soru, bu uzaklaşmanın nasıl meydana geldiği ile ilgilidir. Fakat bunu, arkadaşlarının tesirine girme, "arkadaşına, oyuna düşkünlük" gibi gerekçelerde açıklarken, çocuklarını kendilerine yaklaştırmak, onlarla oyun oynama, çocukları veya onlarla dostluk kurmaya yönelik bir çaba içerisine girmemiş olduklarını bunun nedeni olarak pek düşünmemektedirler. Çünkü " çocuk dediğin, babadan çekinip onu sayması lazım" görüşü kendilerinde olduğu gibi, eşlerinde de oldukça yaygındır.

Babanın zamanının çoğunu dışarıda geçirmesi, babanın çocuklarına belirli bir mesafe içinde yaklaşması, çocuklarla anne arasında yakın bir münasebet ve duygusal bağın güçlenmesine yol açmakta, çocuklar herhangi bir sorunlarını paylaşacak en yakın kimse olarak anneyi benimsemektedirler. Böylece çocuklarla baba arasındaki mesafe açıldıkça açılmakta, geriye sevgisini ifade etme fırsatını kaçırmış, diyalog yolları kapanmış baba ve çocuklar kalmaktadır ki bu mesafe geleneksel normlardan gelen babaya saygı ile, baba otoritesini güçlendiren bir sonuç doğurmaktadır.

Derinlemesine görüşmelerde işçi ailesinde eşlerin her ikisinin de çocuklarının yetiştirilmesinde dayığa karşı oldukları gözlenmiştir. Buna rağmen, çocuklarla ilgili sorunlar konuşuldukça nadir de olsa dayak veya korkutma olmaksızın çocukların yetiştirilmesinin, terbiye edilmesinin imkansız olduğunu söyleyenler ailelerin yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Değer ilkesi olarak dayığa ve korkutmaya olumsuz bakmakla, çocukları terbiye etmek için " yeri geldiğinde bunlara başvurmak gerektiği" konusunda adeta anlaşılabilir bir yakınlık gözlenmiştir. Bu konuyla ilgili konuşmalardan farkedilen şudur ki, karşı oldukları şey, çocuğa dayak atmayı" kural haline getirmek" ve " çocuğu çok şiddetli dövmektir." Ayrıca, söz konusu aileler TV ve basın dayak aleyhinde oluşturduğu kamuoyunun etkisi altındadır. Buna rağmen, ilk cümlelerde dayığa karşı olduklarını söylerken, giderek karşı olmak bir tarafa dayığın yeri gelince başvurulup uyguladıkları bir davranış olduğu ortaya çıkmaktadır.

İşçi ailelerinde çocuklarla annesababaları arasındaki değer çatışmasının özel-

likle lise yıllarında ortaya çıktığı gözlenmiştir. Bu konuda en çok şikayet edilen konuların başında, çocukların kılık kıyafet, dinledikleri müzikler, saç ve sakalları ile ilgilidir. Özellikle dinlenen müzik konusunda, çocukların pop müzik şarkıcılarını dinlemesi "halk müziği ve arabesk" dinlememesi değerler açısından bir farklılaşma olarak yorumlanmaktadır. Burada ilginç olan değerlendirmelerden birisi de işçiler arasında " arabeskin" çok yaygın olması ve arabeskin yerli" bir müzik olarak görülmesine karşın, popa "yabancı" diye bakılmasıdır.

Çocukların olumsuz diye gördükleri davranışları karşısında aileler en çok TV'leri, okulların çocukları terbiye etmede başarısızlığını sebep olarak görmektedirler. Okullarda verilen din dersini yetersiz bulmakta ve ahlak eğitimi diye bir şeyin olmadığını söylemektedirler. İşçi aileleri eğitimin başarısızlığının bunlarla sınırlı olmadığını, çocukları başarılı kılacak şekilde çalışma disiplininin okullarda kazandırılmadığından şikayet etmektedirler. Derinlemesine görüşmelerde, görüşme yapılan ailelerin söyledikleri iki noktada toplanmaktadır: "Okullarda ne ciddi bir eğitim ne de öğretim yapılmaktadır".

İşçi ailesinde erkeklerde evlenme yaşının 17 ile 25 arasında ağırlık kazandığı görülmektedir. Özellikle küçük yaşta evlenme kadınlarda çok daha yüksektir. Kadınlarda 16 ile 20 yaşlarında evlenenlerin oranı yarıdan fazladır (69 kadın).

Burada kadınlarla erkekler arasındaki önemli bir görüş farklılığına rastlamaktayız. Erkekler kadınların 16 yaşından sonra evlenmesini büyük ölçüde onaylarken, kadınlar arasında "şimdiki aklım olsaydı daha geç evlenirdim" düşüncesinin ağırlık taşıdığı gözlenmiştir. Bu ailelerde çocuklardan kızların " vakti gelince" gibi belirsiz bir yaşta evlenmesi, oğlanların ise " eli ekmek tutunca evlenmesi" anlayışı hakimdir.

Erkeklerin söyledikleri analiz edildiğinde, kadının erken evlenmesinde " çoluk çocuğa karışmak" gibi aile içindeki geleneksel rolüne yani erkek otoritesi altında evinin kadını olarak çocuklarını yetiştirip kocasıyla uyum içindeki yaşama tarzına girmesine; bir anlamda erken evlenmeyle bu yaşam tarzına uygun davranma ile yakın ilişki kurulduğu, anlayışı tespit edilmiştir. Kadının erken evlenmesi, bu tür bir yaşama tarzını benimsemesi konusunda, önemli bir aşama gibi algılanmaktadır.

Aile içinde herhangi bir konuda kararların nasıl oluştuğuna baktığımızda ilk etapta "kararları birlikte alırız" şeklinde ifade edilen açıklamaların ne anlama

geldiğini daha kolay kavrayabilmekteyiz. Karar, baba "otoritesinin çerçevesini zorlamayacak", onu tartışılır bir hale getirmeyecek nitelikteyse, bu karar kadının da katıldığı hatta çoğu kere kadının yönlendirdiği bir karardır. Fakat bu karar eğer, erkeğin ahlak meselesi olarak, siyaset konusu olarak gördüğü, kendisinin otoritesini sembolik olarak başkaları karşısında sarsıcı olarak gördüğü hususlar ise, kesin olarak "erkeğin sözünün" onuylanması şeklinde oluşmaktadır ve buna herkes iştirak etmektedir. Aksi takdirde, söz konusu olacak olan "evde sözü geçmeyen erkek" gibi küçültücü bir imaja mahkum olmaktadır.

Aileler çocuklarının sosyalleşmesinin tamamen aile değerleri tarafından kontrol edilmesini istemekle beraber, aileler de çocuklarının iyi eğitilmesi beklentisi ve arzusu oldukça yüksektir. Ailelerin artık çocukları büyümüş, tutacakları işleri tutmuş, okuyup okumayacakları belli olmuş olanların dışındakilerin hepsi, çocuklarının "okuyup adam" olmasını istemektedirler. Bu konuda iki önemli şikayetleri vardır; birisi çocuklarında okuma hevesi olmadığını söyleyen aileler, ikincisi ekonomik imkanlar bakımından daha düşük gelir veya düzeye sahip olan ailelerin çocuklarının biran önce iş, güç meslek sahibi olarak para kazanmaları, hayata atılmak zorunda olduklarıdır.

Çocuklarla yaptığımız görüşmelerde eğitim ve okumayla ilgili düşük motivasyonun, çocuklara oturdukları çevrede, aile içi ilişkiler de dahil, bunları besleyecek uyarıcı kaynakların az olmasından ileri geldiğini görüyoruz. Burada eğitim seviyesi düşük, okuma alışkanlıkları olmayan aile ve toplumsal çevre içinde doğup büyümüş olmalarının önemi büyüktür. Bu bakımdan ailelerin "çocuğumun okumasını çok istiyorum" ifadeleri, çoğu kere, fonksiyonel bir karşılıktan, gereklilikten uzak, sadece bir arzu düzeyinde kalmaktadır. Bununla beraber çocuklarını yüksek eğitim düzeyine getirmiş, üniversitede okutan yedi aileye rastlanmıştır. Bu ailelerin çocuklarının da anne ve babadan özellikle "siyasi görüşlerinin" farklı olduğu hem anne-babalar, hem de çocuklar tarafından farkında olunan bir durum olduğu dikkat çekmektedir. Bununla beraber çocukların ailelerine ve ailelerin çocuklarına düşkünlüğü çok yüksektir. Çocuklara "hiç ailesinden ayrılmayı arkadaşlarıyla kalmayı düşünüp düşünmediklerini" sordüğümüzda, eğitim için başka şehire gitme dışında böyle bir şey düşünmedikleri gibi hatta buna tepki gösterdikleri de gözlenmiştir.

İşçi ailesinde dikkat çeken önemli özelliklerden birisi "işyeri arkadaşlarının", aynı yerde çalışmasının aileler arası yakın görüşmeye neden olmadığı ve bu sebeple aileler arası, yakın münasebetlerin kurulmadığı gözlenmiştir.

Aynı iş yerinde çalışıpda aileler arasında yakın görüşmeler yaptıklarını söyleyenler, yakın komşular, hemşerihler ve akraba olanlardır. Bunda çalışma arkadaşlarıyla mekansal uzaklığın yanı sıra işçilerde çalışma ilişkilerinin "ev muhitine taşınmasından kaçınma eğiliminin" önemli bir etken olarak söyleyebiliriz.

İşçi ailelerinin kentte en yakın oldukları insanlar, en sık görüştükları aileler akrabaları, hemşerihleri ve komşularıdır. Komşuluk ilişkisi özellikle gecekonduda oturan işçi ailelerinde akraba ilişkileri kadar güçlüdür. Akraba ve hemşerihlilerle yakın olma gecekondularda daha çok rastlanılan bir durum olmuştur. Bu ailelerde çok yüksek bir " cemaatvari" dayanışma gözlenmektedir.

İşçi aileleri içinde,15 erkek işçi, işlerinin dışında çeşitli ek işler yaparak aile bütçesine katkıda bulunurken, 7 kadının muhtelif işler yaparak aileye destek oldukları da görülmüştür. Bu 7 kadından 5 tanesi bir atölyeden iş alarak evde " örgü ördüklerini" söylerken, iki tanesi bazı evlerde temizliğe gittiklerini ifade etmişlerdir.

İşçi ailelerinde siyaset en çok konuşulan konuların başında gelmektedir. Siyasetle aktif olarak ilgileniyor musunuz sorusuna, " bir partiye üye değilim ama çok aktifim" diye cevap verenlerin sayısı yarıdan fazladır. Görüşmelerde en dikkat çeken husus, kadınların siyaseti kocalarına ait bir alan olarak görmeleri ve kocalarını bu konuda sadece onaylamak gibi pasif bir tavır sergilemeleridir.

İşçiler içinde parti üyesi, partinin muhtelif organlarında gönüllü çalışan çok küçük bir grup olmakla beraber, ülkede tartışılan siyasal sorunlara çok duyarlı ve izleyici oldukları gözlenmiştir.

Yine bu görüşmelerde işçilerin çok yüksek düzeyde bir demokrasi bilincine sahip oldukları tespit edilmiştir. Kendi oy verdikleri parti dışında, hatta karşısında olan bir partinin itdidarda seçim dışı bir yolla indirilmesine tepki gösteren işçilerin sayısı 67dir. Kadınların bu konuda aynı duyarlılıkta olmadığı veya konuyu anlamadığı, ilgisiz olduğu gözlemlenmekle beraber, kocasının etkisiyle de olsa siyasi fikirlere ilgi duyan kadının da benzeri bir düşünceyi ifade ettiği görülmüştür.

Görüştüğümüz işçi ailesinin 28 tanesi iki odalı evlerde, 4 tanesi tek odalı evlerde oturken diğerleri 3 odalı evlerde yaşamaktadırlar Tek odalı evde otu-

ranın ilkökul çağında çocukları olan dört aile dışında mekan sıkıntısı sözkonusu edilmemiştir. Bununla beraber, 3 oda 1 salon şeklindeki evlerde bile çocukların her birine ayrı ayrı oda verme gibi bir anlayışa rastlanmamıştır. Genellikle çocukların hepsine tek oda ayrılmış karı koca ayrı bir yatak odasını paylaşmış oldukları gözlenmiştir.

Aile içi sorun ve kavgaların, öncelikle babanın sözünün dikkate alınmaması ve eşlerin birinin aile bütçesini sarsacak harcamalar yapması halinde ortaya çıktığı anlaşılmıştır.

Erkeğin karısına karşı şiddet uygulaması, ilkesel olarak karşı olunmakla beraber, uygulamada "sık olmasa da" mümkün bir durum olarak görünmektedir. Kocalarının kendisini hiç dövmediğini söyleyen kadınlar bile "dayak yiyecek bir davranışta bulunmadıklarını" genel olarak söylerken, aslında dayanın belli davranışları cezalandırma tarzı olacağı görüşünü onayladıklarının farkında değildirler.

Çocuklarla baba arasında çıkan ihtilaflarda babanın ve çocukların büyük bir çoğunluğunu anneden arabuluculuk yapmasını, yumuşatıcı bir rol almasını beklemektedirler. Annelerin kendileride bu rolü üstlendiklerini söylemektedirler. Gerekçelerine baktığımızda söylenenler, " çocukların konumu", " babanın sözünün yere düşmesine engel olmaktır."; bu ifadelerin hepsinin kopmayı önleyici bir şekilde, baba ile çocuklar arasındaki mesafeyi koruyarak baba otoritesinin devamını sağlamaya yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

Görüşmelerde aileler arasındaki özellikle eğitim düzeyinde bir çok farklılaşma ortaya çıkmasına rağmen, sık tekrar eden özellikler vardır ki, bunlar yarıdan beri anlatmaya çalıştığımız yapısal çerçeveyi vermektedir. Bu yapısal çerçeve gelenek, aile ve değişim arasında diyalektikte toplanmaktadır.

Öyle görünmektedir ki kentsel mekanlarda yaşayan ailelerde geleneksel aile değerleri büyük ölçüde dinsel bir referans çerçevesiyle beslenerek yaşatılmasına rağmen çok önemli bir değişme alanı olarak da, yenilikleri benimseme ve yeniliklere karşı olan tutku karşımıza çıkmaktadır.

Gerek ekonomik davranışlarda, gerek çocukların eğitiminde, gerekse kullanılan elektronik ev eşyalarında işçi ailesi yenilikleri çok hızlı takip etmektedir. Şehir içinde özellikle son yıllarda her semtde açılan büyük süpermarketlerden alışveriş yapma eğilimi, kredi kartı kullanma, döviz tasarrufu ve elektronik araçlara karşı bir kullanım arzusu çok yüksektir.

Ülkenin geleceği ile ilgili beklentilerle, kendi gelecekleri ile ilgili beklentileri nerede ayırıştırıp, nerede birleştirecekleri konusunda enteresan bir rasyonaliteye sahip görünmektedirler.

İşçiler Türkiye'nin hızla geliştiğini, artık gecekondularda bile " herkesin arabası olduğunu söylerken, gelir dağılımdaki bozukluğu ve son yıllardaki sosyal harcamaların azalmış olduğunu farkındadırlar. Özellikle SSK'nın hizmetlerini eleştiren işçiler, devletin ekonomiye daha az müdahale etmesini, daha özgürlükçü anlayışın hakim olmasını istemektedirler. "Avrupa'daki gibi her türlü inancın ve düşüncenin olması gerektiğini" devletin adaleti ve "iyi yönetim"i tesis etmesi gerektiğini savunmaktadırlar.

Buraya kadar söylediklerimizden şu noktaların altını çizebiliriz:

1- İşçi ailesi geleneksel değerlere dayalıdır. Fakat artık geleneksel aileden de farklıdır.

2- Modernleşmeye açıktırlar, yeniliklere özellikle kentsel hayatın fiziksel, mekansal ve örgütlenme biçimi olarak bakmaktadırlar.

3- Yeni ile geleneksel arasındaki çatışmayı, muhafazakar-yenilikçi bir yaklaşımla; eklektik bir şekilde anlamaktadırlar.

4- Toplumsal değişim, işçi ailelerinde doğrusal bir şekilde değil, geleneksel olanın inanç-değer düzeyinde muhafazakar, toplumsal/ ekonomik organizasyon düzeyinde yenilikçi-modern şekilde birbirini etkileyerek evrilmesi formunda yürümektedir.

5- Bu değişimin durulması bir anlamda işçi topluluğunun üyelerinin baba mesleklerinde, kentsel fonksiyonlara bağlı mesleklerin baskın hale geldiği bir dönüm noktasından sonra mümkün olabileceği anlaşılmaktadır.

Kısacası işçi ailesi halen değişimin özelliklerini taşıyan bir yapısal görünümüne sahiptir denilebilir.

BÖLÜM IV

SONUÇ

İşçi ailesi araştırması verilerinin analizinin ortaya koyduğu neticeleri aşağıdaki noktalarda belirleyebiliriz:

1) İşçi ailesi, Türkiye'de 1950'lerden sonra başlayan ama özellikle 1970-90 yılları arasında ivme kazanan toplumsal yapı değişmelerinin, toplumun kurumsal düzeyindeki yansımalarının en yoğun olarak görüldüğü toplumsal kategorilerinden birisidir.

2) Türkiye'de işçileşme süreci sözkonusu zaman kesitlerinde tarımsal nüfusun kentsel nüfus haline dönüşmesi süreciyle başlamış ve hala devam etmektedir. Bu bakımdan, tarımsal/geleneksel yapının bir çok kurum ve toplumsal ilişki formu bu değişim sürecinde kentsel mekanlara taşınmakta, varoşlarda bir süre yaşamaya çalışmakta ve giderek değişime uğrayıp yeni bir kültürel/ toplumsal formasyonun unsurlarını oluşturmaktadırlar.

3) İşçi ailesinde ailenin kuruluşundan başlayarak, aile içi ilişkilere, eşler arası ve anne-baba çocukları arasında gerçekleşen ilişkilere kadar bir çok yönüyle geleneksel formlar ya kısmen devam etmekte yahut da formu kaybolmuş olsa da zihniyet olarak etkisini sürdürmektedir.

4) İşçi ailelerinde, hem işçilerde hem de aile bireylerinde, kendilerinin bir "sosyal sınıfa" mensup olduklarını gösterecek bir değer, psikolojik bir tavır veya düşünsel iddiaya rastlanmamıştır.

İşçi ailesi bireyleri bir "sınıf " mensubu olarak değil, buldukları yerden hızla yükselmek, toplumsal değişimin yarattığı fırsatlardan faydalanmak isteyen, kentsel gelişmeden bireysel olarak faydalanıp kendi konumlarını değiştirmek isteyen bir tavır içerisinde gözlemlenmişlerdir.

Yukarıdaki durumun en önemli neticesi işçi ailelerinde, işçiliğin sınıfsal bir "gösterge" olarak değil de, mesleksel bir gösterge olarak algılanmasıdır.

Yapılan görüşmelerde bu durumu ifade eden en belirgin netice, çocuklarla ilgili tutumlarda ortaya çıkmaktadır. İşçilerin büyük bir çoğunluğu çocuklarını, kız-erkek ayırımı yapmadan okutmak arzusu içindedirler. Çocuklarını "okutabildikleri ve çocukların da okuyabildiği yere kadar okutmayı" düşünen işçi ailele-

rini çocukları okumazsa veya güçleri daha fazla okutmaya yetmediğinde onların bir meslek sahibi olması, konusunda özellikle "teknik meslek" dedikleri küçük atölyelerde meslek sahibi olup, sonunda kendi işyerlerini kurması ümidini taşıdıkları görülmektedir. Benzer bir şekilde kendileride emekli olduğunda veya imkan bulursa işinden ayrılıp bir " iş tutmayı" çok istemektedirler.

5- İşçi ailesinde büyükbaba ve büyükanne; (İşçinin anne babası) veya bunlardan biriyle oturması durumunda, ailenin geleneksel formunu sürdürme eğiliminin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Evin hanımı bu durumda daha geri plana çekilmekte, özellikle küçük çocuklar üzerinde kontrolünü sınırlayan ev içi otoritelerle karşılaşmaktadır. Oysa yalnız karı ve koca şeklinde yaşayan çekirdek ailelerde, çocuklarla ilgili tasarrufların tamamen kadının kontrolünde olduğu görülmüştür.

6-İşçi ailesinde kadın ve erkek arasındaki ilişkilerde, ev içinde ve ev dışında kadının belli bir hareket sahası olduğu görülmektedir. Çalışan kadınlarda ev dışı işlerle ilgilenme çok daha yaygın ve etkin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Çalışmayan, ev hanımı olan işçi ailesi kadınlarında evdışı hayat akrabalar, komşular, ev çevresi ve pazarla sınırlıdır.

Çalışan kadınlarda bu sınır çarşıya çıkmak, iş arkadaşlarıyla buluşmak gibi biraz daha geniş bir alana yayılmaktadır.

Hem çalışan kadınlarda, hem de çalışmayan kadınlarda kadının hareket sahasının sınırını belirleyen ilkenin erkeğin " otoritesinin tanınması" yani onun onaylayacağı (onaylamış veya onaylaması muhtemel) bir çerçevede kalması esastır.

Burada erkek otoritesinin içinde " ailenin ahlak ve namusunu" koruma ve bu anlayışın aile bireyleri tarafından paylaşılması gibi faktörler önemli yer tutmaktadır.

7-İşçilerin ekonomik gelirleri, düşük olmakla birlikte yaklaşık %25'inin Türkiye'deki alt/orta tabaka düzeyinde ücret aldığı, sosyal güvenlik ve sağlık sigortasına sahip olduğu, senede bir kaç ikramiye gibi ilave katkıları aldıkları gözlenmiştir. Ayrıca kırsal ilişkilerin sürdüğü durumda belli konularda tarımsal ihtiyaçlarını karşılayacak desteğe sahip aileler, ekonomik bakımdan imkanlarıyla, şartların önlerine koyduğu zorlukları aşmaya çalışmaktadırlar. Bununla beraber yaklaşık % 25'lik bir grubun muhtelif alanlarda ve şekillerde tasarruf yaptığı ortaya çıkmıştır.

İşçilerin geleneksel kültürünün bazı formlarının tüketim davranışlarında etkili olduğu tesbit edilmiştir. "İsraf etmeme", "kanaatkâr olma," gibi değerlerle belirlenen, düşük standartlı bir yaşama alışkanlığı, düşük gelir seviyesine rağmen, işçilerin belli bir tasarruf gücüne sahip olduğunu ortaya koyduğu gibi yaklaşık % 60'ının kentsel mekanda "konut sahibi" olmasını da açıklayabilir. Burada gündelik yaşamlarında oldukça tutumlu davranan işçi ailelerinin, evlerinde yeniliklere yönelik harcama ve özellikle elektronik ev aletleri, beyaz eşya tüketimlerinin çok yüksek düzeyde olması arasında bir çelişki var gibi görünmesine rağmen, onlar bunda bir çelişki değil, "modernlik", "kente uyum", "kadınların daha rahat etmesi" gibi, rasyonel gerekçelere sahiptirler.

Netice olarak bütün veriler dikkate alındığında şöyle bir aile tipolojisiyle karşılaşmaktayız.

İşçi ailesinin içerisinde:

Birincisi; geleneksel, aile fonksiyonunun baskın olduğu, geniş aile özelliklerini süren, eşlerin/ anne ve babalarıyla birlikte oturduğu, büyük baba otoritesinin veya kayınvalide otoritesinin özellikle evin hanımı üzerinde sözkonusu olduğu geleneksel aile yapısının, kentte formel olarak bozulmuş olsa da yaşadığı işçi ailesi tipidir.

İkincisi; şekil olarak tamamen geleneksel geniş aileden uzak çekirdek aile formunda, kadının ikinci derecede kaldığı, erkek otoritesinin çok egemen, değer olarak geleneksel formu korumaya çalıştığı muhafazakar işçi ailelerinden oluşmaktadır. Burada aile dış dünyayla, kentsel fonksiyonlarla sadece erkekler vasıtasıyla ilişki kurmakta, kadın ve kız çocuklar eve dönük bir yaşam anlayışına sahip görünmektedir. Bu ailelerin kente geleneksel kırsal yörelerden gelen " birinci kuşak kentli" veya " yeni kentleşen aileler" olduğu tespit edilmiştir.

Üçüncü grup aile tipolojisi muhafazakar toplumsal değerlerle, yeniliklere açık aile zihniyetini oluşturmaktadır. Burada kadın ve erkek ikisi birlikte çalışabilmektedir. Kadın ev çevresinde geniş bir serbestliğe sahiptir. Kentsel faaliyetlere, kocasının otoritesi sınırlarında katılmaktadır. Davranışların duygusal temelini geleneksel değerlerle/ inançlarla açıklarken, araçsal davranışları, maddi yeniliklere yönelik davranışları, rasyonel gerekçelerle açıklamaktadırlar ki biz buna " muhafazakar-yenilikçi" aile yapısı diyoruz.

Dördüncü tip aile ise, işçi ailesi içinde örneğine bütün olarak rastlamadığımız, kavramsal bir soyutlama olarak geliştirdiğimiz modern/ işçi aile-

sidir ki burada da kadın ve erkek arasında otorite paylaşımına dayalı, yeniliklere açık, inanç konusunu bireysel/ manevi tercih konusu haline getirmiş, kentsel fonksiyonlarla bütünleşmiş, çocuklarla anlamaya dayalı bir ilişki oluşturmayı gerçekleştirmiş aile tipidir.

Bu dördüncü tipoloji içine muhtelif yönleriyle giren çok sayıda aile olmakla beraber, bu ailelerin hep bir tarafı bu tipolojiye uymayan, bunun dışında kalan davranışlara sahip oldukları görünmüştür.

Bu tipolojilere göre araştırma verilerinin ortaya koyduğu egemen işçi ailesi formu, aile değerleri esasında muhafazakar eğilimleri ağır basan, fakat ekonomik/ teknolojik eğitimsel yönleriyle modernleşmeye açık, " erkek otoritesi " çerçevesinde kadının belli bir serbestiye sahip olduğu, çocukları toplumsallaştırma sürecinde " aile değerleri" çerçevesinde "terbiye etmeye" çalışan; baba ve çocuklar arasında otoriteyi koruyucu bir mesafe ve anne ile çocuklar arasında yoğun duygusal yakınlık olan, dayanışması yüksek bir aile formudur.

SOSYAL POLİTİKA ÖNERİLERİ

1) İşçilerin % 32'sine yakını 45 milyon ve altında ücret almaktadır. Bu anlamda ücret düzeyleri çok düşük kalmaktadır. Ücret düzeyinin çok düşük olduğunun bir göstergesi de tasarruf yapıp yapmadıklarıyla ilgilidir. Tasarruf yapmayanların oranı % 75 civarındadır. Ücret düzeyinin yükseltilmesinde asgari ücretin çok büyük etkisi bulunmaktadır. Ayrıca düşük ücretlilerin çoğu asgari ücretle çalışmaktadırlar. Asgari ücretin daha yüksek düzeyde belirlenmesi gerekmektedir ki burada işçinin sadece kendisini değil ailesini dikkate alan bir asgari ücret kriteri tespiti gerçekçi olacaktır.

2) İşçilerin %51'le birinci öncelikli olarak kendilerini en çok rahatsız eden problemin geçim problemi olduğu anket sonuçlarından elde edilmiştir. Geçim probleminin kaynağında da enflasyonun olduğu, toplu sözleşmelerin genellikle yılda bir kere yapıldığı, dönem içinde ortaya çıkan enflasyonun satın alma güçlerini çok düşürdüklerini derinlemesine görüşmelerde ifade etmişlerdir. Bu anlamda enflasyonun kontrol altına alınması gereği açıktır. Biz burada işçilerin toplu sözleşmeyle elde ettikleri ücret düzeyini koruyucu bir politikanın belirlenmesi gerektiğini belirtmek istiyoruz.

3) İşçi eşlerinin % 78.21'inin ev kadını olduğu anket sonuçlarında tespit edilmiştir. Türkiye'de ev kadınlığı sosyal bir olgu olarak kendini göstermektedir. Anketlerde eşinin mesleği sorusu sorulurken, "şu anda iş bulsa eşinizi çalıştırmak ister misiniz" diye soru genişletilerek sorulmuştur. Bu şekilde soruya "evet" cevabını verenler eşleri işsiz anlamına gelen "evet çalışmıyor" şikkı işaretilenmiştir. Ancak bunun da oranı çok düşüktür (%0.43). İşçiler, düşük gelir elde ettikleri halde eşlerini çalıştırmak istememeleri bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun için işçi eşlerinin çalışma hayatına katılmasını olumlayacak politikalar gerekmektedir.

4) İşçilerin %60'ı evsahibidir, %40'ı kirada oturmaktadır. İşçi ücretlerinin düşüklüğüne rağmen, evsahipliği oranının yüksekliği, işçilerin ev sahibi olma da çok büyük bir çaba içerisinde oldukları ortaya çıkmaktadır. Yine kiralarn büyük illerde yüksek oluşu, ev sahibi olmayan işçilerin daha da büyük bir ekonomik sıkıntı içinde buldukları düşünülmektedir. Bu bakımdan hükümetlerin bir sosyal politika olarak evsiz işçilere ev sahibi olma yönünde daha ucuz faizle kredi desteği vermesi uygun olur.

5) İşçilerin Konya'da %67'si, İstanbul'da %62'si, ev sahibi iken, Ankara'da

bu oran %54'e düşmektedir. Bu durum Ankara'da ev sahibi olmanın daha maliyetli olduğu, bu maliyetin de büyük ölçüde arsadan geldiği, ya da Ankara'da arsa bulmanın nisbi olarak daha zor olduğu anlamına gelmektedir. Yine İstanbul'da gecekonduda kira ya da mülk olarak işçilerin %9'u otururken Ankara'da bu oran % 22'ye yükselmektedir. Bu da Ankara'da imarlı arsanın daha az olduğu anlamına gelmektedir. Bu bakımdan hükümetlerin Ankara'da imarlı arsa genişletmesi yoluna gitmeleri ve bunu işçi konut kooperatiflerine vermeleri uygun bir sosyal politika tedbiri olabilir.

6) İşçilerin % 57'si 34 yaşın altında yani çok genç oldukları halde üç ve daha fazla çocuk sahibi olanların oranı% 24.5'tir. Gerçi anketlerde ve derinlemesine görüşmelerde işçilerin daha az çocuk sahibi olma eğilimi içinde oldukları tespit edilmiştir. Ancak yine de özellikle eğitim seviyesi düşük olan işçi ailelerinde çocuk sayısının çok olduğu bir vakıa olarak ortadadır. Düşük gelirli ailelerin çocuklarının iyi ve sağlıklı yetişmedikleri düşünülürse, bu çocukların eğitimini destekleyecek fonların oluşturulması, çok çocuklu ailelere eğitim desteğinin sağlanması gerekli bir sosyal politika önerisi olabilir.

7) Karınızı döver misiniz? (Kocanız sizi döver mi?) sorusuna bağlı olarak aile içi ilişkilerde işçilerin % 35'inin şu ya da bu şekilde şiddete baş vurdukları ortaya çıkmıştır. Aile içi ilişkilerde şiddetin ortadan kaldırılması yönünde eğitici programların yapılmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

ÖZET

Araştırma işçi ailesini bir "geçiş ailesi" olarak kabullenmiştir. Bilindiği üzere, sanayileşme, kentleşme, iletişim ve mobilizasyon modernleşme yaratmakta, modernleşme de aile üzerinde etkiler icra etmektedir. Geleneksel geniş aile, yerini çekirdek aileye terketmektedir. Çekirdek aile ile birlikte tutum ve davranışlar da geleneksel değerlerden kopma ve sapmalar göstermekte, geleneksel değerler yerlerini daha modern tutum ve davranışlara bırakmaktadır. Demek ki "geçiş ailesi" denildiği zaman ailenin biçimi, değerlerdeki değişim, tüketim kalıpları, inançlar, kadın ve çocuğa karşı tutum, erkeğin aile içinde sahip olduğu otorite, kadının aile içinde rol ve statüsü, işçinin sosyal hak ve güvence bilincindeki edinimler, onun kentsel yaşama ve modern topluma intibakı gibi konular gelmelidir.

Hiç kuşkusuz geçiş ailesi derken kastedilen işçi ailesinin bir yandan modern tutum ve davranışlar benimserken pek çok konuda da geleneksel değer sistemini muhafaza etmeye devam etmesidir.

Araştırma bu olguyu soruşturmak üzere ileri derecede sanayileşmiş iki kent (İstanbul, Ankara) ile hızla sanayileşmekte ama geleneksel değerlere bağlılık açısından daha iyi bir örnek teşkil etmekte olan diğer bir kenti (Konya) inceleme alanı olarak tesbit etmiştir. İstanbul'da 799 (Deneklerin %57'si) Ankara'da 449 (%32.7), Konya'da 152(%10.86) 150'si kadın olmak üzere toplam 1400 kişi ile görüşülmüştür.

Bu 1400 ailenin %89'u hali hazırda çekirdek aile biçiminde yaşamaktadırlar. Evlenir evlenmez çekirdek aile biçiminde hayata adım atanların oranı %49'dur. %40'lık bir kesim ise evlendikten bir müddet (%19.79) diğerleri ise uzunca bir süre babaları ile birlikte oturduktan sonra çekirdek aileye geçmişlerdir. Demek ki işçi aileleri geleneksel geniş aile biçimini hızla terketmektedirler. Bunun yanı sıra diğer bazı kritik göstergeler onların hızla modern yaşam ve teknolojinin imkanlarına uyum gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Örnekleme gerekirse tasarruf yapabilen işçilerin % 10'u gibi azımsanmayacak bir kesimi parasını borsada değerlendirmekte, toplam işçi ailelerinin % 23.57'si alışverişlerinde kredi kartı kullanmaktadır.

Eğer işçiler arasında yüksek eğitim aranmaz, ama sırf alaydan yetişmeleri yetersiz görülüp de eğitilmiş olmaları gözönünde bulundurulursa, orta okul, meslek okulu ve lise tahsili görmüş olanların oranları hayli yüksek olduğu göze çarpar (%66).

İşçilerin % 70'e varan kesiminin aylık geliri 46 milyon ile 100 milyon arasında yer almaktadır. Gecekonuda oturan işçi ailelerinin oranı ise %14'tür. Sosyal ve sağlık güvencesi olmayan işçi ailesi ise yoktur.

Tüm bu faktörler dikkate alındığında işçi ailelerinin kentlerde yaşayan orta sınıfların alt kesimine yaklaştığı ve toplumsal prestijlerinde Türkiye'nin geride kalan işsizler ve daha dar gelirli memurlar ordusunun varlığı düşünüldüğünde hayli yüksek olduğu düşünülmelidir.

Modern tutum ve davranışları benimsemekte hayli yol alan işçi ailelerinin % 34'ünün çiftçi bir babadan gelmiş olmaları nasıl bir dönüşüm (geçiş sürecindeki aile) içinde olduklarının ilginç bir göstergesidir.

İşçi ailelerinde modern tutum ve davranışların benimsenmesinde tespit edilen en önemli yönelim az sayıda çocuk yapmaya doğru gelişen temayıdır. En çok 2 çocuğu olan ailelerin oranı % 65'tir. İşçiler artık iyi yetiştiremeyecekleri inancını taşıdıkları çocukları yapmaktan yanadırlar. Bu kanaat derinlemesine görüşmelerde bir kez daha pekiştirilmiştir. Kız ve erkek ayrımının kalkmış olması, ailenin artık iş gücü ya da gelir katkısı beklememesi, kız ve erkek tefriki yapmadan çocuğu sonuna kadar okutmak kaygısı, çocuğun sosyalleştirilmesi ve terbiyesinde artık dayanın bir yöntem olarak büyük oranda terk edilmiş olması, işçiler arasında %27'ye varan oranda ailenin çocuklarını iyi yetiştirmediklerine olan inançları (ki bu inanç hiç de yersiz bir kanaat değildir; bu sözü edilen işçiler artık gelirlerinin önemli bir kısmını çocuklarının daha iyi tahsil görmeleri için harcadıkları gibi derinlemesine mülakatlardan anlaşıldığı gibi çocukların zihinsel ve eğitimsel gelişmeleri ile şahsen ilgilenmektedirler), çocuğun zihinsel gelişimine önem göstermenin farkında olunması işçi ailesinin aldığı mesafeyi göstermesi bakımından ilginçtir.

İşçi ailesi içinde her ne kadar baba otoritesi bütün ağırlığı ile sürmekte, büyüğe olan saygı, çocuğun ev içi davranışlarında terbiye ve edebli olma ön plana çıkarılmakta ise de, geleneksel baskı yerini çocuğu eğitime-yetiştirme kaygısına terk etmiş görünmektedir.

İşçi ailesinin muhafazakar değer sistemine olan bağlılığının kadının namusu, kocaya sadakati, kocanın kadının üstünde kurduğu denetimle sürdüğünü görüyoruz. Kadın aile içinde bir birey değildir. Hal ve tavırları ile ailenin namusunu, birlik ve beraberliğini koruyan bir üyedir. İşçi ailesinin içinde karı koca geçimsizliğinin boyutu sınırlıdır. Geçimsizliğin başlıca nedeni iktisadidir, çocuğun geleceği üzerinde yapılan tartışmalardan kaynaklanmak-

tadır. Karı koca uyuşmazlığından, değer ya da kişilik çatışmasından dolayı aile içinde münakaşa yoktur. Bu, işçi ailesinin henüz geleneksel yapısının sürdüğünü göstermektedir. İşçi ailesinde şekilsel olarak değişimin daha belirgin olduğu söylenebilir.

İşçi ailesinin inançları güçlüdür ve sosyal yaşamları hemen hemen hiç yoktur. Aile görüşmelerinin hemen tümü yakın akraba arasındaki görüşmelerdir ve işçi ailelerinin % 57'21'i boş zamanlarını aileleri ile birlikte evde oturarak geçirmektedir.

Ana bir ihtilaf çıktığında geleneksel değer sisteminde başat olan aracı rolünü oynamakta % 13'ü çocuğu babaya karşı korumakta, %18.36'sı babanın sözünün geçerliliğini sağlamaya çalışmakta %31.36'sı ise baba ile çocuğun arasını bulmaya çalışmaktadır.

Bu geleneksel değerlerin yaygınlığına rağmen, kadının dövülmesinin hoş karşılanmaması ise ileri bir adımdır. Karısını hiç dövmeyenlerin veya nadiren el kaldırmış olanların oranı %83'dür. Erkeğin kadına söz hakkı tanınması, evin alış verişlerinde kadınların etkinliğinin artması, aile ile ilgili kararların kadına danışılarak alınması olguları ise işçi ailelerindeki kadın erkek ilişkilerindeki değişimin somut göstergeleridir.

ABSTRACT

The research has described the worker family as a family in transition. As we all know that the development in industrialization, urbanization, communication and mobilization causes modernization and modernization has serious effects on family. The extended family leaves its place to nucleus family.

Most of the traditional values, attitudes and behaviours are vanished with the expansion of nucleus family. So when we talk about the family in transition it must always be kept in mind that we mean the change in the form of family, values consumption patterns, children the authority of the father in the family, the consciousness of the worker in gaining social rights and security.

While we use the term of family in transition it is obvious that we only mean the traditional and modern attitudes and behaviours both in the same time consistent in the worker family. The worker family while gaining new and modern attitudes and behaviours keeps most of his traditional values.

The research, has chosen three urbanized region, to investigate the indicated matter above, of which two of them has already been industrialized (Istanbul and Ankara) and the one which resembles the example of transition (Konya) being recently industrialized and open to modern attitudes and behaviours, meanwhile families still keeping their traditional values. The research is done on 1400 worker families, 799 of them from İstanbul (%57 of the total amount) 449 from Ankara (%32.7) and 152 of them from Konya (%10.86)

% 89 of these 1400 families, are living in the form of nucleus family at the present. The percentage of the families which has begun their lives as nucleus families just after their marriages are %49. % 40 has departed from their father houses after some time living with them, first beginning to live in the form of extended families in the houses of their fathers. These percentages shows us the rapid slide of the forms from extended family to nucleus family in the worker families.

Some other critical indices denotes their rapid adaptation to modern life and technologies Such as, %10 of the workers who can collect their money invests their funds in stock exchanges and %23.57 of the total families use credit cards in their purchases.

If it is not required all the workers to be graduated from universities, the level of education is quite satisfactory and high among the workers. %66 of them

are graduated either from, middle school, high school or a technical school in their branches.

All these factors brought together makes us think that the worker families, has almost gained the same status with the lower section of the middle classes which are living in the cities. If the unemployed census of Turkey and the low income officials are considered the prestige of the workers must be admitted to be high. The 34% worker families which we have presented above as assumed modern attitudes and behaviors in fact comes from farming/ peasant origin and this fact demonstrates the character of the families in transition.

The most mindful orientation toward modern attitudes and behaviour could be remarked in the wish to make less children. 65% is the percentage of the families who has got 1 or maximum 2 children. The workers are not after children which can not take care. This opinion has been reinforced in depth interviews. The families seem to repudiate the difference between boy and girl child. The families don't expect any material contribution from their children unless they have completed their education fully. They want their children to continue their education as far as they could accomplish and they could do any sacrifice in order to support them financially. They have given up beating children as a method of behaving. 27% of them are satisfied with themselves in raising their children (they pay for extra courses and are personally interested in helping their advancement.) These positive attitudes and behaviours of worker families against their children are very important indices of derivations from traditional mentality to modern ones.

Although the father authority reigns with all its might in the workers families, and family requires full respect from their children to old family members, the traditional pressure has given up its place to the solicitude of educating and raising children.

The worker family is still traditional. It asks from women to be loyal to the honor of the family and be ready in the service of the husband whenever she is needed. Husband holds in his hands the control of the woman. Woman is the element which holds the family together with her dispositions. There could be no any personal dispute between husband and wife. Because wife is not accepted as an individual in the family. All the quarrels are over the expenses of the house or over the raising conditions of the children. This is a good proof in showing the traditional character of the worker family and also its functional peculiarity. The worker families are not structured on love of both sexes but on function.

The religious believes of the worker family is strong. They don't have any social life. They only visit their very close relatives and spent all their leisure time in their homes with their wives and children.

Mother keeps going on to play her mediating role between the father and the son or daughter. %13 of the mothers set her body between the children and the father against father's anger. % 18.36 of the mothers tries to convince the children to do what the father asks them to do. % 31.36 of the mothers plays the role of a negotiator.

Although these factors indicating to the traditional aspects of the worker family, the expulsion of beating woman, and consulting to woman before getting a decision which concerns the interest of the family, seems steps toward breaking the traditional bonds.

DİPNOTLAR

1- Alex, Inkeles and David, H. Smith, **Becoming Modern**, Harvard University, 1976, s.49.

2- Deniz, Kandiyoti, " Aile Yapısında Değişme ve Süreklilik", **Türkiye'de Ailenin Değişimi**, T.S.B., yay., 1984, s. 18-20

3- Carol, Delaney, **The Meaning of Paternity and the Virgin Birth Debate**, McGraw Hill, 1980, s. 111.

4- Radcliffe-Brown, **Structure and Function in Primitive Society**, Rontledge Keagan Paul, London 1979, s. 15-49.

5- Blacmar, Gillin, **Outlines of Sociology**, McMillan, 1920, s.112-118.

6- Murdock, G. P., **Social Structure**, McMillan, 1949.

7-Edward, Shater, **The Making of The Family**, 1975.

8- Toplumsal değişme ile çekirdek ailenin oluşumu arasında ki ilişkilerin anlamlı bir analizini sunan araştırma için bkz. Paul J. Magnerella, **Tradition and Change in a Turkish Town**, Shenckman, 1974, s. 82.

9-Konunun bu yönüyle ilgili olarak bkz. Tekeli Erder, **İç Göçler**, H. Ü. yay. Ankara, 1978 ve ayrıca Emre Kongar, **İzmir'de Kentsel Aile**, Ank., 1973, s. 77-98. Mücebbel Kıray, **Toplumbilim Yazıları**, Ankara, 1982.

10-E.J. Hobsbawm, **Industry and Empire**, Cambridge, 1984.

11- Ailenin geçiş sürecindeki toplumlarda oynadığı çok yönlü roller için bkz. Harry Shapiro, "**The Family**", **Man, Culture and Society**, Oxford Un. Press, 1960,s. 273-283 ve Erdinç Yazıcı, **Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Karabükte İşçi ailesi**, İmaj Yayınevi, 1992, Ankara İlhan Tekeli, **Türkiye'de Kentleşme Yazıları**, Ankara 1982.

BİBLİYOGRAFYA

- Akın, Erkan, " Aile Kurumu ve Türk Aile İlişkilerinin Kurumsal Çözümlenmesi", *G.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı 1-2, 1991.
- Bilgin, Vedat, *Türkiye'de Demiryolu İşçileri Araştırması*, Ankara,
- Bilgin, Vedat, *Değişen ve Gelişen Türkiye'de Metal İşçisi Gerçeği*, Ankara, 1995.
- Bilgin, Vedat, *Gençlik Sorunları ve Genç İşçiler Araştırması*, Ankara, 1995.
- Blacmar, Gillin, *Outlines of Sociology*, McMillan, 1920.
- Delaney, Carol, *The Meaning of Paternity and the Virgin Birth Debate*, McGraw Hill, 1980.
- DPT, *Türkiye Sosyal Göstergeler*, TC. Başbakanlık DPT Yay., Ankara,
- Dupy, Georges, *Ortaçağ ve Kültür*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ayrıntı Yayınevi, 1991.
- Gitins, Diana, *Aile Sorgulanıyor*, Çev. Tuna Erden, Pencere Yayınları,
- Hobsbawm, E.J., *Industry and Empire*, Cambridge, 1984.,
- Inkeles, Alex and Smith, David H., *Becoming Modern*, Harvard 1976.
- Kılbaş, Şükran, *Boş Zaman Değerlendirme ve Gencin Kişilik Geliştirmesine Katkısı*.
- Kıray, Mübeccel, *Toplum Bilim Yazıları*, Ankara, 1982.
- Kongar, Emre, *İzmir'de Kentsel Aile*, Ank., 1973.
- Kandiyoti, Deniz, "Aile Yapısında Değişmeler ve Süreklilik", *Türkiye'de Ailenin Değişimi*, T.S.B.yay., 1984.
- Magnerella, Paul J., *Tradition and Change in a Turkish Town*, Shencman, 1974.
- Murdock, G.P., *Social Structure*. McMillan, 1949.

- Onur, Bekir, **Gelişim Psikolojisi, Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm, Ve Yayınları**, 1991.
- Radeliffe-Brawn, **Structure and Function in Primitive Society**, Rontledge Keagcan Paul, London 1979.
- Shapiro, Harry, **"The Family", Man, Culture and Society**, Oxford Un. Press, 1960.
- Shater, Edward, **The Making of The Famiy**, 1975.
- Tezcan, Mahmut, **Gençlik/Sosyoloji Yazıları**, Gündoğan Yayınları, 1991.
- Tekeli, İlhan, **Türkiye'de Kentleşme Yazıları**, Ankara,1982.
- Tekeli, Erder, **İç Göçler**, H.Ü. Yay., Ankara, 1978.
- Türkiye-Unıcef Projesi, **Türkiye'de Anne ve Çocukların Durumu Analizi**, Ankara,1990.
- Yavuzer, Haluk, **Ana, Baba ve Çocuk**, Remzi Kitabevi,1991.
- Yazıcı, Erdinç, **Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Karabükte İşçi Ailesi**, İmaj Yayınevi, 1992, Ankara.

**ARAŞTIRMADA KULLANILAN
ANKET SORULARI VE
DERİNLEMESİNE MÜLAKAT SORU SETLERİ**

İŞİ AİLESİNE YÖNELİK SORULAR

İli :

A-KİMLİK SORULARI

1-Cinsiyet: A) Kadın B) Erkek

2-Yaşı: A) 15-24 B)25-34 C)35-44 D)45+

3-Aylık Ücretiniz Ne Kadar dır?

A)-25 B)26-45 C)46-65 D) 66-85 E) 86-100 F)100+

4-Ailenizde Sizden Başka Geliri Olan Var mı, Kim Ne Kadar Alıyor?

5-Kaç Çocuğunuz Var?

A Çocuksuz B) 1 C)2 D) 3 E) 4 F) 5 G) Diğer..

6- Eğitim Durumu:

A) Okur-Yazar

B) İlkokul Mezunu

C) Ortaokul Mezunu

D)Lise Mezunu

E)Yüksekokul

F)Sanat Okulu ve Diğerleri

7- Hangi İşkolunda Çalışıyorsunuz?

8- Eşinizin Eğitim Seviyesi Nedir?

- A) Okur-yazar
B) İlkokul Mezunu
C) Ortaokul Mezunu
D) Lise Mezunu
E) Yüksekokul
F) Sanat Okulu ve Diğerleri

B- SORUŞTURMA SORULARI

1- Baba Mesleği

- A) İşçi B) Çiftçi C) Memur D) Esnaf E)Diğer...
F) Serbest Çalışıyor (Profesyonel Olanlar Avukat, Hakim vb.)

2- Anne Mesleği

- A) Evhanımı B) Memur C) İşçi D) Esnaf E)Diğer....

3- Eşiniz Çalışıyor mu? Ne İş Yapıyor?

- A) Hayır Çalışmıyor B) İşçi C) Memur D) Esnaf
E)Ev Kadını F)Diğer...

4- Eşinizle Nasıl Evlendiniz?

- A)Görücü Usülü B) Akraba C) Kendim tanıştım

5- Evlendikten Sonra Anne Babanızla Birlikte Oturdunuz mu?

- A)Hayır B)Evet Bir Müddet Oturdum
C) Halen Birlikteyiz. D) Uzun Bir Süre Beraber Oturdum

6- Aile İçinde Kararları Nasıl Alırsınız?

- A)Ev İçi Meselelerinde Eşim Karar Verir Ama Diğer Kararlara Karışmaz
B)Bütün Kararları Ben Alırım
C)Ortak Hareket Ederiz (Çocuklar da Dahil)

D)Kararları Ben Alırım Ama Eşime de Danışırım

7- Arkadaşlık ya da Komşuluk İlişkilerinizi Siz mi Belirlersiniz, Yoksa Eşinizin Belirlediği İnsanlarla mı Sürdürürsünüz?

A) Ben Belirlerim

B)Eşimle Birlikte Kararlaştırırız

C) Alışılmış Bir Şekilde Sürdürürüz.

D)Ben Karışmam Eşim Karar Verir

8- Çocuğunuz Bir Problemlle Karşılaştığında Ne Yapar?

A)Önce Annesine Danışır

B)Önce Babasına Danışır

C)Aile Büyüklerinden Birisine Gider

D)Kendi Kendine Çözer

9-Çocuğun Yetiştirilmesinde Korkutma ve Dayağın Rolü Sizce Nedir?

A)Eğitim İçin Gereklidir

B)Kesinlikle Yanlış

C)Çok Nadir Olarak Gerekli Olabilir

10- Çocuklarınızın Yetiştirilmesinde Aşağıdakilerden Hangisinin Daha Çok Rolü Var?

A)Aile ve Aile Büyüklerinin

B) Arkadaşları ve Çevrenin

C) Televizyon ve Okuduklarının

D) Okul ve Öğretmenlerinin

11- Kız Çocuklarının Eğitimi Konusunda Ne Düşünüyorsunuz?

A)Belli Bir Seviyeye Kadar Okutulmalıdır

B)Bir Meslek Sahibi Oluncaya Kadar Okumalı

C) Okuyabildiği Yere Kadar Okumalı

D) Sadece Din ve Ahlak Eğitimi Verilmeli

E) Ancak Bazı Mesleklere Sahip Olmak İçin Okumalı

12- Çocuklarınıza Yeterince Zaman Ayırabiliyor musunuz?

A) Hayır Annesi İlgilenir

B) Hayır Babası İlgilenir

C) Boş Zamanlarımı Onlarla Geçiririm

D) Çok Fazla Dialog Kuramıyorum, Çünkü Kendilerine Ait Dünyaları Var

13. Çocuklarınız Geleceğini Nasıl Görüyorsunuz?

A) Ahlak Çok Bozuldu, Geleceklerinden Endişe Ediyorum.

B) Hayat Zorlaştı, İş Bulabilirler mi, Endişe Ediyorum.

C) Çocukları İyi Yetiştiriyoruz İnşallah Başarılı Olurlar.

D) Kendilerine Kalmış Bir Şey

14- Karınızı Döver misiniz? (Kocanız Sizi Döver mi?)

A) Çok Sinirli İken

B) Sık Sık

C) Arada Bir

D) Kesinlikle Hayır

E) Bugüne Kadar Bir İki Defa

15- Şu An Sizi En Çok Rahatsız Eden Sorununuz Nedir?

A) Geçim Problemi

B) Çocukların Geleceği

C) İş Güvencesinin Yokluğu (İşsizlik Korkusu)

D) Diğer

16-İnançların Hayatınızdaki Önemi Nedir?

- A) İnanmak İnsanlara Huzur Verir
- B) İnançlar Bağnazlığa Yol Açmamalı
- C) İnançlara Bağlı Olmak Gerekir
- D) İnançlar Tutuculuğun Kaynağıdır ve Yaşayışı Olumsuz Etkiler

17- Çalışma Dışındaki Zamanınızı Nasıl Değerlendiriyorsunuz?

- A) Hobilerim Var Onlarla Uğraşırım
- B) Kitap Okur, Televizyon Seyrederim
- C) Ek İş Yaparım
- D) Ailemle Geçiririm
- E) Eşi Dostu Ziyaret Ederim

18- Nasıl Bir Evde Oturuyorsunuz?

- A) Gecekondu-Kira B)Gecekondu -Mülk C)Apartman Dairesi-Kira
- D) Apartman-Mülk E)Müstakil Ev- Kendimin

19- Size Aitse Nasıl Edindiniz?

- A) Tasarruf Yoluyla Kendim Aldım B) Anne ve Babamdan Kaldı
- C) Kooperatif Yoluyla Aldım D) Köydeki Evimi Satıp Aldım

20- Tasarruf Yapabiliyor musunuz? Nasıl?

- A) Tasarruf Yapamıyorum B) Gayrimenkul Yatırımı Yapıyorum
- C) Altın vb. Alabiliyorum D) Bankada Değerlendiriyorum
- E) Borsada Değerlendiriyorum

21- Bir Sosyal Güvenlik Kurumuna Bağlı mısınız?

- A) Hayır B) SSK'ya Üyeyim C) Özel Sigortam Var

22- Bir Sendikaya Üye misiniz?

- A) Hayır Üye Değilim
- B) Üye Olmak İstiyorum Ama İşveren İzin Vermiyor
- C) Üyeyim Ama Bir Faydasını Görmüyorum.
- D) Üyeyim Çok Faydasını Görüyorum
- E) Üye Olmayı Gereksiz Görüyorum

23- Sizce Siyaset Nedir? Hangi Düzeyde Katılıyorsunuz?

- A) Siyaset Kötü Bir Şeydir. Hiç İlgilenmem
- B) Memleket Meselesidir. Seçimden Seçime Oy Veririm
- C) Belli Bir Siyasi Görüşüm Var, Ama Aktif İlgilenmem
- D) Bir Siyasi Parti Mensubuyum, Faal Olarak Katılıyorum
- E) Ben İlgilenmem Eşim İlgilenir

24- Türkiye'nin Geleceğini Nasıl Görüyorsunuz?

- A) Türkiye Büyük Mesafeler Katetti
- B) Problemler Var Ama Türkiye Gelişiyor
- C) Türkiye İyiye Gidiyor Ama Politikacılar Kötü
- D) Herşey Kötüye Gidiyor

25- İyi Bir Anne Çocuk Yetiştirmede En Çok Neye Dikkat Etmelidir?

- A) Bilinçli Beslenmeye
- B) Sağlığına Dikkat Etmeli
- C) Zihinsel Gelişimine Dikkat etmeli D) Diğer.....

26- Aile İçinde Baba ve Çocuklar Arasında Sorun Çıktığında Annenin Rölü Ne Oluyor? (Ne Olmalı?)

- A)Çocukları Koruyorum (Korumalı)

B) Hiç Konuşmam, Karışmam

C) Babanın (Otoritesini) Sözüünün Geçerliğini Sağlar (Sağlıyor)

D) Arayı Bulurum E)Diğer.....

27- Alışverişlerinizi Nereden Yapıyorsunuz?

A) Semt Pazarından B) Çarşıdan C) Büyük Mağazalardan

28- Alışverişlerinizi Nasıl, Kim Kararlaştırır?

A) Karım B) Kocam C) Herkes İhtiyacını Belirtir

D) Birlikte (Karı Koca) Belirler

29- Alışverişlerinizde Hangi Ödeme Aracını Kullanırsınız?

A) Para B) Çek C) Kredi Kartı D) Taksit

30- Çocuğunuzun Ailenin Bütçesine Ne Zaman Katkıda Bulunmasını İstersiniz?

A) Hemen, Okumasın, Çalışsın

B) Meslek Sahibi Olduktan Sonra

C) Hem Okusun, Hem Çalışsın

D) Okul Kapalı Olduğu Zaman

E) Diğer...

31- Çocuklar Kötü Alışkanlıkları Nasıl Edinir?

A)Arkadaşlardan B) Okul Çevresinden C)TV'den D) Aileden

32- Türkiye'de Siyasal Bir Kriz Olduğunda Sizce Sorun Nasıl Çözülmeli?

A) Sorun Parlamentoda Çözülmeli

B) Ordu Duruma Müdahil Olmalı

C) Hemen Seçime Gidilmeli

D) Aydınlar ve Bilimadamlarından Kurulu Tarafsız Bir Hükümet Kurulmalı

33. Suç Örgütlerine Karşı Çözümü Kim ve Nasıl Üretmeli?

- A) Hukuk ve Bağımsız Yargı
- B) Hükümetin Kararlı Tutumu
- C) Kamuoyu ve Medya
- D) Bilimsel Çevreler

34. Siyasal İstikrar Nasıl Sağlanır?

- A) Partiler Biraraya Gelmeli
- B) Herkes Fedakarlık Yapmalı
- C) Atatürkçü Görüşte Birleşmeli
- D) İşçi Sınıfı Örgütlü Siyasete Katılmalı

35. Aile İçinde En Çok Tartışmaya Yol Açan Olaylar Nelerdir?

- A) Yeme-İçme, Beslenme
- B) Eşimin Ailesi
- C) Çocuklar Yüzünden
- D) Eşimin Kötü Alışkanlıkları
- E) Diğer...

36. Şu Anda Aylık Gelirinizin En Büyük Kısmını Nereye Harcıyorsunuz?

- A) Yeme İçme, Beslenme
- B) Konut Giderleri (Gaz, Elektrik, Su vb.)
- C) Giyim-Kuşam
- D) Eğitim-Kültürel Giderler
- E) Eğlence, Dinlenme, Tatil Harcamaları

37- Eşinizin Siyasetle İlişkisi Ne Düzeydedir?

- A) Hiç İlgilenmez
- B) Seçimden Seçime Oy Verir
- C) Aktif Olarak Çalışanlara Katılır
- D) Benim Görüşlerimi Destekler

İŞÇİ AİLESİ DERİNLEMESİNE MÜLAKAT SORULARI

Aşağıda verilen ve erkeğe yönelik derinlemesine mülakat soruları doğrudan sorulmayıp, bu sorular mülakatın sadece genel çerçevesini belirlemiştir.

KADINA YÖNELİK SORULAR

1- Kayın valide ya da kayın pederiniz işlerinize karışıyor mu? Hiç karıştı mı?

Bize kısaca ilişkilerinizden bahsedebilir misiniz? Hangi işlerinize ne zaman karıştı? Hala karışıyor mu?

a) Kim..... b) Hangi işinize.....

2- Erkek tarafı akrabalarınızdan işlerinize karışan var mı?

a) Kim..... b) Hangi İşinize.....

Çalışma, Giyim kuşam, Görüşme, Yemek Pişirme, Çocuk Yetiştirme

3- Siz bir gelin olarak erkek annesince kabul ve saygınlık gördüğünüze inanıyor musunuz? Neden? İlk geldiğiniz günden beri mi? Belli bir günden, olaydan sonra mı?

4- Kayın validenizi ve kayınpederinizi severmisiniz? Neden? Hangisini daha çok? Neden?

5- Genç kızlık aileniz, kayınpeder ve kayınvalideniz tarafından sevilip sayılıyorlar mı?

Evde, kızlık aileniz gündeme getirilip ufak yollu münakaşalar oluyor mu? Ne tür? Kim tarafından?

6- Kocanız size yeter derece itibar gösteriyor mu? Örnekleyin.

7- Kocanıza dediklerinizden ve isteklerinizden neleri kabul ettirebilirsiniz, sizin sözünüz geçerli mi? Örnekleyin.

Geçtiği konular nedir? Geçmediği konular nedir?

8- Babanız otoriter bir adam mıydı, kızlık evinizde en çok kimin sözü geçerdi?

9- Babanızla kocanızı kıyaslayın, kim daha otoriter? Siz annenize göre kocanızla daha özgür/ serbest ilişkiler içinde yaşıyor musunuz?

- 10-Size değer verildiğine inanıyor musunuz? Kim veriyor? Örnekleysin.
- 11- Eşinizle nerede ve nasıl tanıştınız? Kocanızı görerek, severek mi evlendiniz? Yoksa evlilikte keramet mi vardır dediniz? Evlilik kararınız nasıl oluştu? Görücü geldi mi? Evlilik hikayenizi anlatır mısınız?
- 12- Şimdi kocanız sizi hoş tutuyor mu? Nerden anlıyorsunuz?
- 13- Kocanızın sizi sevdiğine inanıyor musunuz?
- 14- Kıskanç mıdır? Kıskançlığını nereden anlıyorsunuz?
- 15- Kocanız sizi hiç eğlenceye götürür mü? Yılda kaç kez? Nereye? Siz mi istersiniz o mu teklif eder? Doğum günü kutlarmısınız? Kocanız doğum gününüzü hatırlar mı? Size sık sık, hediye alır mı? Hiç kadınlar matinesine veya sinemaya, tiyatroya gittiniz mi?
- 16- Kocanız, herhangi bir komşuyla görüşeceğinize karışır mı? Sadece yakın komşularla mı görüşürsünüz? Kentin ne kadar uzaklığındaki bir akraba ya da dost ziyaretine, yalnız gidebilirsiniz, kocanız izin verir mi?
- 17- Alış veriş çıkabilir misiniz? Örneğin şehir merkezinde vitrinlere bakıp dolaşabilir misiniz? Pazar ve bakkal alış verişini kim yapar?
- 18-Kocanız titiz mi? Ev İşlerine karışır mı? Bu yüzden hiç münakaşa oldu mu?
- 19- Evin temizliği, bulaşık, yemek pişirme çocuk bakımı hep sizin üstünüz de mi? Kocanız zaman zaman yardımcı olur mu? Ne kadar, ne sıklıkla, hangi konularda?
- 20-Kocanız ya da bir başkası çocuklarla ilgilenir mi? Şimdiye kadar ne yaptı?
- 21- Siz hiç çocuk yetiştirme üzerine kitap okudunuz mu? Hangi kitap? Öğüt veren oldu mu? Kim? Büyükler mi, komşular mı? Ana Sağlık Ocağı vb. TV gazete, ya da radyoda dinledikleriniz mi?
- 22- Çocuğunuz ilk ne zaman konuştu? Diğer çocuklara nazaran daha geç, daha erken, daha güzel, daha yavaş.
- 23- Ona ne tür oyuncaklar aldınız?
- 24-Çocuğunuz güzel resim çizer mi? Boya kalemleri var mı(ıyd)ı? Hiç onun çizipte sakladığınız, duvarlara astığınız resimleri oldu mu?

25- Derslerine yardımcı olabiliyor musunuz? Oldunuz mu?

26-Çocuklar ile babaları arasında sorun ya da çatışma çıkıyor mu? Böyle bir durumda siz nasıl bir rol üstleniyorsunuz?

Anneniz, ailede çatışma çıkınca nasıl bir rol üstlenirdi?

27- Aile içinde en çok hangi konuda tartışsınız? Kocanız en çok nelere kızar, o kızınca siz nasıl bir tavır takınırsınız?

28-Çalışmak kadına ne gibi avantajlar, ne gibi dezavantajlar sağladı?

Görgü, konuşma, sosyalleşme kabiliyeti, pek çok insanla tanışma-dostlar edinme vb.

29- Çalışmayan bir kadının ailesinin içinde statüsü daha mı az daha mı çoktur? Ya kocasının karşısında söz hakkı var mı?

30-Kocanız size neyi danışır? Neyi danışmalıdır?

31- Hangi kararları birlikte alırsınız? Sizin kocanıza danışmadan karar alıp uygulayabileceğiniz neler var?

32-Maaşınızdan ne kadarını kocanıza danışmadan harcıyabiliyorsunuz? Alışverişlerde hangi ödeme araçlarını kullanıyorsunuz? (para, kredi kartı, taksit) (Eve masraf, şahsi zevkleriniz için mi ayrıca bir banka hesabınız var mı?) Düğünde takılan takılar duruyor mu? Yenileri eklendi mi? Eşiniz mi aldı, siz mi zorladınız? Takılarınızı kendi şahsi malınız mı addedersiniz? Bir gün kocanız takılarınızı isterse ne yaparsınız?

33- Anne ve babanız erkek evladını kız çocuğa tercih eder miydi?

34- Aynı eğilimi kocanızda izlediniz mi? Erkek çocuk doğurmaktan gururlanan kadınlar da var mı? Sizce farketmiyor mu? Neden?

35- Kocanız çocuklara karşı otoriter mi? Çocuklar babalarından korkarlar mı? Siz kocanızı kendi babanızla karşılaştırdınız mı?

36-Çocuklarınız çok yaramaz mı? Bıktığınızda, kızdığınız zaman bir tane çarpar mısınız? Çocuğunuzu hangi hallerde döversiniz? Babaları da dövüyor mu? Sizde çok dayak yediniz mi? Sizce çocuklara dayak atmadan da söz dinletebilmenin yolları var mı?

37- Kocanız tahsilli mi? Ne kadar tahsilli olmasını istersiniz? Çevrenizde, ah

kocamda şunun kadar bilgili, görgülü olsaydı dediğiniz bir kimse var mı? Eş seçerken neye dikkat edilmeli? Çocuklarınız eş seçerken aynı kriterleri tercih etsinler ister misiniz?

38- Siz kendi tahsil ve eğitiminizden memnun musunuz? Çevrenizde keşke şunun kadar görgülü ve bilgili olsaydım dediğiniz birisi var mı?

39-Çocuklarınızı ne kadar okutmayı düşünüyorsunuz? (Kız çocuk veya Erkek Çocuk) Erkek çocuk kaç yaşından sonra aile geçimine katkı yapmalıdır? Siz nasıl bir yol izleyeceksiniz?

40-İçinde yaşadığınız ortam çocuklarınızın iyi yetişmesi için sizce yeterli mi? Çocuklarınızın kimlerle arkadaşlık yapmasını isterdiniz?

41- Çocuklarınızın okul dışında okuduğu herhangi bir kitabı var mı? Kim aldı?

42-Çocuklarınız kolay arkadaşlıklar kurabiliyor mu?

43- Siz çocuğunuz için herhangi bir program yapıyor musunuz? TV'yi şu saatler arasında seyredecek, şu besinleri alacak, şu saatler ders çalışacak, şu saatte yatacak gibi. Çocuk bu programa uyuyor mu?

44- Ona ne gibi sorumluluklar veriyorsunuz?

45- Büyüklere karşı saygılı mı? Ona hep saygı mı telkin ediyorsunuz?

46-Kocanız babasının yanında sigara içer mi? Ya siz?

47-Çocuğun huyu üzerinde, çevresinin ne kadar etkisi vardır?

48- Çocuğunuzu yetiştirirken kendinizde eksik olarak gördüğünüz bir husus var mı? İyi yetişmiş bir çocukta ne özellikler olmalı? Çocuğunuz uyumlu mu? İstedığınız terbiyeyi aldı mı?

49- Çocuğa okulda önce ahlak mı öğretmeliler, yoksa bilgi mi?

50- Okulda din dersi okutmasalar çocuklar bundan nasıl etkilenir?

51-Babası çocuğu kucağına alıp sever mi?

52- Her yıl tatile çıkar mısınız? Çıkmak gerekir mi?

53- Türkiye gitgide modernleşiyor. Kadının ahlakı mı bozuluyor, yoksa özgürleşiyor mu?

54- Cumartesi ve Pazar günlerinizi nasıl geçiriyorsunuz?

55- Kocanız veya siz herhangi bir spor yapıyor musunuz? Ya çocuklar?

ERKEĞE YÖNELİK SORULAR

1- Nerelisiniz?

2- Kaç yıldır bu ilde oturuyorsunuz?

3- Daha önce köyde mi oturuyordunuz? Şehirde mi?

4- Şehirde oturduysanız, ailenizin şehirde yaşayan kaçınıcı kuşağısınız?

5- Ailenizden destek görüyor musunuz? Parasal destek mi yoksa aynı destek mi? Ne kadar ve yılda kaç kez?

6- Babanızın mesleği nedir? Nerede ikamet ediyor?

7- Evlenir evlenmez ayrı eve çıktınız mı? Anne ve babanızla birlikte oturduysanız ne kadar süre oturdunuz? Ne zaman ayrıldınız? Niçin ?

8- Evlenince, çocuklarınızla birlikte oturmayı düşünüyor musunuz? Ayrı oturacaksanız yaşlanınca size kim bakacak?

9- Eşinize mutlaka danıştığınız bir konu var mı? Eşiniz size hangi konuları danışır?

10- Çocukların ahlak ve terbiyesini sizce büyük anne ve büyükbaba mı vermeli? Sizde nasıl oldu? Nasıl olmalı?

11- Ailece görüştüğünüz kimseleri nasıl seçersiniz, kim seçer? (Sizin mi eşinizin mi sözü geçer) Kimlerden seçersiniz? (Hemşehrilerden mi, iş arkadaşlarından mı, akrabalarından mı?) En çok görüştüğünüz kimlerdir?

12- Şu anda yaptığınız iş nedir? Kaç yıldır bu işi yapıyorsunuz? Size uygun mu? Daha önce yaptığınız işler nelerdir?

İşinizden memnun musunuz? Daha önce iş değiştirdiyse nedenleri nedir?

13- Oğlunuzun bir kızla arkadaşlık etmesini nasıl karşılırsınız? Bu arkadaşlığın bir sınırı olmalı mı?

14- Kızınızın bir erkek arkadaşı olmasını nasıl karşılırsınız?

15- Çocuklarınızın maddi taleplerini ve beklentilerinin neler olduğunu biliyor musunuz? Bunları karşılayabiliyor musunuz? Çocuklarınızın sizin düşünce yapınıza, geleneğinize ters düşen davranış ve tutumları sizin uygun

görmediğiniz alışkanlıkları, giyim-kuşam, müzik vb. eğilimleri var mı? Nelerdir?

16- Ücretinizden başka geliriniz var mı?

a) Kira geliri b) Tasarruf geliri

c) Kırsal alandan gelir (toprak geliri)

d) Annemden babamdan destek alıyorum

17- Tasarruf edebiliyor musunuz?

18- Tasarrufunuzu nasıl kullanmayı düşünüyorsunuz?

19- Alışverişte hangi ödeme araçlarını kullanıyorsunuz? Harcama yaparken neye göre yaparsınız? (Fiyat, kalite, marka, reklam) Alışverişlerinizi nereden yapıyorsunuz? (semt pazarı, kent merkezi, tanınmış mağazalardan.)

20- Evlenirken nasıl bir tören yaptınız? Dini nikah yaptınız mı? Medeni nikahınız var mı? Çeyiz, başlık verdiniz mi? Düğünü salonda mı, ev de mi yaptınız? Evlendiğinizde kaç yaşındaydınız?

21- Erken evlenmenin fayda ve mahsurları var mı?

22- Kaç çocuğunuz var? Başka çocuk istermisiniz? Doğum kontrolü konusunda ne düşünüyorsunuz?

23- Ailenizin sağlık güvencesi var mı? Hiç yararlandığınız sağlık hizmeti var mı? Varsa neler?

24- Eviniz kaç odalı? Mülkiyeti size mi ait? Kira ise ne kadar, gelirinizin ne kadarı kiraya gidiyor? Herkese bir oda düşüyor mu?

25- Eşinizin size hangi konularda danışmasını isterdiniz?

26- Eşinizin anne-babasıyla aynı evi paylaşmak sizce nasıl olur, hangi sorunları doğurur?

27- Çocuklarınızın eğitiminde sizin anne ve babanızın (büyük anne- büyük baba) tesiri var mı, olmalı mı, nasıl?

28- Karınızın anne-babasıyla ilişkileriniz ne düzeydedir?

a) Sık sık beraber oluyorum

b) Bayramda, seyranda görüşürüm

c) Ekonomik dayanışmam var

d) Çocuklarıma bakıyorlar

29- Kayın valide ve kayın pederinizi sever misiniz?, Hangisini daha çok seversiniz, veya severdiniz? Niçin?

30- Size itibar ederler mi? Nasıl?

31- Karınıza sevgi sözcükleri söyler misiniz?

32- Karınızı kıskanır mısınız? Nelerden?

33- Eşiniz sizi kıskanır mı?

34- Eşinizi eğlenceye götürür müsünüz? Nereye?

35- Ev işlerinde eşinize yardımcı olur musunuz? Neler?

36- Çocuk bakımından anlar mısınız? Nelere dikkat etmeli?

37- Çocuk gelişimiyle ilgili hiç bir şey okudunuz mu? Neler?

38- Çocuğuz herhangi bir sırrını önce size mi açar, annesine mi ? Niye?

39- Çocuğunuzla hiç oyun oynarmısınız? Anlatır mısınız?

40- Eşiniz (karınız) çalışıyor mu? Çalışmıyorsa çalışmasını ister misiniz? Kadınların hangi işlerde çalışması daha uygundur? Neden?

41- Eşinizin çalışması onun evde sözünün de çok geçmesini etkiler mi, etkiledimi Hangi konularda?

42- Eşinizin size sormadan harcama yapacağı bir bütçesi var mı? Varsa nelere harcar?

43- Sizce kız veya oğlan çocuğunun farkı var mı? Neden?

44- Çocukların çalışma hayatına ne zaman katılması uygun olur?

- 45- Çocuğunuz okuldan nasıl bir eğitim almalı?
- 46- Çocuğunuz sizin yanınızda nasıl davranıyor, davranmalı? Sizin yanınızda neyi yapmalı, neleri yapmamalı?
- 47- Siz babanızın yanında sigara içer misiniz (miydiniz)?
- 48- Okul eğitimi hangi konularda yetersiz oluyor?
- 49- Çocuklarınızı anne ve babanızın yanında kucağınıza alıp sever misiniz?
- 50- Siz veya karınız spor yapıyor musunuz? Neden?

ÇOCUĞA YÖNELİK SORULAR

- 1- Kaç yaşındasın, hangi okula gidiyorsun?
- 2- Anne ve babanla tartışır mısın? Daha çok hangi konularda tartışırsınız?
- 3- Hiç aileden ayrılıp arkadaşlarıyla kalmayı düşündün mü? Neden?
- 4- Annen ve babandan habersiz bir iş yaptığında annen ve babanın tavırları nasıl olur? Kimden destek alırsın?
- 5- Spor yapıyor musun?
- 6- Arkadaşlarını anlatır mısın?
- 7- Hangi tür müzik dinlersin, neler okuyorsun?
- 8- Gelecekte ne yapmayı düşünüyorsun?
- 9- Siyasete ilgi duyuyor musun, ne düzeyde neyle ilgileniyorsun?
- 10- Ülkenin geleceğini nasıl görüyorsun?

